

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Žmonių pasitikėjimo viešosiomis institucijomis Lietuvoje kaita

Baigiamasis magistro studijų projektas

Klementina Bilžaitė

Projekto autorė

Doc. dr. Rimantas Rauleckas

Vadovas

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Žmonių pasitikėjimo viešosiomis institucijomis Lietuvoje kaita

Baigiamasis magistro studijų projektas

Viešasis administravimas (6211LX040)

Klementina Bilžaitė

Projekto autorė

Doc. dr. Rimantas Rauleckas

Vadovas

Prof. dr. Raminta Pučėtaitė

Recenzentė

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Klementina Bilžaitė

Žmonių pasitikėjimo viešosiomis institucijomis Lietuvoje kaita

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Klementina Bilžaitė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Bilžaitė, Klementina. Žmonių pasitikėjimo viešosiomis institucijomis Lietuvoje kaita. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovas doc. dr. Rimantas Rauleckas; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 03S (L07).

Reikšminiai žodžiai: institucinis pasitikėjimas, instituciniam pasitikėjimui turintys įtakos veiksniai, lyginamoji institucinio pasitikėjimo analizė, viešosios institucijos, visuomenės pasitikėjimas institucijomis.

Kaunas, 2024. 56 p.

Santrauka

Atliekant magistro baigiamąjį projektą yra identifikuojama, kokia yra pasitikėjimo samprata, kas yra institucinis pasitikėjimas, kaip pasitikėjimas yra skirstomas ir kokie yra pagrindiniai veiksniai turi įtakos visuomenės pasitikėjimui institucijomis. Visuomenėje yra dažnai aptariamas pasitikėjimo institucijomis klausimas. Pasitikėjimo sąvoka yra nagrinėjama dar nuo antikinų laikų, tačiau plačiau ši sąvoka pradėta analizuoti tik apšvietos epochoje ir pasitikėjimo sąvoką apibrėžia įvairių sričių mokslininkai, kaip sociologai, politologai, psichologai. Dabartiniame pasaulyje yra vis dažniau atliekami tyrimai pasitikėjimo tema, kas leidžia identifikuoti tai, jog nuo 2020 metų pasitikėjimas institucijomis krenta. Todėl yra svarbu identifikuoti, kokie veiksniai turi įtakos mažėjančiam instituciniam pasitikėjimui. Remiantis tuo yra formuluojamas ir baigiamojo projekto probleminis klausimas – kokie veiksniai daro įtaką sumažėjusiam visuomenės pasitikėjimui viešosiomis institucijomis? Siekiant identifikuoti veiksnius yra atliekamos Eurobarometro ir EST tyrimų duomenų analizės, kurios padeda identifikuoti kurie veiksniai labiausiai veikia pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Išskirtas darbo objektas – veiksniai lemiantys pasitikėjimo viešosiomis institucijomis kaitą. Baigiamojo projekto tyrimo tikslas – išanalizuoti viešųjų institucijų pasitikėjimo veiksmų įtaką viešojo pasitikėjimo kaitai. Iškeltam tyrimo tikslui yra suformuoti trys uždaviniai, pirmasis – identifikuoti pasitikėjimo sampratą, teorinius aspektus ir veiksnius, turinčius įtakos viešajam pasitikėjimui, antrasis – identifikuoti, mokslinės literatūros pagrindu, pagrindinius veiksnius turinčius įtakos viešajam pasitikėjimui, trečiasis – nustatyti, empiriškai, kokie visuomenės nuomone veiksniai turėjo įtakos viešajam pasitikėjimui skirtingais laikotarpiais Lietuvoje. Tyrimui atlikti yra naudojama mokslinės literatūros ir antrinių šaltinių duomenų analizė, kurios pagalba yra identifikuojamas pasitikėjimo ištirtumas ir veiksniai turintys jam įtakos, bei antrinė duomenų analizė, kurios metu yra analizuojami ir lyginami Eurobarometro ir EST tyrimų gauti rezultatai. Baigiamasis magistro projektas yra sudarytas iš trijų dalių. Teorinėje darbo dalyje yra analizuojama, kaip skirtingais laikotarpiais autoriai apibrėžia pasitikėjimo sąvoką, kokiuose teoriniuose modeliuose pasitikėjimas gali būti randamas. Taip pat yra aptariama, kokie yra kiti pasitikėjimo tipai ir jų sąsaja su instituciniu pasitikėjimu, bei identifikuojami veiksniai, kurie turi įtakos instituciniam pasitikėjimui. Antroje darbo dalyje yra aprašomi analizuojami tyrimai, identifikuojami klausimai, kuriais remiantis bus analizuojamas institucinis pasitikėjimas. Trečiojoje darbo dalyje yra atliekami tyrimai, kaip veiksniai turi įtakos instituciniam pasitikėjimui, lyginami gauti EST ir Eurobarometro tyrimai atskirai tarpusavyje ir bendrai gauti rezultatai, kokie veiksniai daugiausiai turi įtakos institucinio pasitikėjimo kaitai Lietuvoje. Remiantis analizėmis ir gautais rezultatais buvo pastebėta, jog Eurobarometro ir EST tyrimų rezultatai koreliacinėse ir regresinėse analizėse skiriasi. Dėl skirtingų gautų rezultatų galima pabrėžti, jog tam įtakos labiausiai turėjo tyrimams atlikti atrinktų

kintamiesiems matuoti naudojami skirtingi teiginiai tyrimuose. EST ir Eurobarometro koreliacijose labiausiai išsiskiria pasitenkinimo demokratija, pasitenkinimo Vyriausybe ir pasitenkinimo ekonomine situacija veiksniai. Minėtųjų veiksnių koeficientai yra labiausiai išsiskiriantys dėl savo reikšmingumo analizuojant institucinį pasitikėjimą ir randant tarp jų ryšį. Žinoma, reikšmingesni veiksniai yra randami ESET tyrimuose, dėl jų stipresnio ryšio su instituciniu pasitikėjimu ir taip pat yra pastebima, jog minėtieji veiksniai labiau išsiskiria ir regresinėje analizėje tikrinant jų reikšmingumą ir ryšį su instituciniu pasitikėjimu. Galima išskirti ir tai, jog visiškai nereikšmingi kintamieji yra respondentų amžius, o tik bendrame kontekste yra kairiosios / dešinėsios pozicijų palaikymas yra reikšmingas analizuojant pasitikėjimą institucijomis. Lyginant darbe atlikto tyrimo rezultatus ir literatūroje randamus tyrimus galima pabrėžti, jog pasitenkinimas demokratija yra iš dalies priklausoma nuo ekonomikos, o tai, kaip kinta pasitenkinimas demokratija yra pastebima institucinio pasitikėjimo lygyje. Taip pat pasitenkinimo Vyriausybe ir pozicijų palaikymo svyruojantis lygis gali turėti atitinkamai teigiamą arba neigiamą įtaką instituciniam pasitikėjimui.

Bilžaitė, Klementina. Changes in Institutional Trust in Lithuania. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. dr. Rimantas Rauleckas; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 03S (L07).

Keywords: institutional trust, factors affecting institutional trust, comparative analysis of institutional trust, public institutions, public trust in institutions.

Kaunas, 2024. 56 p.

Summary

The Master's thesis project identifies the concept of trust, what is institutional trust, how trust is differentiated and what are the main factors affecting public trust in institutions. The issue of trust in institutions is frequently discussed in society. The concept of trust has been studied since antiquity, but it was only in the Enlightenment that the concept of trust began to be analyzed more widely, and it has been defined by scholars in various fields, such as sociologists, political scientists and psychologists. In the current world, there is an increasing amount of research on the subject of trust, which makes it possible to identify the fact that trust in institutions has been falling since 2020. It is therefore important to identify the factors that contribute to the decline in institutional trust. This is the basis for the formulation of the final project's problem question - what are the factors influencing the decline in public trust in public institutions? In order to identify the factors, analyses of Eurobarometer and ESS survey data are carried out to identify which factors have the greatest impact on trust in public institutions. The focus of the paper is on the factors that lead to changes in trust in public institutions. The aim of the final project is to analyze the impact of trust factors on changes in trust in public institutions. For the purpose of the research, three tasks are formulated, the first one is to identify the concept of trust, theoretical aspects and factors influencing public trust, the second one is to identify, on the basis of the scientific literature, the main factors influencing public trust, and the third one is to determine empirically which factors, according to the opinion of the public, have had an impact on public trust in Lithuania in different periods. The research is carried out using a data analysis of scientific literature and secondary sources, which identifies the level of trust and the factors influencing it, and a secondary data analysis, which analyses and compares the results of the Eurobarometer and the ESS. The final Master's project consists of three parts. The theoretical part of the thesis analyses how the concept of trust has been defined by authors in different periods and in which theoretical models trust can be found. It also discusses other types of trust and their relation to institutional trust, and identifies the factors that influence institutional trust. The second part of the thesis describes the studies analyzed and identifies the questions that will be used to analyze institutional trust. The third part of the thesis analyses how factors affect institutional trust, compares the results of the ESS and Eurobarometer surveys separately and the results of the overall analysis of the factors that mainly affect the change of institutional trust in Lithuania. Based on the analyses and the results obtained, it was noted that the results of the Eurobarometer and the ESS surveys differ in the correlation and regression analyses. The different results obtained can be highlighted as being mainly influenced by the different statements used in the studies to measure the variables selected for the studies. In the correlations between the ESS and the Eurobarometer, the most prominent factors are satisfaction with democracy, satisfaction with government and satisfaction with the economic situation. The coefficients of these factors are the most distinctive in terms of their significance in the analysis of institutional trust and in finding a relationship between them. Of course, more significant factors are found in the ESS studies, due to their stronger relationship with

institutional trust, and it is also noticeable that these factors are more prominent in the regression analysis when testing for their significance and their relationship with institutional trust. It can also be highlighted that the age of the respondents is a completely insignificant variable, and only in the overall context is the support of left/right positions significant in the analysis of trust in institutions. Comparing the results of the study with the literature, it can be stressed that satisfaction with democracy is partly dependent on the economy, and that the way in which satisfaction with democracy varies can be seen in the level of institutional trust. Similarly, fluctuating levels of satisfaction with the government and positional support can have a positive or negative impact on institutional trust respectively.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas	12
1. Pasitikėjimo viešosiomis institucijomis teoriniai aspektai	14
1.1. Pasitikėjimo samprata	14
1.2. Pasitikėjimo rūšys ir modeliai.....	17
1.3. Institucinio pasitikėjimo priežastys.....	21
1.4. Institucinio pasitikėjimo tyrimų teorinė analizė.....	26
1.5. Institucinis pasitikėjimas teisės aktuose.....	28
2. Pasitikėjimo vertinimas ir empirinio tyrimo metodologija	31
2.1. Naudojami duomenų rinkiniai	31
2.2. Kintamieji ir analizės metodai	32
3. Visuomenės pasitikėjimo viešosiomis institucijomis kaitos empirinis tyrimas	37
3.1. Pasitikėjimo institucijomis veiksnių faktorinė analizė	37
3.2. Pasitikėjimo institucijomis aprašomoji analizė.....	38
3.3. Pasitikėjimo institucijomis koreliacinė ir regresinė analizės	40
3.4. Pasitikėjimo institucijomis Eurobarometro ir EST tyrimų lyginamoji analizė.....	45
Išvados	48
Rekomendacijos	50
Literatūros sąrašas	51
Informacijos šaltinių sąrašas	55
Priedai	57

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Pasitikėjimo formos remiantis Bouckaert (2011), Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020) (sudaryta autorės, 2024).....	16
2 lentelė. Baigiamojo darbo analitinėje dalyje naudojami tyrimų duomenys (sudaryta autorės, 2024).....	31
3 lentelė. Naudojamų duomenų tyrimų imtys (sudaryta autorės, 2024).....	32
4 lentelė. Pirsono koreliacijos koeficiento režių lentelė (sudaryta autorės, 2024, remiantis Bekešienė, 2015, 145–146 p.)	36
5 lentelė. EST bangų faktorinė kintamųjų analizė (sudaryta autorės, 2024).....	37
6 lentelė. Eurobarometro faktorinė kintamųjų analizė (sudaryta autorės, 2024).....	37
7 lentelė. EST bangų statistinių vidurkių lyginamoji analizė (sudaryta autorės, 2024)	38
8 lentelė. Eurobarometro pasitikėjimo institucijomis dažniai išreikšti procentais (sudaryta autorės, 2024)	38
9 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų veiksnių vidurkių lyginimas (sudaryta autorės, 2024)	39
10 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)	40
11 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024).....	41
12 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai, įtraukiant septintą ir aštuntą kintamuosius (sudaryta autorės, 2024)	41
13 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)	43
14 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024).....	43
15 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai, įtraukiant demokratijos kintamąjį (sudaryta autorės, 2024).....	44
16 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų koreliacijos koeficientų lyginimas (sudaryta autorės, 2024)	45
17 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų regresijos koeficientų lyginimas (sudaryta autorės, 2024)	45

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pasitikėjimo tipai (sudaryta autorės, 2024).....	18
2 pav. Pasitikėjimo modelių tipai (sudaryta autorės, 2024)	19
3 pav. Veiksniai turintys įtakos instituciniam pasitikėjimui (sudaryta autorės, 2024).....	24
4 pav. Duomenų matavimo paklaidų priežastys (sudaryta autorės, 2024)	31

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

Doc. – docentas;

Lekt. – lektorius;

Prof. – profesorius;

EST – Europos socialiniai tyrimai;

EBPO – ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija;

Išvadas

Temos aktualumas. Dabartinėje visuomenėje ir literatūroje yra dažnai kalbama apie visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis. Jau antikiniais laikais visuomenės pasitikėjimo tematika buvo analizuojama ir aprašoma tokiose filosofų, kaip Aristotelio ir Platono, darbuose. Pasitikėjimo tyrimai dažniausiai apima tokias sritis kaip psichologija, ekonomika, sociologija ir politika. Nors šiose srityse yra atliekami nauji tyrimai, kaip kinta pasitikėjimas, tačiau minėtose srityse plačiausias pasitikėjimo fenomeno nagrinėjimas yra fiksuojamas švietimo (apšvietos) epochos laikotarpiu. Funahashi ir Zheng (2022) pabrėžia, kad literatūroje dažniausiai akcentuojama, jog pasitikėjimas yra skirstomas į du tipus – socialinį ir institucinį pasitikėjimą. Institucinis pasitikėjimas akcentuoja institucijų darbo rezultatus, o socialinis pabrėžia jau suformuotą nuostatą ir požiūrį į vertybes, kurios daro įtaką pasitikėjimui. Tobino (2011) teigimu, pasitikėjimas yra esminis, siekiant pabrėžti pažintinio atstumo tarp žmonių mokslinius teiginius.

Pagrindinės institucijos, kurios jaučia didžiausią visuomenės pasitikėjimo poveikį, yra įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžios institucijos, teismai bei kitos viešosios institucijos. Kadangi minėtos institucijos nuolat yra visos visuomenės dėmesio centre, jos atlieka labai svarbų vaidmenį valstybės politinėje veikloje, kadangi pasitikėjimas valdžia yra neatskiriama dedamoji kiekvienos šalies demokratijos valdymo mechanizme. Autoriai, dirbantys sociologijos, psichologijos, politikos disciplinose, bandė apibrėžti institucinio pasitikėjimo sąvoką. EBPO (2017) aprašyto institucinio pasitikėjimo apibrėžimas yra vienas tikslesnių ir jame yra pateikta, kad pasitikėjimas yra asmens tikėjimas, jog kitas asmuo ar institucija veiks nuosekliai bei atsižvelgs į laukiamus teigiamus rezultatus. Gordonio (2000) teigimu, valdžioje esantiems pareigūnams visuomenės pasitikėjimas yra svarbus paramos kūrimo ir viešosios politikos įgyvendinimo aspektais. Taip pat minėtieji aspektai padeda efektyviau laikytis bendradarbiavimo. Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020) institucinį pasitikėjimą, remiantis vienu iš trijų Bouckaert'o (2012) išskirtu pasitikėjimo režimo tipu, apibūdina, kaip matant visuomenės pasitikėjimo mažėjimą ir tai prilyginant viešųjų institucijų nesėkmei, viešasis sektorius turi sutelkti dėmesį ir sumažinti veiksmus, kurie daro įtaką pasitikėjimui.

Analizuojant pasitikėjimą institucijomis yra svarbu paminėti, kad labiausiai visuomenės pasitikėjimas institucijomis išryškėjo COVID – 19 pandemijos metu, kai šalių viešosios institucijos turėjo priimti atitinkamus sprendimus, jog apsaugotų rizikos grupėse esančius asmenis bei padėtų sustabdyti pandemijos plitimą. Žinoma, dėl anksčiau priimtų sprendimų pasitikėjimas viešosiomis institucijomis neaugo, o esamu momentu priimami sprendimai taip pat visuomenei nekėlė didelio pasitikėjimo viešosiomis institucijomis. Remiantis Eurofund (2022) nuo 2020 metų registruotais duomenimis, pastebėta, kad visoje Europos Sąjungoje (toliau – ES) sumažėjo pasitikėjimas pačia ES, nacionalinėmis Vyriausybėmis, policija bei žiniasklaida. Kadangi pasitikėjimo mažėjimo tendencija išlieka, būtina identifikuoti, kokie veiksniai gali padėti pagerinti esamą institucijų pasitikėjimo situaciją.

Darbo problema. Pastaruoju metu yra pastebima, jog pasitikėjimas tiek viešosiomis institucijomis, tiek valdžia mažėja. Scartascinis ir Vallé Luna (2020), nagrinėdami pasitikėjimo svyravimus, pastebėjo, jog bendrasis pasitikėjimas pasaulyje nuo 1981–1985 laikotarpio ėmė mažėti. Remiantis Coyle (2013), dabartinėje visuomenėje pasitikėjimo trūkumas verslu, institucijomis ir Vyriausybe auga. Taip pat autorė paminėjo, jog pasitikėjimo mažėjimas daro tiesioginę žalą ne tik institucijoms, bet ir visai šalies ekonomikai. Įgyvendinant ES projektus buvo nustatyta, jog yra jaučiamas institucinio pasitikėjimo kritimas. Todėl, analizuojant institucinio pasitikėjimo kaitą, kyla klausimas, kokie veiksniai daro įtaką sumažėjusiam visuomenės pasitikėjimui viešosiomis institucijomis?

Darbo objektas. Veiksniai lemiantys pasitikėjimo viešosiomis institucijomis kaitą.

Darbo uždaviniai:

1. identifikuoti pasitikėjimo sampratą, teorinius aspektus ir veiksnius, turinčius įtakos instituciniam pasitikėjimui;
2. mokslinės literatūros pagrindu identifikuoti pagrindinius veiksnius turinčius įtakos instituciniam pasitikėjimui;
3. antrinės duomenų analizės pagrindu nustatyti empiriškai, kokie veiksniai turėjo įtakos instituciniam pasitikėjimui skirtingais laikotarpiais Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti institucinio pasitikėjimo veiksnių įtaką viešojo pasitikėjimo kaitai.

Darbo metodai. Darbe, nagrinėjant pasitikėjimo ir jam turinčių įtakos veiksnių temą, yra naudojamos mokslinės literatūros ir antrinių šaltinių duomenų analizės, o atlikti tyrimą yra naudojama antrinė duomenų analizė.

Projektą sudaro: 66 puslapiai, 17 lentelių, 4 paveikslai, 7 priedai. Panaudota 70 mokslinės literatūros šaltinių ir 20 teisės aktų ir duomenų šaltinių.

1. Pasitikėjimo viešosiomis institucijomis teoriniai aspektai

Pasitikėjimo sampratos analizė yra plačiai taikoma daugelyje mokslo disciplinų, pradedant ekonomika ir verslo vadyba, baigiant politika bei sociologija. Literatūroje galime aptikti daugybę nuorodų, kad mokslininkai nepasiekė vienareikšmio sutarimo dėl pasitikėjimo sampratos apibrėžimo. Todėl kiekvienas tyrėjas pasitikėjimą nagrinėjo iš savo profesinės perspektyvos: psichologai – iš psichologinės, ekonomistai – iš ekonominės, politologai – iš politinės. Tad nagrinėjant pasitikėjimą, labai svarbu atsižvelgti į tai, kokio tipo pasitikėjimą norime tyrinėti. Šiame skyriuje aptarsime bendrąją pasitikėjimo sampratą, pasitikėjimo tipus bei veiksnius, kurie skatina arba slopina pasitikėjimą.

1.1. Pasitikėjimo samprata

Pasitikėjimas valdžia yra laikomas svarbiu jau maždaug 2500 metų, kai Konfucijus pastebėjo, kad valdymas yra grindžiamas maistu, ginklais ir pasitikėjimu (Newton, Stolle ir Zmerli, 2018). Autorių teigimu, ginklai ir pamaitinta visuomenė galėjo užtikrinti žmonių paklusnumą, tačiau vadovų ir šalininkų pasitikėjimas anksčiau buvo svarbesnis, efektyvesnis ir veiksmingesnis, siekiant išlaikyti politinę valdžią savo rankose (Newton, Stolle ir Zmerli, 2018). Jau maždaug dvidešimt metų pasitikėjimo tema domisi ne tik mokslininkai, bet ir visuomenė. Socialiniuose tinkluose ir žiniasklaidoje vis dažniau diskutuojama apie su pasitikėjimu susijusius klausimus, jo formavimą lemiančius veiksnius (Searle, Nienaber ir Sitkin, 2018). Pasitikėjimo tema sudomino ne tik mokslininkus, tyrinėjančius šią sritį, bet ir politikus, nuomonės formuotojus, organizacijas, žiniasklaidą, visuomenę (Searle, Nienaber ir Sitkin, 2018).

Moksliniame pasaulyje kol kas nėra bendrai priimto pasitikėjimo apibrėžimo, todėl skirtingus šios sąvokos interpretacijos variantus galima rasti įvairiose mokslo srityse – nuo medicinos ir politikos iki verslo. Remiantis Gordon'o (2000) išdėstytomis mintimis, pasitikėjimas viešosioms institucijoms turi didelę reikšmę formuojant paramą ir įgyvendinant viešąją politiką, o vėliau – palaikant efektyvų ir bendradarbiavimu grįstą pasitikėjimą. Bendrine prasme pasitikėjimas apima asmens savybes, vertybes, bendruomeniškumą. Todėl pasitikėjimą reikia nagrinėti ne kaip vienareikšmį faktorių, o kaip plataus profilio aspektą (Matonytė, Morkevičius, Lašas ir Jankauskaitė, 2017). Žiliukaitės (2006) teigimu, pasitikėjimas gali būti traktuojamas kaip žmogaus nuomonė apie kito žmogaus veiksmus. Autorė pasitikėjimą įvardija kaip kognityvinį reiškinį, t. y., remiantis žmonių nuomone, vertinamos tikimybės, ar kitų žmonių veiksmai atitiks keliamus reikalavimus, išreiškiamus interesus, ar jiems nepakenks (Žiliukaitė, 2006). Pasitikėjimo kognityvinė prielaida siejama su individų ir kitų subjektų sąveikomis, esamomis elgesio nuostatomis, skirtomis bendradarbiauti ir sąveikauti su kitais subjektais, susilaikant nuo priešišku veiksmų (Waren, 1999).

Įvairiuose moksliniuose straipsniuose galima pastebėti, jog dažnai minimas pasitikėjimo apibrėžimų trūkumas šiuolaikiniame pasaulyje. Nakrošio (2017) nuomone, pasitikėjimas gali būti interpretuojamas dviem aspektais: psichologiniu ir sisteminiu funkcinio. Autorius pabrėžia, kad pasitikėjimas valstybės institucijomis yra esminis klausimas kiekvienos šalies institucijų darbotvarkėje. Jei visuomenė pasitikės šalies Vyriausybę, Parlamentu, Prezidentu, tuomet yra didelė tikimybė, jog ji pasitikės ir kitomis institucijomis. Tačiau gali būti ir atvirkštinis atvejis, kai institucijos yra pelniusios teigiamą visuomenės pasitikėjimą, kuris persiduoda ir aukštesnėms politikos institucijoms. Taigi, institucijų pasitikėjimo lygis yra lemiamas veiksnys formuojant bendrą valstybės valdymo suvokimą.

Pasak Robbins'o (2016), mokslinėje literatūroje dėl pasitikėjimo sampratų įvairovės galima išskirti tris pasitikėjimo skirstymo grupes: kuo pasitikėti, kaip pasitikėti ir ką patikėti kitam asmeniui. Remiantis minėtomis grupėmis, galima lengviau analizuoti kiekvieną mokslo sferą ir jos aprašomą pasitikėjimo

sampratą. Robbins'o (2016) teigimu, dėl pasitikėjimo sąvokos platumo, pasitikėjimas yra aptariamas daugumos mokslo šakų atstovų, žurnalistų, politikų, psichologų, sociologų, gamtos mokslininkų. Psichologai pasitikėjimą vertina „kaip pasitikėti“ aspektu, nes pagrindiniai psichologinio pasitikėjimo pagrindai yra strateginiai ir moraliniai (Robbins, 2016). Lewis'o ir Weigert'o (1985) teigimu, pasitikėjimas gali būti traktuojamas kaip grupių ar kolektyvų vienetas, o ne kaip individų, t. y., kad būtų palaikomas tarpusavio santykis tarp žmonių, o ne psichologinis individo. Taip pat pasitikėjimas gali būti suprantamas kaip visuomenės egzistavimo pagrindas, nes be pasitikėjimo klestėtų chaosas ir baimė (Lewis Weigert, 1985). Sztompka'os (2000) teigimu, pasitikėjimas atsiranda tam tikruose žmogaus veiksmuose. Jis teigia, kad anksčiau teorinėje literatūroje pasitikėjimas buvo apibrėžiamas kaip asmeninis žmogaus požiūris. Modernėjant laikams samprata kinta, todėl dabar pasitikėjimas dažniausiai yra prilyginamas tarpasmeninių santykių požymiui, kuris veikia socialiniame lauke kaip kultūrinis išteklius, individų naudojamas savo veikloje (Sztompka, 2000). Remiantis Young'u (2008), Cheikhrouhou, Pouly ir Madinabeitia (2012) teigia, jog pasitikėjimas yra apibrėžiamas kaip kompleksiškas konstruktas, kuris įvairių mokslininkų yra supaprastintas, nurodant nagrinėjamą šaką, lemiančius veiksnius ir bruožus. Mokslinėje literatūroje analizuojant pasitikėjimą yra taikomas metodas, kurio pagalba pasitikėjimas yra tyrinėjamas iš socialinės perspektyvos – stebima, kaip pasitikėjimas yra sukuriamas ir kaip juo galima kontroliuoti kitus individus. Analizuojant institucinį pasitikėjimą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip dalijamasi informacija ir kaip ji pateikiama visuomenei (Cheikhrouhou, Pouly ir Madinabeitia, 2012).

Įvairūs autoriai, rašę skirtingais laikotarpiais, pasitikėjimo sąvoką apibrėžia iš asmeninės perspektyvos. Homster'o (1995) teigimu, pasitikėjimas yra abstraktus reiškinytis ir kiekvienas autorius, nagrinėdamas pasitikėjimą, į jį žvelgia iš skirtingos perspektyvos bei kelia skirtingas problemas. Pasitikėjimo sąvoka yra abstrakti, todėl nagrinėjant šį reiškinį, pirmiausia, reikia tiksliai nustatyti, iš kokios perspektyvos bus atliekama analizė (Homster, 1995). Pasak autoriaus, tokį pasitikėjimo apibrėžimą būtų galima taikyti santykiniam pasitikėjimui. Thomas (1998) nagrinėja pasitikėjimo pagrindą ir jį aprašo: pasitikėjimo pagrindas yra sudarytas iš visuomenės įsitikinimų, o ne iš sukuriamų lūkesčių, kurie skirti apskaičiuoti tikimybėms – ar subjektas bus linkęs imtis veiksmų, kad būtų sukurtas pasitikėjimas. Taip pat pasitikėjimo sąvoką galima apibrėžti kaip vieno subjekto norą būti priklausomam nuo kito subjekto, jo veiksmų, elgesio, lūkesčių (Mayer, Davis ir Schoorman, 1995). Tuo tarpu Hardin'as (2001) teigia, kad pasitikėjimas yra tikėjimas tais asmenimis, su kuriais yra palaikomi nuolatiniai ryšiai. Kuo nuolatiniai tarpusavio santykiai yra turtingesni, tuo jie yra vertingesni – mes labiau pasitikime tais asmenimis bei patys esame patikimesni. Burnytė (2013), lygindama Hardino ir Thomo nagrinėtą pasitikėjimo sampratą, pasitikėjimą išskiria kaip vieną pagrindinių efektyvios demokratijos santvarkos faktorių, o Uslaner'is (2018) teigia, kad pasitikėjimas yra apibendrintas / moralinis pasitikėjimas, kuris yra nepriklausomas nuo konkrečių asmenų, veiksmų, dalykų ar tam tikros turimos patirties. Pasitikėjimas nėra nei priežastis, nei pasekmė pilietinių asociacijų dalyvavimo. Burnytės (2013) teigimu, pasitikėjimas yra viena iš demokratinės santvarkos pamato dedamųjų, kai tuo metu Uslaner'is (2018) teigia, kad pasitikėjimas nėra priklausomas nuo jokių faktorių. Pats autorius rašo, jog jam asmeniškai pasitikėjimas yra svarbus dėl galimybės draugėn suburti žmones, kurie yra skirtingi tarpusavyje. Taip pat svarbu paminėti, kad Uslaner'is (2018) teigia, jog pasitikėjimas yra svarbus dėl teigiamo socialinės sanglaudos rodiklio ir dėl to, kad pats pasitikėjimas yra būtinas jungiamasis mechanizmas pasaulyje, kuriame nėra iki galo įvykdomas tarpusavio sutarimas. Stonkės (2023) teigimu, pasitikėjimas yra socialinis reiškinytis. Li ir Ping (2009) pasitikėjimo sąvoką apibūdina kaip tapatybės pripažinimą, pasitikėjimą kito individo elgesiu. Pasak autorių, pasitikėjimas yra subjektyvus elgesys, kuris yra grindžiamas patirtimi.

Remiantis Bagozzi'o, Mari, Oklevik'o ir Xie (2022) atliktais tyrimais, galime teigti, kad skirtingai išreikšta visuomenės pozicija turi priklausomąjį kintamąjį – pasitikėjimą, kuris yra susijęs su teigiamomis ir neigiamomis nuomonėmis. Šių nuomonių pagrindu galima daryti prielaidas, ar pasitikėjimo lygis bus teigiamas ar neigiamas, vertinant viešųjų institucijų darbą. Kaip teigia Nakrošis (2017), jei institucijos pasižymi tarpusavio pasitikėjimu, tuomet formuojamas efektyvus valdymas, kuris padeda pasiekti teigiamus rezultatus. Priešingai, jei tarp institucijų išryškėja nepasitikėjimas, tuomet tai rodo prastą valstybės valdymą, kuris lemia valdančiosios valdžios ir institucijų nesėkmes. Newton'as, Stolle ir Zmerli (2018) teigia, jog neefektyvus valstybės valdymas, nekompetentinga valdžia, didelė ekonominė nelygybė, skurdas ir dėl socialinių problemų suskaldyta visuomenė mažina pasitikėjimą institucijomis ir valdžia.

Bouckaert'as (2011) išskiria tris, jo manymu, pagrindines pasitikėjimo formas: tradicinį viešąjį valdymą, naująją viešąją vadybą ir naująjį viešąjį valdymą. Tačiau Schmidhuber, Ingrams bei Hilgers (2020) teigia, kad minėtasis autorius nepaminėjo dar vienos formos - atviros Vyriausybės. Todėl jie, remdamiesi Bouckaert'o sudaryta pasitikėjimo formų lentele, papildė ją šia ketvirtąja forma.

1 lentelė. Pasitikėjimo formos remiantis Bouckaert (2011), Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020) (sudaryta autorės, 2024)

Pasitikėjimo mechanizmas	Tradicinis viešasis valdymas	Naujoji viešoji vadyba	Naujasis viešasis valdymas	Atvira Vyriausybė
Bruožai	<ul style="list-style-type: none"> • Teisės; • pareigos; • atsakomybė; • vaidmuo; • hierarchija. 	<ul style="list-style-type: none"> • Racionalūs pasirinkimai; • pasitenkinimas; • atskaitomybė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Informatyvumas; • bendradarbiavimas; • tikslai ir vertybės. 	<ul style="list-style-type: none"> • Technologinė pažanga; • atvirumas; • visuomenės įsitraukimas.
Pasitikėjimo tipas	Tapatybe grįstas pasitikėjimas	Skaičiavimu grįstas pasitikėjimas	Santykinis pasitikėjimas	Abipusis pasitikėjimas
Visuomenės aktyvumas	Pasyviausias	Dalyvavimas kaip kliento	Dalyvavimas kaip naudos gavėjo	Aktyviausias

Pirmąją formą, kurią išskyrė Bouckaert'as (2011), o papildė Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020), galima apibūdinti kaip tradicinį viešąjį valdymą (biurokratijos modelį). Šios formos pagrindinės charakteristikos yra hierarchija, „iš viršaus į apačią“ sistema, aiškios valstybės tarnautojų turimos teisės ir pareigos, kas yra galima ir kas – ne. Šioje formoje visuomenės vaidmuo yra pasyviausias, lyginant su kitomis trimis formomis. Tradicinio viešojo valdymo pasitikėjimo pagrindą sudaro profesionalių biurokratų atsakomybė, veiklos skaidrumas, aiškus teisiųjų procedūrų tvarkymas ir pateikimas. Šiai formai autoriai priskiria tapatybe grįstą pasitikėjimą.

Kitą formą sudaro naujoji viešoji vadyba. Šioje formoje Bouckaert'as (2011), Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020) akcentuoja racionalių pasirinkimų, kurie turi būti pagrįsti skaičiavimais ir perteikti visuomenei, svarbą. Visuomenė, savo ruožtu, atskleidžia savo pasitenkinimą, lūkesčius ir pasitikėjimą. Viešasis sektorius kaip grįžtamąjį ryšį pateikia kokybės išpildymo modelius, finansines ataskaitas bei panaudotų biudžeto pajamų rezultatus. Be pasitikėjimo šalies valdžia, viešosios institucijos gali susidurti su problema, jog jomis taip pat pasitikėjimo nebus. Be Vyriausybės pasitikėjimo, viešasis sektorius gali susidurti su našumo lygio kritimu, todėl Vyriausybei esant tokiai valdymo formai turėtų būti aktualu atkurti ir didinti pasitikėjimo lygį.

Naujasis viešasis valdymas yra trečioji forma, apibrėžta Bouckaert'o (2011), Schmidhuber, Ingrams ir Hilgers (2020) darbuose. Šios formos pagrindas, anot minėtų autorių, yra sudarytas iš viešojo sektoriaus

bendradarbiavimo su visuomene, bendrų su visuomene nusistatytų tikslų ir kurių vertybių, taip pat tinkamo informacijos pateikimo iš gautų veiklos rezultatų, kurie sudaro santykinio pasitikėjimo visumą. Dėl minėtų naujojo viešojo valdymo pagrindo komponentų valstybių institucijose, kurios vadovaujasi naujuoju viešuoju valdymu, yra išskiriamas paslaugų teikimo efektyvumas, kuriamos viešojo ir privačiojo vertės, tarpusavyje bendradarbiauja viešasis ir privatusis sektorai.

Galiausia, paskutinioji, ketvirtoji, forma yra atvira Vyriausybė. Šioje formoje daugybė dėmesio yra skiriama visuomenės gebėjimui naršyti internete, stebėti Vyriausybės ir institucijų veiklą, daryti įtaką priimamiems sprendimams ar vykdomiems procesams. Taip pat yra pastebimas pačios visuomenės aktyvus dalyvavimas politinėje veikloje. Dėl technologinės pažangos ją yra lengviau integruoti į skaitmenines politines sistemas. Pagrindiniai šios formos pasitikėjimo augimo faktoriai yra lengvas visuomenės prieinamumas prie viešųjų duomenų, siūlomos dalyvavimo ir bendradarbiavimo galimybės bei skatinimas. Remiantis šiais faktoriais, kuriamas abipusis pasitikėjimas.

Darant išvadas apie pasitikėjimą, svarbu paminėti, kad pasitikėjimo tema tampa vis aktualesnė dabartiniame pasaulyje. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad analizuojant pasitikėjimo reiškinį, svarbi yra nagrinėjimo perspektyva, siekiant lengviau išskirti pagrindinius aspektus. Taip pat reiktų paminėti, jog pasitikėjimo sampratos apibrėžimas priklauso ir nuo laikotarpio, nes, kaip teigė Sztompka (2000), anksčiau pasitikėjimas buvo traktuojamas kaip individo asmeninis požiūris, o dabar - kaip tarpasmeninių santykių bruožas.

1.2. Pasitikėjimo rūšys ir modeliai

Soderstrom'o (2009) teigimu, pasitikėjimo tipas yra nulemiamas tuomet, kai susiformuoja pasitikėjimas arba kai, laikui bėgant, išsivysto tarpusavio santykiai. Atliekant literatūros apie pasitikėjimą apžvalgą, akademinėse publikacijose galima rasti įvairių pasitikėjimo tipų, kurie priklausomai nuo srities, yra apibrėžiami vienaip ar kitaip. Tačiau galima išskirti dvi pagrindines pasitikėjimo kategorijas:

- socialinis pasitikėjimas;
- institucinis pasitikėjimas.

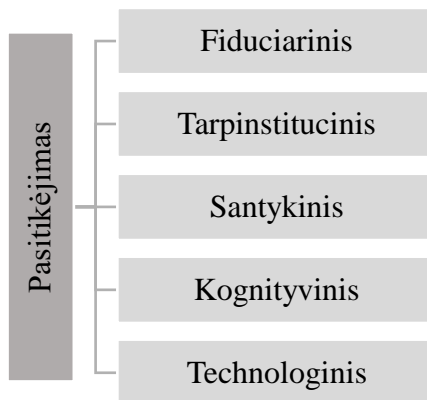
Remiantis Uslaner'io (2018) teiginiu, apibendrintas pasitikėjimas ir institucinis pasitikėjimas beveik neturi nieko bendro. Apibendrintas pasitikėjimas susiformuoja ir stabilizuojasi, kai teigiamos patirties metu vykdomi veiksmai ir bendradarbiavimas tarp subjektų nekelia didelio pasitikėjimo tarpusavyje, o neigiamos patirties metu – veiksmai ir bendravimas pasitikėjimo lygio nesumažina. Todėl, remiantis šiuo pagrindu, apibendrintas pasitikėjimas yra laikomas psichologiniu optimizmu ir kontrole, o institucinis pasitikėjimas – veiklos vertinimais (Uslaner, 2018). Newton'as, Stolle ir Zmerli (2018) aprašo, jog visuomenės požiūriu išsiskaidymas yra tiesiogiai ir netiesiogiai susijęs su socialiniu ir politiniu pasitikėjimu.

Socialinis pasitikėjimas individualiu lygmeniu apibūdinamas kaip pasitikėjimas pažįstamais asmenimis (Weiping, 2023). Žiliukaitė (2006) teigia, kad tarpasmeninio pasitikėjimo pagrindas yra sudarytas iš žmonių tarpusavio santykių, kurie gali padėti formuoti nuomonę apie vienas kitą, ir kurios pagrindu sprendžiama, kiek vienas individas gali pasitikėti kitu. Robbins'as (2016) teigia, kad švietimo ideologai nustatė, jog rinka, visuomenė ir hierarchija gauna naudą iš padidėjusio tarpasmeninio pasitikėjimo. Spadaro, Gangi, Prooijen, Lange ir Mosso (2020) teigia, kad socialinis pasitikėjimas yra plačiai aptariamasis kaip socialinio gyvenimo dedamoji ir visuomeninių procesų pamatas. Be to, socialinis pasitikėjimas yra grindžiamas geranoriškumo ir vidinės partnerystės motyvacija (Spadaro, Gangi, Prooijen ir Mosso, 2020).

Taylor'o, Funk'o ir Clark (2007) teigimu, socialinis pasitikėjimas susideda iš tikėjimo kitu žmogumi, jo sąžiningumu ir teisingumu. Kaip nurodo autoriai, didžiausias socialinis pasitikėjimas yra fiksuojamas Europoje, Skandinavijos šalyse, kur žmonių ir finansinė, ir bendra gyvenimo gerovė yra vienoda. Tačiau, lyginant Skandinavijos regioną ir likusią Europos dalį, ten dėl geresnių gyvenimo sąlygų visuomenė yra labiau linkusi pasitikėti vieni kitais. Mažiausi pasitikėjimo rodikliai yra fiksuojami tokiuose regionuose kaip Pietų Amerika ir Afrika, kur bendroji gyvenimo gerovė yra skurdi. Socialinio pasitikėjimo aukštesnis arba žemesnis lygis yra glaudžiai susijęs su visuomenės išsilavinimu, pajamomis, socialine klase, pasitenkinimu darbu, religija, priklausymu regioninių grupių daugumai arba mažumai. Dėl priklausomybės mažesnėms, panašioms bendruomenėms visuomenės dalis yra linkusi turėti glaudesnių socialinių ryšių. Taip pat paminėtina, kad jose vyrauja aukštesnis socialinio pasitikėjimo lygis (Newton, Stolle ir Zmerli, 2018).

Aptariant institucinio pasitikėjimo sampratą ir remiantis Van der Meer'o ir Hakhverdian'o (2017) atliktu tyrimu, galima teigti, kad pasitikėjimas susiformuoja tada, kai visuomenė įvertina viešųjų institucijų kompetentingumą, nuspėjamumą, atsakingumą, rūpestingumą, kokybiškumą ir sąžiningumą. Uslaner'io (2018) teigimu, institucinis pasitikėjimas, nepaisant kitų veiksnių, yra veikiamas trumpalaikių ekonomikos būklės svyravimų. Trumpalaikės nesėkmės (įskaitant blogą gyvenimo patirtį, pavyzdžiui, sužeidimus, ligas, skyrybas ir apiplėšimus) neskatina žmonių tapti mizantropais. Svarbu išlaikyti ilgalaikį optimizmą (Uslaner, 2018). Pasitikėjimas institucijomis dažniausiai siejamas su individualais, apie kuriuos nuomonė sudaroma remiantis jų elgesiu viešose erdvėse ir apkalbomis. Institucinis pasitikėjimas, remiantis Mishler'io ir Rose'o (2001) įgyvendintu tyrimu, yra grindžiamas visuomenės institucijų darbo ir rezultatų vertinimu. Chen, Lee ir Lin (2022) institucinio pasitikėjimo sąvoką apibrėžia kaip pasitikėjimą, kurį individai suteikia sistemoms ar institucijoms, tokioms kaip Vyriausybė, politinės partijos, NVO. Kavanagh'os, Carman'os, DeYoro's, Chandler'io ir Davis (2020) susiformavusi institucinio pasitikėjimo samprata yra panaši į pateiktąją Chen ir kt. (2022). Vis dėl to, Kavanagh'a ir kt. (2020) pabrėžia, kad atsižvelgus į apklausų duomenis, pasitikėjimas žymiai krito net JAV, o prie šio kritimo prisidėjo COVID-19 pandemija. Tai verčia šalį ieškoti priemonių, kaip stiprinti pasitikėjimą institucijomis. Mishler'io ir Rose'o (2001) teigimu, skatinamas arba slopinamas pasitikėjimas viešosiomis institucijomis gali būti susijęs su institucijų gaunamais ekonominiais rezultatais. Modernesnėse demokratijose institucijų veiklos rezultatai gali būti tiek pat svarbūs kaip ir politiniai, arba politinių rezultatų svarba gali būti lygi ekonominiams rezultatams. Todėl institucinio pasitikėjimo faktoriais galima laikyti tiek politinius, tiek ekonominius veiklos rezultatus (Mishler ir Rose, 2001).

Nagrinėjant literatūroje analizuojamus pasitikėjimo tipus, galima išskirti kitus penkis pasitikėjimo tipus, kurie yra susiję su instituciniu ir socialiniu pasitikėjimu (žr. 1 pav.).

1 pav. Pasitikėjimo tipai (sudaryta autorės, 2024)

Fiduciarinis pasitikėjimas, Thomas'o (1998) teigimu, atsiranda tuomet, kai visuomenė negali stebėti ar kontroliuoti paskirtų atstovų veiklos. Tokiu atveju gali išryškėti piktnaudžiavimo ar netinkamo veikimo veiksmai. Fiduciarinių santykių pagrindu yra laikomos kitiems asmenims patikėtos atlikti pareigos.

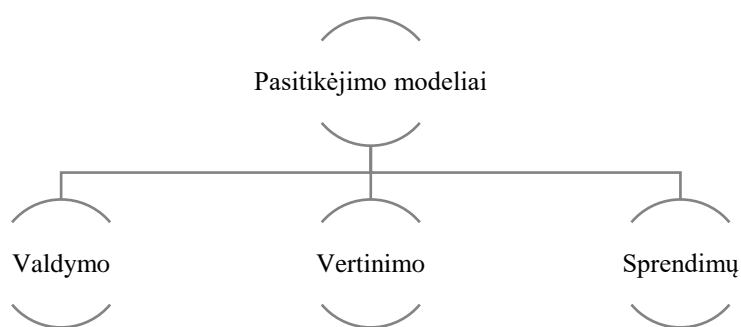
Tarpinstitucinis pasitikėjimas, pasak Nakrošiaus (2017), susideda iš gero institucijų valdymo, padedančio pasiekti teigiamus institucijų rezultatus, ir iš blogo valdymo, dėl kurio atsiranda nepasitikėjimas ir pralaimėjimai. Kaip teigia autorius, pasitikėjimas gali padėti gero valstybės valdymo vystymui, o nepasitikėjimas – paskatinti tarnautojų, politikų ir visuomenės tarpusavio pasitikėjimą, pabloginti aplinkybes valstybės valdymo gerinimui. Dėl tarpinstitucinio ir organizacinio pasitikėjimo tapatinimo mokslinėje literatūroje, šie du pasitikėjimo tipai yra asocijuojami. Kaip teigia Onyango'a (2019), organizacinio (tarpinstitucinio) pasitikėjimo pagrindas yra glaudžiai siejamas su pasitikėjimo sukūrimo procesais, kurie yra reikalingi palaikyti tarpinstitucinius santykius nuo kūrimo pradžios. Taip pat autorius teigia, jog tarpinstitucinis pasitikėjimas tarp institucijų padeda spręsti iškilusias problemas, sustiprinti partnerystę.

Santykinio pasitikėjimo apibrėžimas siejamas su pasitikėjimo lyginimu nacionalinėmis ir vietinėmis institucijomis. Santykinis pasitikėjimas priklauso nuo individo ir jo prioritetų, pasitikėjimo politikos autoritetams, kurie dažnu atveju yra susiję su nacionalinėmis institucijomis (Leland, Chattopadhyay, Maestas ir Piatak, 2021).

Johnson'as ir Grayson'as (2005) teigia, kad kognityvinis pasitikėjimas yra grįstas žiniomis, kai individas kaupia žinias apie asmenį, kuriuo planuoja pasitikėti. Jei tas asmuo yra sukūręs reputaciją, tuomet pradinėje sąveikoje, jei reputacija teigiama ir stipri, patvirtinamas arba paneigiamas susidarytas individo požiūris į asmenį. Kognityvinis pasitikėjimas susideda iš kitų asmenų kompetencijų, darbo našumo, reputacijos ir ankstesnių turėtų ar girdėtų sąveikų. Iš šių visų dedamųjų susidaro pasitikėjimas, kurio rezultatas yra darbo efektyvumas ir ateities sąveikų numatymas (Johnson, Grayson, 2005).

Bodo (2021) technologinį pasitikėjimą nagrinėja kaip duomenų rinkimo, kaupimo ir skelbimo principą, kuris perduoda informaciją apie savo vartotojus. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad šis principas nebūtinai užtikrina skaidrią ar prasmingą informaciją. Technologinis pasitikėjimas yra glaudžiai susijęs su instituciniu pasitikėjimu, todėl dėl šio technologinio ir institucinio pasitikėjimo glaudumo atsiranda palanki terpė naujoms technologinio pasitikėjimo formoms atsirasti (Bodo, 2021).

Analizuojant pasitikėjimo sąvokos modelius, svarbu pabrėžti, kad pasitikėjimo modelis apibrėžia, kokio duomenys yra naudojami, kaip jie yra renkami, gaunami, apdorojami, kur saugomi ir kam paskirstomi (Wang, Yan, Wang, Li ir Pedrycz, 2022). Wang, Yan, Wang, Li ir Pedrycz (2022) išskiria tris pagrindinius pasitikėjimo modelius – sprendimų, vertinimo ir valdymo.

2 pav. Pasitikėjimo modelių tipai (sudaryta autorės, 2024)

Sprendimų modelis yra būtinas, siekiant priimti sprendimus, kurie būtų grindžiami tam tikra politika, taisyklėmis ir / ar strategija, sprendžiant sudėtingas problemas ir klausimus (Wang ir kt., 2022). Shi, Bochmann'as ir Adams (2004) teigia, jog sprendimų priėmimo procese dažniausiai tenka rinktis vieną optimaliausią variantą iš kelių, todėl sprendimų modelis yra taikomas kaip būtinas įrankis, priimant racionalius sprendimus. Wang ir kt. (2022) sprendimų modelius skirsto į ekspertinius ir neekspertinius. Ekspertinio modelio taikymo metu ekspertai yra atsakingi už pagrindinės turimų duomenų disciplinos sistemoje apibrėžimą. Tuo tarpu neekspertinis modelis susideda iš modelio politikos ir strategijos, kurios yra nustatomos naudojant algoritmus. Taip pat šiame modelyje yra naudojamos žaidimo teorijos ir sustiprinto mokymosi principai, o tai reiškia, kad sprendimams priimti yra sukuriama žaidimo teorija ir yra analizuojami visi galimi rezultatai (Wang ir kt., 2022). Shi ir kt. (2004) savo apibrėžtą sprendimų modelį taip pat taiko matuojant pasitikėjimo naudingumą, nesėkmių tikimybes ir pasitenkinimą.

Vertinimo modelių siekiama įvertinti pasitikėjimo lygį, panaudojant tam tikrus subjekto, kuris užima atitinkamai svarbią vietą, požymius (Wang ir kt., 2022). Zhou, Pan, Zhang ir Guo (2008) vertinimo modelio pagrindą apibrėžė kaip pasitikėjimo apskaičiavimo tikslumą ir pagrindimą patirtimi. Remiantis Marsh (1994) darbais, Zhou ir kt. (2008) pasitikėjimo vertinimo modelį aproksimuoja kaip binominę tikimybę, kai atitinkamos sąlygos yra vienodos. Be to, Zhou ir kt. (2008) išskyrė pasitikėjimu paremtą vertinimo modelį, kuris yra grindžiamas pasitikėjimo keliu, t. y., modelis susideda iš pasitikėjimo santykių ir patirties, kurie sudaro galutinį pasitikėjimo vertinimo rezultatą. Pagal Wang ir kt. (2022) vertinimų modelį galima suskirstyti į tris potipius: statistiniai, samprotavimo ir mokymosi. Statistiniame modelyje naudojami grįžtamojo ryšio skaičiavimai. Jei yra daromas didesnis poveikis įrodymų pasitikėjimui, tuomet bus didesnė svertis skaičiuojant patį pasitikėjimą. Samprotavimo modelyje pasitikėjimas yra surenkamas iš kelių dimensijų, kaip (ne)tikėjimas ir (ne) apibrėžtumas, o tuomet yra daromos išvados remiantis taisyklėmis (Wang ir kt., 2022). Kaip teigia Wang ir kt. (2022), pagrindinė šio modelio mintis yra naudoti koreliaciją, kurios pagalba būtų galima nustatyti pasitikėjimą. Paskutinis vertinimo modelio potipis yra mokymosi modelis, kuriame akcentuojami pritaikomi mokymosi algoritmai, pagal kuriuos pasitikėjimas yra vertinamas tiesiogiai arba netiesiogiai, siekiant apdoroti gautus duomenis ir įvertinti pasitikėjimo lygį (Wang ir kt., 2022). Skaičiavimai vertinimo modelyje atliekami taikant tikimybinis metodus, nes šie metodai palengvina pasitikėjimo santykių tarp individų nustatymą (Zhou ir kt., 2008).

Trečiasis modelis yra *valdymo modelis*, kuris apima centralizuotą, decentralizuotą ir pusiau centralizuotą modelius. Wen ir Zhong (2003) pabrėžia, kad šiame modelyje ypač svarbūs yra individo identifikavimo, informacijos konfidencialumo ir vientisumo aspektai. Almenarez, Marin, Diaz ir Sancher (2006) teigia, kad valdymo modelis yra būtinas pasitikėjimu grindžiamų santykių apibrėžimui, nustatymui, stebėjimui ir vertinimui. Valdymo modelio pagrindą sudaro tinklai ir valdymo grandinės, kurios padeda valdyti ir palaikyti pasitikėjimą (Wang ir kt., 2022). Centralizuotuose modeliuose didelės institucijos yra renkamos kaip centrinės dalys, kuriose naudojamas programine įranga apibrėžtas tinklas, veikiantis kaip centralizuotas informacijos gavėjas ir kaupimo vieta. Decentralizuotuose modeliuose visiškai nėra centrinės dalies, iš kurios išeina ir į kurią ateina informacija, kiekvienas subjektas turi savarankiškai apskaičiuoti savo pasitikėjimą. Pusiau centralizuotame modelyje pagrindinis centras yra centralizuotas, iš jo išeina bendroji informacija, tačiau galutiniame taške patys subjektai jau sprendžia ir atlieka pasitikėjimo lygio skaičiavimus.

Apibendrinant pasitikėjimo rūšis ir modelius, galime teigti, jog socialinio ir institucinio pasitikėjimo bendra jungtis yra visuomenės požiūris. Socialinis pasitikėjimas priklauso nuo to, kaip vienas individas gali pasitikėti kitu, o šiam pasitikėjimui nemažai įtakos turi tokie veiksniai kaip išsilavinimas, socialinė klasė, pasitenkinimas darbu, religija. Tuo tarpu institucinio pasitikėjimo atveju visuomenė vertina vienu ar

kitų institucijų darbą, jų sąžiningumą, teikiamų paslaugų kokybę, skaidrumą. Verta paminėti, jog minėtieji – fiduciarinis, tarpinstitucinis, santykinis, kognityvinis ir technologinis – pasitikėjimai yra daugiau ar mažiau bendrai susiję su socialiniu ir su instituciniu pasitikėjimu. Galiausia, po pasitikėjimo sąvoka slypi ne tik jo tipai, bet ir trys pagrindiniai teoriniai modeliai – vertinimo, valdymo ir sprendimų, kurie padeda lengviau suprasti, nuo ko pasitikėjimas priklauso ir iš ko jis susideda.

1.3. Institucinio pasitikėjimo priežastys

Socialinėje erdvėje ir žiniasklaidoje dažnai iškyla klausimas, kiek visuomenė pasitiki Lietuvos viešosiomis institucijomis. Khorsravski (2020) pastebi, jog pasitikėjimas vaidina atitinkamai svarbų vaidmenį valdant grėsmes ir sprendžiant problemas, nes tai daro įtaką visuomenės nuomonei apie valdžios institucijas. Marozzi (2015), nagrinėdamas pasitikėjimą, išskiria didėjantį šalių Vyriausybių susirūpina dėl mažėjančios pasitikėjimo tendencijos. Ši tendencija gali lemti mažą visuomenės įsitraukimą į demokratinį valdymą, pilietinę veiklą, didinti šešėlinę buhalteriją ir įstatymų nepaisymą. Tokiu atveju gali kilti klausimas, ar Vyriausybė yra teisėta ir koks yra visuomenės likimas? Uslaner'io (2018) teigimu, neigiamam institucijų pasitikėjimui įtakos turi silpnos institucijos bei didėjanti ekonominė nelygybė visuomenėje. Kai atsiranda naujos institucijos, pasitikėjimas valdžia išauga, tačiau vos tik pateikiami institucijų darbo rezultatai, kurie nekelia pasitikėjimo, pasitikėjimas jomis iš karto sumažėja. Dėl to galime daryti prielaidą, kad žemi ekonominiai rezultatai bei korupcija daro įtaką krintančiam instituciniam pasitikėjimui visame pasaulyje (Uslaner, 2018). Pasitikėjimo ryšiai yra jungiančioji grandis bendruomenėse, kurios kelia tokias problemas kaip susiskaldymą, diskriminaciją ir išsiskyrimą iš kitų. Dėl šių priežasčių gali kristi pasitikėjimo institucijomis lygis, būti daroma neigiama įtaka šalies demokratijai, politiniam ir socialiniam stabilumui (Karacaoglu, Krawczyk ir King, 2019). Žinoma, gali būti ir taip, kad bendruomenės susivienijimas reikštų didesnę bei stipresnę institucijų palaikymą, skatintų bendradarbiavimą, darytų teigiamą įtaką šalies ekonominei ir socialinei padėčiai (Karacaoglu ir kt., 2019). Marozzi (2015), analizuodamas, kas turi įtakos pasitikėjimui, pastebi, kad nepriklausomai nuo pasitenkinimo konkrečiomis institucijomis, reikia tirti ir bendrąjį pasitikėjimą institucijomis. Kaip teigia Marozzi (2015), norint išmatuoti pasitikėjimą institucijomis, pirmiausia, Vyriausybės turi nustatyti bendrąjį pasitikėjimą, kurio išmatavimui yra reikalingos atitinkamos žinios bei ištekliai.

Palmisano ir Sacchi (2023), empiriškai nagrinėdami institucinį pasitikėjimą, labiausiai išskiria pajamų nelygybės veiksnį kaip labiausiai turintį įtakos. Nagrinėjant Eurobarometro duomenis, pastebima, kad šalyse, kuriose didžioji dalis visuomenės pasitiki institucijomis, yra mažesnė pajamų nelygybė nei tose, kuriose atskirtis tarp gaunamų pajamų yra didesnė (Palmisano, Sacchi, 2023). Palmisano ir Sacchi (2023), atlikdami empirinį tyrimą pasirinktoje imtyje, nustatė, kad pasitikėjimo koreliacija tarp pasitikėjimo institucijomis ir pajamų nelygybės yra neigiama. Lyginant institucinio ir pajamų nelygybės koreliaciją autorių nagrinėtame 2003–2019 m. laikotarpyje, galime pastebėti, jog nuo 2003 iki 2012 metų, kai gaunamų pajamų atskirties nelygybė pradėjo didėti, stabilizavęsis institucinis pasitikėjimas pradėjo palaipsniui mažėti. Nuo 2012 iki 2017 pajamų nelygybės atskirties tendencija sparčiai didėjo, o tai reiškia, kad institucinis pasitikėjimas mažėjo greičiau.

Matonytė, Morkevičius ir Lašas (2017) teigia, kad pasitikėjimo pagrindas yra optimizmas, kuris dėl pozityvių visuomenės įsitikinimų ir moralinių / vertybinių nusistatymų leidžia susidaryti įspūdžiui, jog valdžia yra kontroliuojama – nėra sudaroma terpė nežinomybei ir neužtikrintumui. Remiantis autoriais, socialinis optimizmas yra rodiklis, kuriuo galima sudaryti prognozes apie pasitikėjimo tendencijas ateityje.

Nakrošis (2017), analizuodamas veiksnius, turinčius didžiausią įtaką instituciniam pasitikėjimui, išskyrė tris grupes: išorinius, vidinius ir priklausomuosius veiksnius. Remiantis Nakrošio (2017) tyrimu, viena pagrindinių išorinių veiksnių sudedamųjų dalių yra valdančiųjų daugumos sudėtis. Valstybės valdžios pobūdis tiesiogiai veikia visuomenės pasitikėjimą viešojo sektoriaus institucijomis. Kita išorinių veiksnių sudedamoji dalis, paminėta Nakrošio (2017) tyrimuose, yra valstybės ekonominė situacija. Kainų kilimas, infliacijos didėjimas, nedarbo augimas yra institucijų ir Vyriausybės pasitikėjimo mažėjimo indikatoriai. Jei kainos kris, infliacija ir nedarbas mažės, tuomet tikimybė, kad vis didesnė visuomenės dalis pasitikės viešuoju sektoriumi, didėjant valstybės gerovei, išaugs.

Antrasis išskirtas veiksnys yra vidinis. Remiantis Nakrošio (2017) atliktu tyrimu, pagrindinės vidinių veiksnių sudedamosios dalys yra geras valdymas, įvykių reikšmingumas ir viešojo sektoriaus tarpusavio santykiai. Geras valdymas apima institucijų rezultatyvumą, atvirumą ir veiklos skaidrumą. Be šių komponentų būtų sunku vertinti, ar naudinga pasitikėti viešojo sektoriaus institucijomis. Skandalai ir svarbūs įvykiai valstybės parlamente bei kitose institucijose taip pat daro didelę įtaką pasitikėjimui. Pavyzdžiui, Eligijaus Masiulio korupcijos skandalas arba Visvaldo Matijošaičio skandalas dėl įmonių grupės veiklos agresyvioje šalyje nesuteikia pasitikėjimo institucijomis, nes visuomenė mato, kokie asmenys atstovauja vienai ar kitai institucijai. Po tokių įvykių kyla abejonių, ar galima pasitikėti institucijomis, jei jų atstovai taip elgiasi. Trečioji vidinių veiksnių sudedamoji dalis – tarpusavio santykiai – taip pat yra labai svarbus aspektas, kalbant apie institucinį pasitikėjimą. Pasak Nakrošio (2017), jei institucijų tarpusavio santykiuose yra pasitikėjimas, tuomet bus atvirai kaitomasi informacija ir efektyviau bendradarbiaujama, o tai leis teikti kokybiškesnes paslaugas visuomenei. Kita vertus, jei institucijų tarpusavio santykiuose yra nepasitikėjimas, tai gali sudaryti palankią aplinką neskaidriai veiklai ir neformaliems santykiams.

Galiausia, kalbant apie ketvirtąją veiksnių grupę – priklausomuosius veiksnius – svarbu pabrėžti, kad visuomenės pasitikėjimas tiesiogiai veikia Parlamento, Prezidento, viešųjų institucijų ir įstaigų veiklą bei efektyvumą.

Čepeliauskaitė ir Petrauskienė (2017), nagrinėdamos valstybės tarnybą, bei remiantis Europos socialiniais tyrimais (toliau – EST) ir Tarptautiniais socialinių tyrimų programos (toliau – ISSP) tyrimais išskiria veiksnius, kurie daro įtaką valstybės tarnybai ir viešosioms institucijoms:

- įvaizdis;
- perspektyvumas;
- bendradarbiavimas;
- įstatymų laikymasis;
- prisitaikymas prie pokyčių;
- tinkamumas;
- kokybiškumas;
- sąžiningumas;
- informatyvumas.

Remiantis Čepeliauskaitės ir Petrauskienės (2017) atlikta analize, pradedant nuo pirmųjų veiksnių analizės, įvaizdžio reikšmė apibrėžiama taip: kuo įvaizdis yra geresnis, tuo didesnis pasitikėjimas viešosiomis institucijomis. Pereinant prie perspektyvumo ir bendradarbiavimo, autorės teigia, kad kuo daugiau piliečių įsitraukia į valstybės viešąjį gyvenimą, reiškia savo nuomonę, o valstybės tarnautojai atsižvelgia į visuomenės interesus, tuo pasitikėjimas viešosiomis institucijomis didėja. Kalbant apie įstatymų laikymąsi, Čepeliauskaitė ir Petrauskienė (2017) išskiria etikos kodekso reikšmę: jo nesilaikymas korupcijos ar netinkamo elgesio atveju gali paveikti institucinį pasitikėjimą neigiamai. Prisaikymo veiksnys yra susijęs su šalies ekonomine situacija, nuo kurios priklauso, ar ji bus vertinama teigiamai, o tuomet pasitikėjimo indeksas didės arba mažės. Tinkamumo, sąžiningumo ir kokybiškumo veiksniai nurodo, kad tik nuo pačių valstybės tarnautojų priklauso, ar savo pareigas įgyvendinus sąžiningai ir kokybiškai bei suteikus numatytas paslaugas, bus sulaukiama visuomenės pasitikėjimo. Galiausia, paskutinis išskirtas veiksnys yra informatyvumas, su kurio pagalba didesnis pasitikėjimas yra sukuriamas tuomet, kai visuomenės informuotumas ir pritraukimas yra didesnis.

Wesley ir Ribero (2024), nagrinėdami pandemijos poveikį viešajam sektoriui, atliko tyrimą, kuriame jie išskyrė tris pagrindinius priklausomus kintamuosius: pasitikėjimas valdžios institucijomis, pasitikėjimas pagrindiniais valstybės tarnautojais ir pasitikėjimas kitais valstybės tarnautojais. Pasitikėjimas valdžios institucijomis buvo vertinamas nuo 1 balo (visiškai pasitikiu / iš dalies pasitikiu) iki 0 balų (visiškai nepasitikiu / iš dalies nepasitikiu). Todėl, maksimaliai atsakius į pateiktus klausimus, didžiausias bendras balas galėjo būti aštuoni, kas reikštų aukštą pasitikėjimą valdžios institucijomis, o 0 – visišką nepasitikėjimą (Wesley ir Ribero, 2024). Atliekant tyrimą buvo pastebėta, kad 2021–2022 m. laikotarpiu pasitikėjimas viešosiomis institucijomis ir valstybės tarnautojais svyravo, o su nepriklausomu kintamuoju ir išsilavinimu pasitikėjimas valdžios institucijomis koreliavo teigiamai. Tuo tarpu Urbanikova ir Smejkal (2023), nagrinėdamos visuomenės (ne)pasitikėjimą, atliko kokybinį tyrimą, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti, ką visuomenei reiškia (ne)pasitikėjimas. Jis buvo vertinamas nuo 1 balo, kuris reikšė „visiškai pasitikiu“, iki 5 balų – „visiškai nepasitikiu“. Atliekant tyrimą, autoriai pastebėjo, kad dalyviai labiau buvo linkę pasitikėti viešąja žiniasklaida. Nacionalinė televizija buvo įvertinta 2,8 balo, t. y., 39 proc. pasitikėjusių apklaustųjų, o radijas buvo įvertintas 2,1 balo. Taip pat Urbanikova ir Smejkal (2023) atkreipia dėmesį į tai, kokie veiksniai gali lemti (ne)nepasitikėjimą. Pasak apklaustųjų, autorės išskyrė keturis veiksnys: objektyvumą, informacijos skaidrumą, profesionalumą ir nešališkumą, kurie turi įtakos vertinant (ne)pasitikėjimą (Urbanikova ir Smejkal, 2023).

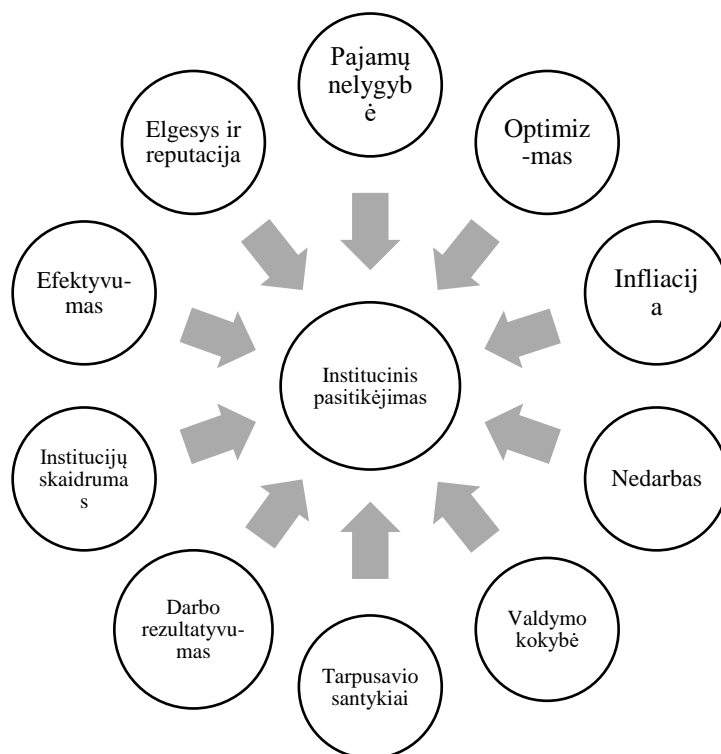
Verboord, Janssen, Kristensen ir Marquart (2023) įgyvendino tyrimą devyniose Europos šalyse, kuriose institucinio pasitikėjimo matavimas buvo atliekamas nacionalinės Vyriausybės ir ES atžvilgiu. Kaip teigia Verboord ir kt. (2023), toks matavimas buvo pasirinktas tikslingai, nes jis atspindi pagrindinius valstybės valdymo ir informacijos sklaidos organus. Autoriai pasitikėjimo matavimui pasirinko skalę, kurios vertės yra atvirkščios anksčiau minėtoms: 0 reiškia visišką nepasitikėjimą, o 6 – visišką pasitikėjimą. Remiantis Verboord ir kt. (2023) sudaryta lentelė, galime išskirti tai, kad didžiausias pasitikėjimas institucijomis buvo fiksuotas keturiose šalyse: Šveicarijoje, Suomijoje, Danijoje ir Nyderlanduose. Power, Schaeffer, Heisig, Udsen ir Morton (2023), remdamiesi EST duomenimis, atliko tyrimą, kurio metu apklausė visuomenę apie jų bendrąjį pasitikėjimą kitais individualiais ir apie pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Po Power ir kt. (2023) atlikto kiekybinio tyrimo paaiškėjo, kad dar nėra aišku, kiek ir kaip visuomenė pasitiki savo šalies viešosiomis institucijomis, kadangi apklausos buvo vykdomos COVID-19 pandemijos pradžioje. Tačiau, pakoregavus apklausas ir atlikus kokybinius tyrimus, išsiaiškinta, kad pasitikėjimas institucijomis, susijęs su reikalavimų laikymusi, buvo įvertintas teigiamai, o bendrasis pasitikėjimas – neigiamai. Visuomenės

dalį, kuri laikėsi rekomendacijų ir reikalavimų, išreiškė didesnę pasitikėjimą viešosiomis institucijomis, nei ta dalis, kuri nesilaikė.

Boda ir Balint (2020), atlikdami tyrimą apie institucinį pasitikėjimą, apskaičiavo indeksą, leidžiantį įvertinti pasitikėjimą nacionaline Vyriausybe, teismais ir policija. Autoriai pažymėjo, kad atlikus skaičiavimus pasitikėjimo koeficientas siekė beveik 30 proc. vienai šaliai, kas, pasak Boda ir Balint (2020), sudaro aukštą indeksą. Arnold, Sapir ir Zapryanova (2012), įgyvendinę tyrimą apie ES institucijas ir pasitikėjimą jomis, teigia, jog institucinis pasitikėjimas labiau pasireiškia ilgamečėse ES valstybėse narėse nei tose, kurios prie ES prisijungė neseniai. Autorių teigimu, daugiau kaip 20 proc. ilgamečių ES valstybių narių visuomenės pasitiki savo politinėmis partijomis, apie 40 proc. pasitiki valstybės parlamentu bei teisingumo sistema. Naujosiose ES valstybėse narėse skaičiai yra kiek kitokie: tik 11 proc. visuomenės pasitiki savo šalies partijomis ir 26 proc. atiduoda savo pasitikėjimą Vyriausybei bei teisingumo institucijoms (Arnold, Sapir ir Zapryanova, 2012).

Tuo tarpu Hartveld, Meer ir Vries (2013), nagrinėdami Eurobarometro duomenis, pasitikėjimą išskiria kaip priklausomąjį kintamąjį, analizuojant, ar apklaustieji yra linkę, ar – ne, pasitikėti ES. Kaip nepriklausomuosius kintamuosius autoriai nurodė racionalumą, kuris vertinamas pagal vykdomą veiklą ir įsipareigojimus, bei tapatumą, kuris matuojamas nepriklausomais tapatumo ir europinio tapatumo stiprumais. Taip pat Hartveld ir kt. (2013) pažymi, kad nagrinėjant Eurobarometro duomenis, buvo sudarytas grafikas, kuriame galime matyti, kad Lietuvos institucinis pasitikėjimo balas yra neigiamas, o pasitikėjimo ES ir europiniu tapatumu – teigiamas.

Barrech, Din ir Allauddin (2019), nagrinėdami pasitikėjimą, išskiria lyties veiksnį kaip darantį įtaką pasitikėjimui. Autorių atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad moterys yra labiau pasitikinčios viešosiomis institucijomis nei vyrai. Taip pat pažymima, kad Vyriausybė, teisminė sistema bei pati demokratija turi didesnę moterų palaikymą, o vyrai labiau pasitiki politinėmis partijomis bei žiniasklaida (Barrech, Din ir Allauddin, 2019).

3 pav. Veiksniai turintys įtakos instituciniam pasitikėjimui (sudaryta autorės, 2024)

Hwang (2017), analizuodama politinį pasitikėjimą, išskiria penkis faktorius, kuriais remdamasi matuoja politinį pasitikėjimą: religija, pajamos, išsilavinimas, lytis ir amžius. Tyrimui atlikti buvo naudojami bendrojo tyrimo duomenys. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, katalikai ir kitų religijų atstovai yra linkę labiau pasitikėti politinėmis institucijomis nei protestantai. Pajamų faktorius rodo, kad didesnė pajamų nelygybė mažina pasitikėjimo lygį. Tuo tarpu aukštesnis visuomenės išsilavinimo lygis didina pasitikėjimą viešosiomis institucijomis (Hwang, 2017). Kalbant apie amžiaus faktorių, tyrimas parodė, kad jaunesnio amžiaus respondentai mažiau pasitiki viešosiomis institucijomis. Lyties atžvilgiu, kaip teigia Barceh ir kt. (2019), moterys dažniau nei vyrai pasitiki institucijomis (Hwang, 2017).

Taip pat, verta aptarti paskutiniu metu įvykdytus, Europos Sąjungos finansuotus, mokslo projektus pasitikėjimo tema. 2020 metais ES buvo pradėtas vykdyti projektas „EnTrust“. Šio projekto vykdymui buvo iškelti keturi tikslai norint išanalizuoti (ne)pasitikėjimo dinamiką ir padėti visuomenei surasti atskaitos tašką, nuo kurio būtų galima pradėti gerinti santykius ir didinti pasitikėjimą. Pirmasis tikslas yra sukurti sistemą, kuri būtų sudaryta iš įvairių disciplinų ir daugiamačių teorijų, kurios padėtų sekti (ne)pasitikėjimo dinamiką ryšium su demokratiniu valdymu. Remiantis šiuo tikslu, siekiama įvairiapusiškai išanalizuoti (ne)pasitikėjimo apibrėžimus, teorijas, atliktus empirinius tyrimus, kurie buvo įgyvendinti įvairiose mokslo šakose, tokiuose kaip sociologija, politologija, psichologija, filosofija, taip įgyjant žinių apie analitines ir empirines (ne)pasitikėjimo analizes Senojo žemyno kontekste. Antrasis apibrėžtas tikslas yra pateikti duomenų rinkinį, kuriuo remiantis yra matuojamas (ne)pasitikėjimą. Remiantis šiuo tikslu buvo siekiama susisteminti jau turimus tyrimų duomenis apie (ne)pasitikėjimą įvairiomis visuomenės grupėmis, organizacijomis ir institucijomis, atkreipiant dėmesį į skirtingas nepasitikėjimo ir pasitikėjimo koncepcijas. Trečiasis tikslas – sudaryti (ne)pasitikėjimo raidos ir ryšių žemėlapi, kuris leistų tirti bei lyginti, fiksuojant vietovę, vietinę patirtį ir kontekstą Europos šalyse, apie šalių (ne)pasitikėjimo valdymą, atsiradimo atskirose situacijose priežastis, veikimą ir ryšius. Ši analizė mokslininkams suteiktų galimybę paaiškinti, kaip tendencijos ir dauguma momentų ir scenarijų gali teigiamai ar neigiamai paveikti demokratijos veiksnumą ir efektyvų valdymą. Ketvirtasis iškeltas tikslas apibrėžia geriausią pasitikėjimo nustatymą ir plėtojimą bei nepasitikėjimo mažinimą. Šio tikslo pagrindu atliekamos pasitikėjimo stiprinimo ir nepasitikėjimo mažinimo analizės, kokie sektini pavyzdžiai gali būti pritaikomi gerinti jau esamas pasitikėjimo stiprinimo ir kovos su nepasitikėjimu praktikas. Paskutiniu metu tikslu yra siekiama didinti diskusijas su visuomene, dalintis visais gautais projekto rezultatais ir padėti plačiai visuomenei ir institucijoms gerinti demokratijos veikimą.

Vykdamas projektą buvo atliekami interviu, apklausiamos tikslinės grupės, kurios yra susijusios su viešuoju administravimu. Projekto metu buvo nustatyta, jog daug įtakos pasitikėjimui turi pačios šalies politika, šalies valdymo kokybė, visuomenės ekonominė ir socialinė padėtys. Taip pat buvo pastebėta, jog šalyse, kuriose buvo vykdomas tyrimas, didelė visuomenės dalis išreiškė neigiamą pasitikėjimą savo šalies institucijomis., taip pat ir pačios institucijos turi labiau sutelkti savo dėmesį į institucijos sąžiningumą, skaidrumą ir atskaitomybę.

Remiantis projektu, galima išskirti pagrindinį veiksni, kuris turi įtakos pasitikėjimui, pavyzdžiui, socialinis ir ekonominis. Socialinė nelygybė, remiantis „EnTrust“ projektu (2020), atlieka trijų lygių svarbos įtaką pasitikėjimui. Pirmasis lygmuo yra makro, šiame lygmenyje daugiausiai pasitikėjimui įtakos turi įvairios Europoje vykstančios krizės (pabėgėlių, COVID-19, Didžioji recesija), dėl kurių valstybės tarnautojai turi gebėti spręsti kilusias problemas ir kurios turi įtakos visuomenės pasitikėjimui. Mezo lygmens šalyse, dėl didesnės socialinės atskirties tarp piliečių, pasitikėjimas yra mažesnis. O individualiame lygmenyje mažas pasitikėjimas pasireiškia tarp nepritekliuje gyvenančių ir lengviau pažeidžiamų asmenų. Taip pat buvo pastebėta, jog pasitikėjimas yra grindžiamas normatyviniais principais ir yra daugiausiai skirstomas į

tarpasmeninį ir institucinį. Taip pat institucinio pasitikėjimo pamatas ES yra kuriamas remiantis sukurta teisine sistema, kurios pagalba yra sukuriamos teisės ir nustatomi lūkesčiai visuomenei bei gairės, kaip institucijos turėtų elgtis. Tarpasmeninis pasitikėjimas atsiranda pačių institucijų viduje bendraujant su atstovaujančiuoju asmeniu, kuris gali būti susietas su visa institucija ir taip siejant tarpasmeninį pasitikėjimą su instituciniu. Tačiau nustatyti vieną bendrą pasitikėjimo lygmenį visoms ES institucijoms nėra lengva dėl jų išskirtinio pasitikėjimo formavimo.

Antrasis projektas, jau baigtas vykdyti, yra „TiGRE“. Šio projekto iškelti pagrindiniai tikslai buvo ištirti, kokiomis sąlygomis yra pasitikima, analizuojamos susijusios šalys, numatomas pasitikėjimo poveikis organizacijoms, tiriamas ryšys tarp suinteresuotųjų šalių ir pasitikėjimo judėjimo teigiama ar neigiama linkme, gilintis, kaip visuomenė pasitiki viešosiomis institucijomis, nustatomi veiksniai ir kintamieji, analizuoti, kaip žiniasklaida veikia pasitikėjimo judėjimą ir kaip skirtingos institucijos komunikuoja su visuomene ir įgauna (ne)pasitikėjimą. Projekto metu buvo nustatyta, jog pasitikėjimas viešosiomis institucijomis krenta, todėl būtina, jog norint pasitikėjimo lygį padidinti ir jį optimizuoti, reikia pritaikyti tinkamą bendradarbiavimo strategiją, kuria būtų prisiimama kaltė, suvokiama problema ir noras mokytis iš buvusių nesėkmių.

Pasak „TiGRE“ gautų rezultatų, pasitikėjimo reguliavimui turėtų būti siekiama įtraukti kuo daugiau visuomenės, subalansuoti visuomenės atstovų rinkimą ir darbą. Taip pat buvo rasta, jog reikia didesnio atvirumo, platesnių diskusijų dėl nesuderinamų argumentų sprendimams priimti, stebėti, kaip dirba institucijos, reguliuoti jų elgesį ir jei yra būtina pateikti susirūpinimą.

Taigi, literatūroje minimi įvairūs veiksniai, galintys turėti įtakos instituciniam pasitikėjimui, tačiau analizuojant Lietuvos ir užsienio autorių straipsnius bei knygas, galime teigti, kad pagrindiniai įtakos veiksniai yra kokybiškas valstybės tarnautojo darbo atlikimas, rezultatyvumas, skaidrumas, pajamų nelygybė, infliacija ir nedarbas. Iš analizuotų tyrimų straipsnių matyti, kad pasitikėjimas viešosiomis institucijomis tendencingai mažėja dėl mažo pačių institucijų skaidrumo ir nepakankamai kokybiškai atliekamo darbo.

1.4. Institucinio pasitikėjimo tyrimų teorinė analizė

Literatūros apžvalgose yra dažnai analizuojamas institucinis pasitikėjimas ir jo įtaka nacionalinėms. Labai svarbu yra palyginti ir identifikuoti, kaip kiti autoriai analizuoja veiksnius ir jų įtaką instituciniam pasitikėjimui.

Pasak Chevalier (2019) jauni žmonės vis dažniau susirūpina institucinio pasitikėjimo klausimu. Autorius nagrinėdamas šio klausimo veiksnius rėmėsi EST tyrimais. Tyrime autorius iškėlė keturias hipotezes patikrinti veiksnius, kurie turi įtakos jaunų asmenų pasitikėjimui institucijomis. Pirmoji keliamą hipotezę yra kuo didesnis ekonominis įtraukimas, tuo labiau kyla jaunų asmenų pasitikėjimas institucijomis, o tai reiškia, jog kuo ekonominė situacija ir prieiga jauniems asmenims bus palankesnė, tuo labiau bus skatinamas jaunimo įsitraukimas į šalies politinį gyvenimą (Chevalier, 2019). Antroji – socialinio pilietiškumo didinimas skatina jaunų asmenų įsitraukimą į politinį gyvenimą. Remiantis tuo yra manoma, jog jei yra didinamas jaunų žmonių šeimyniškumas, tai gali sukelti pasipriešinimo reakciją politiniam įsitraukimui, o jei yra didinamas jaunų asmenų autonomiškumas, yra parodoma, jog jais, kaip jaunais asmenimis, yra pasitikimas, suteikiamas autonomiškumas ir suaugusio asmens statusas, kas gali teigiamai veikti jų įsitraukimą į politinį gyvenimą (Chevalier, 2019). Trečioji hipotezė yra pirmosios ir antrosios hipotezių matavimas, jei jos abi bus patvirtinamos, gali būti ir taip, jog viena iš jų turės labiau įtakos nei kita. Ketvirtojoje hipotezėje yra pabrėžiama, jog jei socialinės vertybės, gaunamos iš valstybės, yra

svarbesnės, tuomet socialinė pilietybė turės teigiamą poveikį instituciniam pasitikėjimui (Chevalier, 2019). Hipotezėms tikrinti Chevalier (2019) naudojo tiesinės regresijos metodą. Pirmosios dvi keltos hipotezės buvo patvirtintos, kaip teigė Chevalier (2019), kuo didesnis ekonominis išitraukimas ir socialinis pilietiškumas, tuo didesnis jaunų asmenų pasitikėjimas viešosiomis institucijomis. Trečioji Chevalier (2019) tikrinta hipotezė buvo atmesta, nes lyginant pirmąją ir antrąją hipotezę, buvo rasta, jog jos abi lygiagrečiai išlaiko reikšmingą ir teigiamą pasitikėjimo pokytį. Ketvirtoji Chevalier (2019) iškelta hipotezė taip pat buvo atmesta, nes ekonominis išitraukimas nors ir buvo vienodai reikšmingas su socialiniu pilietiškumu, tačiau ekonominio išitraukimo koeficientas buvo kelis kartus didesnis, kas leidžia atmesti ketvirtąją keltą hipotezę (Chevalier, 2019).

Slomczynski ir Janicka (2014) bandant identifikuoti kokie veiksniai gali turėti įtakos instituciniam pasitikėjimui teigia, jog pasitikėjimo nacionalinėmis institucijomis rodiklis nepažeidžia nacionalinio unikalumo. Remiantis autoriais pasitikėjimas institucijomis yra lygiavertis rodiklis lyginti pasitikėjimą tarpvalstybiniu lygmeniu. Taip pat Slomczynski ir Janicka (2014) daro prielaidą, jog jei krinta pasitikėjimas demokratijos veiklos vertinimu, tuomet mažėja pasitikėjimas tokioms institucijoms kaip nacionalinis Parlamentas, teisinė sistema, politinės partijos arba sumažėjęs pasitikėjimas institucijomis gali neigiamai paveikti visuomenės pasitikėjimą demokratijos veikimu šalyje. Remiantis Slomczynski ir Janicka (2014), yra keliamos dvi hipotezės analizuoti veiksnius turinčius įtakos instituciniam pasitikėjimui. Pirmąją hipotezę buvo tikrinama, kiek pasitikėjimas demokratiškomis institucijomis ir demokratijos veikimo vertinimas yra susiję tarpusavyje. Antrojoje hipotezėje teigiama, jog kuo aukštesnė respondentų stratifikacija, tuo didesnis pasitikėjimas viešosiomis institucijomis (Slomczynski ir Janicka, 2014). Analizuodami EST tyrimus, Slomczynski ir Janicka (2014), pastebėjo, jog ryšys tarp pasitikėjimo viešosiomis institucijomis ir pasitenkinimo demokratijos veikimu yra labai stiprus, todėl pirmoji Slomczynski ir Janicka (2014) hipotezė yra patvirtinama. Taip pat autoriai pabrėžia ir tai, jog ekonominė šalies situacija turi įtakos institucinio pasitikėjimo lygiui, t. y., kuo didesnės visuomenės pajamos, tuo didesnis stratifikacijos poveikis instituciniam pasitikėjimui. Dėl šios priežasties atsiranda stiprus ryšys tarp kintamųjų ir koeficientas tampa statistiškai reikšmingas (Slomczynski ir Janicka, 2014). Autoriai gautuose rezultatuose pastebėjo, jog pasitikėjimas viešosiomis institucijomis ir pasitenkinimas demokratija yra susiję, nes kuo šalyje yra aukštesnis ekonominis išsivystymas, tuo labiau yra pastebimas stipresnis poveikis demokratijai.

Mingo ir Faggiano (2020) analizavo EST tyrimus ir kaip juose atsispindi pasitikėjimas nacionalinėmis institucijomis. Autorių teigimu, galima išskirti tokius veiksnius, kaip aukštas išsilavinimo lygis, aukštas socialinis kapitalas, didesnės nei vidutinės pajamos, susidomėjimas politika, išitraukimas į politinį gyvenimą, aukštas pasitikėjimas kitais asmenimis (Mingo ir Faggiano, 2020). Minėtieji veiksniai turi įtakos aukštam pasitikėjimo institucijomis lygiui. Taip pat yra išskiriama, jog žemas išsilavinimo lygis, mažas ekonominis ir socialinis statusas, mąstymas, jog aukštas korupcijos lygis neigiamai paveikė nacionalines vertybes ir institucijas, yra suprantami kaip nepasitikėjimo institucijomis veiksniai (Mingo ir Faggiano, 2020). Atlikdami tyrimą autoriai išskyrė penkias grupes, kuriomis remiantis analizavo kas labiausiai turi įtakos pasitikėjimui:

- Socialinė – demografinė (amžius, lytis, išsilavinimas, pajamos ir gyvenamoji vieta);
- Kultūrinė – politinė (kairiosios/ dešniosios pozicijų palaikymas, lyčių nelygybė, piliečio teisės);
- Politinis supratimas (domėjimasis politika, pateikiama politinė informacija);

- Socialinis pasitikėjimas (pasitikėjimas kitais žmonėmis, kitų asmenų sąžiningumas, pasitikėjimas kitų asmenų solidarumu);
- Pasitenkinimas šalies bendrosiomis sferomis (šalies ekonomika, valdančiąja valdžia, demokratija, švietimu);

Gautuose rezultatuose Mingo ir Faggiano (2020) pastebėjo, jog mažas pasitikėjimo lygis institucijomis yra plačiai paplitęs visoje Europoje. Autoriai pastebėjo, jog daugiausiai įtakos instituciniam pasitikėjimui turi tokie veiksniai kaip pasitenkinimas ekonomika, demokratija, švietimu, valdančiąja valdžia. Po šių veiksnių kiek mažiau įtakos pasitikėjimui turi socialinis pasitikėjimas ir politinis supratimas, kas rodo, jog institucijos yra svarbios atstovaujant visuomenę ir jos grupes bei taip pat aktualių problemų supratimas ir sprendimas, komunikaciniai įgūdžiai ir aktyvus dalyvavimas yra svarbūs vertinant institucinį pasitikėjimą. Mingo ir Faggiano (2020) pabrėžė ir tai, jog neapsisprendimas kurią poziciją palaikyti, kairiąją ar dešiniąją, neigiamai veikia pasitikėjimą institucijomis. Mažiausiai įtakos instituciniam pasitikėjimui, remiantis Mingo ir Faggiano (2020), turi požiūris į pilietines teises ir lyčių nelygybę. Kaip teigė autoriai, šie veiksniai mažiausiai turi įtakos, dėl visuomenės nepalaikymo nei iš politinės, nei iš socialinės pusės ir taip pat dėl mažo politinio įsitraukimo.

Apibendrinant galima išskirti tai, jog mokslinėje literatūroje aprašytuose tyrimuose pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos instituciniam pasitikėjimui yra politinis įsitraukimas, socialinis aktyvumas ir pasitikėjimas, ekonominė situacija, demokratijos veikimo vertinimas, demografiniai rodikliai.

1.5. Institucinis pasitikėjimas teisės aktuose

Nors pasitikėjimas nėra reglamentuojamas įstatymais, nutarimais, projektų ar kitokio tipo dokumentais, tačiau su šia sąvoka galima susidurti įvairiuose dokumentuose, tokiuose kaip projektai, planai, programos ar strategijos.

Lietuvoje su pasitikėjimo sąvoka galima susidurti strategijose ir institucijų programose bei planuose. Vienas pagrindinių strateginių dokumentų yra Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Šiame dokumente yra pabrėžiama, jog pasitikėjimas yra svarbus aspektas norint sustiprinti ne tik Lietuvos, bet taip pat Latvijos ir Estijos tarpusavio ryšius, pagerinti konkurencingumą ir partnerystę, palaikyti valstybes tarptautiniu mastu. Taip pat jame pabrėžiama, jog tik su visuomenės pasitikėjimą pelnusia valdžia, galima daryti pažangą ir matyti viešojo valdymo rezultatus. Jei pasitikėjimo lygis šalyje būtų labiau stiprinamas, tuomet ir visuomenės įsitraukimas į valdymo procesus būtų didesnis ir taip būtų kuriamas atviras ir skaidrus valstybės valdymas. Dar vienas svarbus faktorius minimas strateginiame dokumente yra tai, jog pati visuomenė yra per mažai įsitraukusi į valstybės valdymo procesus ir priimamus sprendimus. Strateginiame dokumente yra akcentuojama, kad korupcija, dėl palankesnių, vieniems ar kitiems asmenims, sprendimų priėmimo vis dar egzistuoja ir tai visuomenei nekelia didelio pasitikėjimo tiek valdančiąja valstybės valdžia, tiek viešosiomis institucijomis, tiek valstybės teisine sistema. Todėl yra labai svarbu, jog pokyčiai matytųsi ne tik viešajame valdyme, bet taip pat ir visuomenės požiūryje bei institucijų tarpusavio santykiuose. Žinoma, visi minėti dalykai yra dedamosios, jog būtų skatinamas pagarbus ir pačio viešojo sektoriaus požiūris į visuomenę ir supratimas, jog viešasis sektorius tarnauja visuomenei ir didina valstybės gerovę. Remiantis „Lietuva 2030“ strateginiu dokumentu, Lietuvai dar reikia siekti didesnio pasitikėjimo lygio, o tam įtakos turi pasak Pasaulio banko išskirti rodikliai kaip viešoji politika, viešųjų paslaugų ir valstybės tarnybos kokybiškas darbas. Be šių rodiklių negalima pilnai teigti, jog valstybės valdžia yra atsakinga bei dirba pakankamai, jog būtų sukuriamas aukštas pasitikėjimo lygis.

Dar vienas strateginis dokumentas, kuriame yra akcentuojamas pasitikėjimas yra pažangos strategija „Lietuva 2050“. Strategijos vizijoje yra tikimasi, jog bus stiprinamas bendruomeniškumas, tarpasmeninis ryšys, pagarba, pasitikėjimas, darna ir atsakomybė. Taip pat įgyvendinant „Lietuva 2050“ viziją yra tikimasi, kad Lietuvoje bus identifikuojama brandi demokratija, kurios pagrindinis bruožas bus stipri demokratinė politinė kultūra. Strategijoje yra apibrėžiami trys pagrindinės pokyčių grupės, kuriomis remiantis Lietuvoje bus siekiama įvykdyti, jog būtų sustiprinamas pasitikėjimas valstybe. Pirmoji grupė yra siekianti sustiprinti strategišką, lankstų ir efektyvų valdymą. Įgyvendinus šiuos pokyčius bus sustiprintas ryšys tarp visuomenės ir valstybės institucijų, bus vadovaujama atsakomybe, nustatomi prioritetai valstybės vystymui ir naujovių įgyvendinimui. Antrasis pokytis bus didinamas valdymo institucijų atvirumas, skaidrumas ir pagarba, kuriais remiantis bus didinamas pasitikėjimas institucijomis. Taip pat bus įtraukiama kuo daugiau suinteresuotųjų šalių į viešąją politiką ir priimamus sprendimus. Trečioji pokyčių grupė yra kultūros ir bendruomenės tarpusavio ryšio stiprinimas. Šiais pokyčiais bus siekiama sustiprinti lietuviškumo tapatybę ir tarpusavio ryšį, kurių pagalba yra randamas tarpusavio ryšys ir bendrasis pasitenkinimas gyvenimu. Pažangos strategijoje taip pat yra išskirta, jog bus bandoma iki 2050 m. pasiekti Skandinavijos šalių institucinio pasitikėjimo reikšmę.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. priimtu nutarimu „Dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“, galime pabrėžti, kad siekiant optimizuoti veiklą viešosiose institucijose ir stiprinti jų strateginį valdymą, siekiama užtikrinti kokybės vertinimą, vertinant institucijų veiklą, ir išryškinti kokybės vertinimo svarbą viešajam sektoriui. Taip pat yra siekiama užtikrinti vartotojų grįžtamąjį ryšį, vertinant jų patirtis naudojantis paslaugomis ar susiduriant su konkrečiomis veiklomis. Pabrėžiama, kad būtina skatinti kokybės valdymo metodų taikymą bei geriausios, tiek nacionalinės, tiek tarptautinės, patirties sklaidą. Vienas iš esminių viešojo valdymo tobulinimo programos vertinimo kriterijų yra pasitikėjimas viešosiomis institucijomis, kurio stebėseną atliko Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Nuo programos pradžios, 2012 metais, iki jos pabaigos, 2020 metais, pasitikėjimo rodiklis padidėjo beveik pusantro karto, kas rodo, jog per pastaruosius metus Lietuvos viešosiomis institucijomis pasitikėjimas didėjo.

Darant išvadas apie pasitikėjimą dokumentuose, galime teigti, jog pasitikėjimas turi savo aktualumą. Kadangi, kaip vieno iš projektų medžiagoje buvo minėta, pasitikėjimas viešosiomis institucijomis mažėja, remiantis Lietuvos strategijoje išdėstytais punktais, jos turi atkreipti dėmesį, peržiūrėti ir įvertinti visuomenės pasitikėjimą, o mažėjant pasitikėjimui, imtis priemonių mažėjimo sustabdymui.

Apibendrinant pasitikėjimo teorinius aspektus, galime teigti, kad pasitikėjimas yra plati sąvoka, apimanti daugelį mokslo šakų. Jo analizavimas priklauso nuo perspektyvos, kurios pagalba jis yra tyrinėjamas. Taip pat svarbu paminėti, jog skirtingų laikotarpių autoriai pasitikėjimą apibrėžia vis kitaip. Pavyzdžiui, vienas iš autorių, Sztompka, teigia, kad anksčiau pasitikėjimas buvo suprantamas kaip asmens požiūris, o dabar pasitikėjimą galima traktuoti kaip tarpasmeninių santykių bruožą. Todėl literatūroje, analizuojant pasitikėjimą, tikslinga išskirti socialinį ir institucinį pasitikėjimus. Socialinis pasitikėjimas yra vieno individo tikėjimas kitu – jis atliks veiksmus tinkamai ir nesudarys problemų tikinčiajam. Šio pasitikėjimo pagrindas yra sudarytas iš daugelio veiksnių, tačiau kaip pagrindiniai yra išskiriami šie: ekonominiai (nedarbas, pajamų nelygybė), socialiniai (pasitenkinimas darbu, religija, socialinė klasė). Institucinis pasitikėjimas vertinamas bendrai ir jam poveikį turi tokie veiksniai kaip tarnautojų sąžiningumas, veiklos skaidrumas ir kokybiškumas bei rezultatyvumas. Institucinį pasitikėjimą sudaro tikslinė grupė, t. y., Vyriausybė, savivaldybė, teisėsaugos institucijos, nevyriausybinės organizacijos. Be minėtųjų dviejų tipų dar galime įvardyti ir rečiau literatūroje sutinkamus pasitikėjimo tipus – fiduciarinį, tarpinstitucinį, santykinį, kognityvinį ir technologinį, kurie savo ideologija yra daugiau arba mažiau susiję su socialiniu ir

instituciniu pasitikėjimu. Pasitikėjimas yra skirstomas ir į tris modelius, kurie apibrėžia, kaip pasitikėjimas veikia kiekviename iš tipų ir iš ko jis susideda. Kalbant apie dokumentus, Lietuvoje pasitikėjimas plačiausiai aprašomas strategijoje „Lietuva 2030“, kurioje pabrėžiama, kodėl pasitikėjimas yra svarbus ir ką reikėtų daryti kitaip, kad jis būtų išlaikomas ar stiprinamas. Taip pat verta paminėti, jog ne tik Lietuvoje, bet ir ES bei Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) pasitikėjimo lygio kritimas yra aktualus. Todėl ES finansavo net kelis projektus, kuriuose akcentuojamas mažėjantis pasitikėjimas, tampantis opia problema, su kuria reikia kovoti, norint, kad pasitikėjimas viešosiomis nacionalinėmis ir ES institucijomis didėtų. Galiausiai, išanalizavus institucinio pasitikėjimo priežastis ir pasekmes, pagrindiniai veiksniai yra ekonominiai ir socialiniai. Remiantis literatūros apžvalgomis ir nagrinėjant Eurobarometro, ISSP tyrimus, galime pastebėti, kad pasitikėjimas, remiantis moksline literatūra, mažėja, nes pačios institucijos susiduria su problemomis skaidriai ir kokybiškai teikti paslaugas bei perduoti gautus rezultatus.

2. Pasitikėjimo vertinimas ir empirinio tyrimo metodologija

2.1. Naudojami duomenų rinkiniai

Tyrimų metodologija yra suprantama kaip sisteminga tvarka, kuri yra taikoma tyrėjams sprendžiant tyrimo problemą bei nusako tyrimo, procesus, metodus, būdus, procedūras ir priemones (Mohajan, 2020). Hipotezių patvirtinimas / paneigimas, išskyrimas priklausomų ir / ar nepriklausomų kintamųjų išskyrimas yra kiekybinių tyrimų pagrindinės dedamosios (Mohajan, 2020).

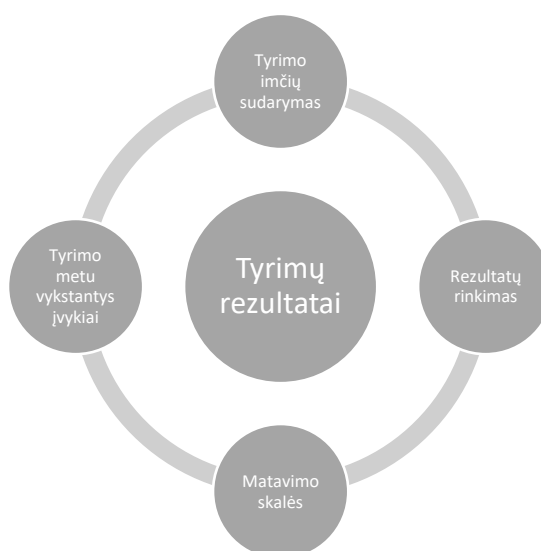
Bandant atsakyti į iškeltą tyrimo tikslą apie pasitikėjimą, buvo pasirinkta kiekybinė antrinė duomenų analizė. Kiekybinis antrinių duomenų tyrimas yra apibūdinamas kaip sistemingas matuojamų ir tikrinamų duomenų rinkimo ir vertinimo procesas, o pagrindinis tyrėjo tikslas, atliekant tokį tyrimą, yra kiekybiškai įvertinti kiekvieną iškeltą hipotezę (Ali, 2021). Antrinės duomenų analizės būdu yra pasirinkta analizuoti jau atliktus tyrimus Lietuvoje, kurie yra susiję su pasitikėjimu viešosiomis institucijomis. Taip pat šios analizės būdu bus lyginama, kaip keitėsi visuomenės pasitikėjimo lygis.

Antrinių kiekybinių duomenų analizei atlikti buvo išskirti Eurobarometro ir EST atlikti tyrimai. Atliekant šiuos tyrimus buvo nagrinėjamas pasitikėjimas, todėl žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 2 lentelė) yra išskiriami laikotarpiai ir apklausos, kurios bus nagrinėjame tolesniame darbo etape.

2 lentelė. Baigiamojo darbo analitinėje dalyje naudojami tyrimų duomenys (sudaryta autorės, 2024)

Metai	2008	2014	2015	2020
Eurobarometras	70.1 (ZA4819)	-	84.3 (ZA6643)	93.1 (ZA7649)
EST	4 banga	7 banga	-	10 banga

Norint išanalizuoti ir tinkamai pasirinkti tinkamą informaciją apie visuomenės pasitikėjimą yra būtina nustatyti, kokios naudojamos imtys, kokie duomenų metodai, instrumentai ir matavimo skalės buvo naudojamos. Analizavimui yra pasirinkti Eurobarometro ir Europos socialinio tyrimo duomenys. Surinktiems duomenims įtakos daug turi laikotarpis, įvykę ar greitai vyksiantys įvykiai, kaip rinkimai, karas, bei kokia ir kam priklausanti įmonė atliko tyrimus.

4 pav. Duomenų matavimo paklaidų priežastys (sudaryta autorės, 2024)

Remiantis Eurobarometro pateikiama informacija, atliekant tyrimus, pirmajame etape, yra naudojamos daugiapakopės atsitiktinės (tikimybinės), stratifikuotos pagal gyvenamąją vietovę, (sluoksninės) atrankos. Antrajame tyrimų etape yra renkamas vienas atstovas iš kiekvieno namų ūkio atsitiktine tvarka. Kaip teigė Lombardini (2019), daugiapakopė atranka yra apibrėžiama kaip ekonomiškai priimtinesnė ir naudingesnė atranka, kurį yra išskirstoma į kelis etapus. Taip pat daugiapakopės atrankos būdu yra sumažinamos apklausos atlikimo ir administravimo išlaidos bei užtikrinama reprezentatyvi tikslinės populiacijos imtis (Lombardini, 2019).

Eurobarometro atliekamuose standartiniuose ir specialiuose tyrimuose duomenys yra renkami tiesiogiai atvykstant į respondento namus. Tik viena išimtis atliekant 42 – ają Eurobarometro apklausą buvo daroma, tos apklausos metu Švedijoje respondentai buvo apklausiami telefonu. EST, taip pat kaip ir Eurobarometro, yra naudojamos atsitiktinės (tikimybinės) atrankos, taip pat dar yra renkamos tikslinės populiacijos ir renkamas tinkamas dizainas nustatyti statistinį tikslumą. Eurobarometro naudojama skalės, į kurias respondentai atsako pasitiki / nepasitiki viešosiomis institucijomis, o EST naudoja dešimties balų vertinimo skalę, kurioje 0 reiškia visišką nepasitikėjimą, o 10 – visišką pasitikėjimą. Eurobarometro atliekamose apklausose respondentų yra prašoma atsakyti ar yra linkę (ne)pasitikėti institucijomis, o EST tyrimuose respondentai atsako, kiek vertina savo pasitikėjimą viešosiomis institucijomis.

Taip pat galima pabrėžti ir tai, jog tyrimų rezultatams įtakos turi ir vykstantys įvykiai šalies viduje ir visame pasaulyje, kaip karai, ekonominės krizės, politiniai skandalai. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, koku laikotarpiu yra atliekamos apklausos.

Atliekant pasitikėjimo viešosiomis institucijomis antrinę duomenų analizę yra lyginama, kaip keitėsi pasitikėjimas viešosiomis institucijomis, tam tikrais metų intervalais, Eurobarometro ir EST duomenų rinkiniuose. Atliekant rezultatų lyginimą siekiama nustatyti, kaip keitėsi įvairių pasitikėjimo lygi institucijomis lemiančių priežasčių svarba. Skirtingų laikotarpių Eurobarometro ir EST duomenų rinkinių palyginimams ir kitiems analizės rezultatams ir palyginimams įtakos turi ir tyrimų imčių dydžiai.

3 lentelė. Naudojamų duomenų tyrimų imtys (sudaryta autorės, 2024)

	ESS4	Eurobaro- metras 70.1	ESS7	Eurobaro- metras 84.3	ESS10	Eurobaro- metras 93.1
Duomenų surinkimo laikotarpis	2008-08	nuo 2008-10 iki 2008-11	2015-12	nuo 2015-11 iki 2015-11	2020-09	nuo 2020-07 iki 2020-08
Imtis (N)	2002	1011	2250	1005	1658	990

2.2. Kintamieji ir analizės metodai

Institucinis pasitikėjimas

Atliekamame tyrime atskiro institucinio pasitikėjimo EST ir Eurobarometro tyrimuose tēra, todėl kintamasis yra sudarytas iš kelių priklausomų kintamųjų. Dėl šios priežasties yra atliekama „Compute Variable“ funkcija, kurios pagalba keli priklausomi kintamieji yra sujungiami į vieną kintamąjį. EST tyrimuose yra sujungiami pradiniai indikatoriai (Seimas, teisinė sistema, policija, politikai ir politinės partijos) į vieną kintamąjį – institucinį pasitikėjimą. Eurobarometro tyrimuose yra sujungiami vietos / regioninė valdžia, politinės partijos, Vyriausybės ir Seimo kintamieji lengvesnėms tyrimo analizėms atlikti. Šios skalės konstrukto validumas yra tikrinamas faktorinės analizės metodu. Sudarius šią skalę yra

atliekamos analizės ir priklausomumas nuo kitų veiksnių, kuris yra apskaičiuojamas gaunant minėtųjų EST ir Eurobarometro kintamųjų vidurkį.

Nepriklausomi kintamieji

Atliekant regresinę analizę, identifikuojant tinkamą tyrimo analizės modelį, buvo vertinami modelio ir priklausomų kintamųjų tikimybių skirstiniai parametrai bei lyginami skirtingą laikotarpį atspindinčių tiesinės regresijos analizės rezultatai. Atlikti regresinei analizei, buvo išskirti dešimt kintamųjų, su kuriais buvo tikrinama, kaip ir kokios įtakos pirmojoje (teorinėje) dalyje išskirti mokslininkų veiksniai turi pasitikėjimui viešosiomis institucijomis.

Pirmasis nepriklausomas kintamasis – amžius. Amžiaus kintamuoju yra siekiama sužinoti, kiek įtakos turi amžius instituciniam pasitikėjimui. Kwak, Tomescu – Dubrow‘a, Slomczynski ir Dubrow (2020) tyrinėdami ryšį tarp pasitikėjimo ir amžiaus išsikėlė dvi pagrindines hipotezes. Pirmoji keliamą hipotezę yra formuluojama, kad kuo labiau kris jaunų asmenų pasitikėjimas viešosiomis institucijomis, tuo labiau išryškės demokratijos kritimo lygis šalyje. Antroji yra siejama su santykiu tarp jaunų asmenų ir institucinio pasitikėjimo bei vyresnių asmenų ir institucinio pasitikėjimo. Buvo gauti rezultatai, jog visiškai jaunų asmenų pasitikėjimas viešosiomis institucijomis yra teigiamas rodiklis šalies demokratijos augimo, o taip pat kuo mažesnis randamas santykis tarp jaunų ir vyresnių asmenų institucinio pasitikėjimo, tuo kyla didesnė demokratijos nuosmukio grėsmė (Kwak, Tomescu – Dubrow, Slomczynski ir Dubrow, 2020). Eurobarometro apklausose buvo prašoma įvardinti amžių tikslu skaičiumi, buvo užduodamas atviro tipo klausimas – „*Kiek Jums metų?*“, o EST apklausose, kuriuos atliko UAB „Baltijos tyrimai“, respondentai į – „*Jūsų amžius*“ klausimą turėjo pasirinkti iš intervalų 30 ir mažiau (1), 31 – 40 (2), 41 – 50 (3), 51 – 60 (4), 61 – 70 (5), 71 ir daugiau (6).

Antrasis kintamasis – išsilavinimas. Remiantis antruoju kintamuoju buvo analizuojama, kaip išsilavinimo lygis turi įtakos instituciniam pasitikėjimui. Ugur – Cinar, Cinar ir Kose (2020) iškelia tris tyrimo hipotezes, kuriose yra teigiama, kad aukštesnis išsilavinimo lygis šalyse, kuriose yra labiau remiamasi postmaterialistinėmis vertybėmis (žodžio laisvės gynimas, didesnė visuomenės įtaka sprendimų priėmimui), yra žemesnis pasitikėjimas, nes yra išreiškiamą kritiškesnė ir priešiškesnė pozicija viešųjų institucijų atžvilgiu. Taip pat yra pabrėžiama, kad aukštesnis išsilavinimo lygis turi teigiamos įtakos instituciniam pasitikėjimui meritokratiškose šalyse (Ugur – Cinar, Cinar ir Kose, 2020). Galiausiai aukštesnis išsilavinimo lygis reiškia, jog visuomenė gyvena mažiau korumpuotose šalyse ir yra linkusi labiau pasitikėti savo šalies viešosiomis institucijomis. Išvados, remiantis autorių atliktu tyrimu, rodo, jog visuomenės dalis, kuri vertina postmaterialines vertybes ir turi aukštesnį išsilavinimą, yra linkusi mažiau pasitikėti viešosiomis institucijomis, nei visuomenė, kuri yra iš meritokratiškos ar korumpuotos valstybės. EST tyrimuose, analizuojant pasitikėjimo ir išsilavinimo ryšį, buvo išskirti 12 galimų atsakymų – nebaigtas pradinis (00), pradinis (01), profesinis be pagrindinio išsilavinimo (02), pagrindinis (03), profesinis su pagrindiniu išsilavinimu (04), profesinis po pagrindinio išsilavinimo (05), vidurinis (06), specialus vidurinis (07), profesinis po vidurinio išsilavinimo (08), aukštesnysis arba aukštasis neuniversitetinis (09), aukštasis universitetinis (10), mokslų daktaro ar kandidato laipsnis (11).

Trečiasis kintamasis – šalies ekonominė padėtis. Remiantis šalies ekonomine padėtimi, kuri sudaryta iš pajamų nelygybės, infliacijos, nedarbo ir kitų ekonominių dedamųjų, yra siekiama sužinoti, kokią įtaką šalies ekonominė padėtis turi instituciniam pasitikėjimui. Remiantis Lee, Chang ir Hur (2020) keliamomis hipotezėmis, apie ekonominės padėties ir pasitikėjimo ryšį, visuomenė yra labiau linkusi pasitikėti viešosiomis institucijomis, kuomet yra teigiamas ekonominės veiklos vertinimas, taip pat pajamų nelygybė

yra suvokiamas kaip mažinantis institucinį pasitikėjimą veiksnys, o bendrieji makroekonominiai gali lemti pasitikėjimą viešosiomis institucijomis, kuomet yra teigiami ir tenkina visuomenės lūkesčius (Lee, Chang ir Hur, 2020). Gautuose tyrimo rezultatuose autoriai pastebėjo, jog didesnė pajamų nelygybė turi stipresnę neigiamą poveikį instituciniam pasitikėjimui nei mažesnė pajamų nelygybės atskirtis (Lee ir kt., 2020). Taip pat buvo pastebėta, kad nedarbo lygis ir infliacija taip pat yra reikšmingi vertinant institucinio pasitikėjimo lygį (Lee ir kt., 2020). Iš analizuotų EST tyrimų buvo pasirinktas klausimas – „*Kiek bendrai esate patenkintas (-a) dabartine Lietuvos ekonomikos padėtimi?*“, o respondentai turėjo pasirinkti nuo 00 (Ypatingai nepatenkintas (-a) iki 10 (Ypatingai patenkintas (-a) kiek yra patenkinama Lietuvos ekonominė situacija. Eurobarometro apklausose įvertinti šalies ekonominės padėties įtaką pasitikėjimui padeda klausimas – „*Kalbant apie kiekvieną iš šių sričių, ar Jūs galėtumėte pasakyti, kad padėtis Lietuvoje yra geresnė ar blogesnė lyginant su Europos šalių vidurkiu?*“, respondentas kiekviename iš šešių atsakymų, ekonomikos padėtis Lietuvoje, darbo rinkos padėtis Lietuvoje, pragyvenimo išlaidos Lietuvoje, energijos kainos Lietuvoje, gyvenimo kokybė Lietuvoje ir aplinkos padėtis Lietuvoje, turėjo pažymėti kokia jo / jos nuomone padėtis yra Lietuvoje nuo daug geresnė (1) iki neabejotinai blogesnė (4). Tačiau atliekant analizes yra naudojamas tik atsakymas apie Lietuvos ekonominę padėtį.

Ketvirtasis – socialinis pasitikėjimas. Kai vienas individas pasitiki kitu asmeniu, sukuriama stiprus tarpasmeninis pasitikėjimas, tuomet yra tikimybė, jog tas pats individas labiau pasitikės ir viešosiomis institucijomis. Analizuojant ryšį tarp institucinio ir socialinio pasitikėjimų yra svarbu suprasti, kaip socialinis pasitikėjimas gali paveikti institucinį pasitikėjimą. Gronlund ir Setaelae (2012) teigė, jog socialinis pasitikėjimas turi įtakos instituciniam iš institucijose dirbančių tarnautojų perspektyvos. Institucijose dirbantys valstybės tarnautojai dažniau bendradarbiauja su įvairiomis visuomenės grupėmis ir kitomis institucijomis. Analizuojant ryšį tarp pasitikėjimų, EST tyrimuose yra išskirti trys socialiniam pasitikėjimui priskiriami klausimai:

- „*Ar apskritai dauguma žmonių galima pasitikėti, ar su žmonėmis reikia būti labai atsargiam / –iai?*“
- „*Kaip Jūs manote, ar dauguma žmonių, progai pasitaikius, stengtųsi Jumis pasinaudoti, ar stengtųsi būti sąžiningi su Jumis?*“
- „*Kaip Jūs manote, ar žmonės dažniausiai stengiasi padėti kitiems, ar rūpinasi tik savimi?*“

Atsakydamas į kiekvieną iš minėtų klausimų, respondentas, turėjo įvertinti savo atsakymą skalėje nuo 0 iki 10, kai 0 reiškia buvimą atsargiu, kitų norą pasinaudoti ir rūpinimąsi tik savimi, o 10 – pasitikėjimą dauguma, kitų sąžiningumą ir pagalbą kitiems.

Penktasis kintamasis – demokratijos veikimas. Remiantis Ingelart'u (2003) pasitikėjimas atlieka svarbų vaidmenį, kuomet yra nagrinėjamas ryšys taip pasitikėjimo, demokratijos ir institucijų, ilgajame laikotarpyje pasitikėjimas ir institucijos turi nedidelį, bet statistiškai reikšmingą ryšį su pasitenkinimu demokratija. EST tyrimuose matuoti pasitikėjimą demokratija yra naudojamas klausimas „*Vertinant apskritai, ar Jūs esate patenkintas / – a tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje?*“, o respondentai turi įvertinti skalėje nuo 0, ypatingai nepatenkintas / – a, iki 10, ypatingai patenkintas / – a. Eurobarometro tyrimuose analizuoti demokratijos klausimą yra analizuojamas klausimas „*Apskritai kalbant, ar Jūs esate labai patenkintas (-a), greičiau patenkintas (-a), nelabai patenkintas (-a) ar visiškai nepatenkintas (-a) tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje?*“, o respondentai turėjo įvertinti nuo 1 (labai patenkintas / – a) iki 4 (visiškai nepatenkintas / – a) kaip jie vertina demokratiją Lietuvoje.

Šeštasis – institucijų darbo kokybė. Analizuojant institucinį pasitikėjimą yra svarbu pabrėžti ir tai, kaip pačios institucijos, jų darbas ir darbo rezultatai gali paveikti visuomenės pasitikėjimo lygį. Walle'as ir Migchelbrink (2020) išskėlė tris hipotezes, apie tai, jog rezultatai, kuriuos parodo valstybės tarnybos, yra teigiamai susiję su visuomenės pasitikėjimu viešosiomis institucijomis, taip pat nešališkas viešųjų paslaugų vartojimas yra teigiamai susijęs su visuomenės pasitikėjimo kilimu / kritimu ir mažas korupcijos lygis gali padėti sustiprinti visuomenės pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Autoriai nustatė, jog valstybės tarnybos rezultatai ir mažas korupcijos lygis turi teigiamos įtakos instituciniam pasitikėjimui, o antroji hipotezė apie nešališką viešųjų paslaugų vartojimą praranda statistinę reikšmę, kadangi autoriai taip pat tikrino korupcijos ir viešųjų paslaugų rezultatų hipotezes. EST tyrimuose institucijų darbo kokybei išmatuoti galima priskirti „*Dabar, galvodami apie Lietuvos Vyriausybę, kaip esate patenkinti tuo, kaip ji atlieka savo darbą?*“ klausimą, kurio vertinimo skalė yra nuo labai nepatenkintas (-a) (00) iki labai patenkintas (-a) (10). Analizuojant Eurobarometro klausimynus buvo pastebėta, jog artimiausi atitikmenys įvertinti pasitenkinimą Vyriausybėje ir jos darbą yra klausimas - „*Jūsų manymu, su kokiomis dviem svarbiausiomis problemomis šiuo metu susiduria Lietuva?*“, o analizuojamas atsakymas yra mokesčiai / mokesčių sistema.

Septintas kintamasis – visuomenės įtaka politika. Analizuojant tyrimus, yra bandoma identifikuoti, kaip tarpusavio santykiai tarp viešojo sektoriaus ir visuomenės turi įtakos instituciniam pasitikėjimui. EST tyrimuose yra užduodamas „*Ir kiek, jūsų nuomone, Lietuvos politinė sistema leidžia tokiems žmonėms kaip jūs daryti įtaką politikai?*“ klausimas, kuriame yra prašoma įvertinti nuo visiškai ne (00) iki visiškai taip (10). Eurobarometro klausimynuose, analizuojant visuomenės įtaką politikai, yra identifikuotas klausimas „*Prašom pasakyti, kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su kiekvienu iš toliau nurodytų teiginių?*“, šiuo klausimu buvo klausiama, kiek ES yra atsižvelgiama į respondento nuomonę ir kiek Lietuvoje yra atsižvelgiama į respondento nuomonę, o įvertinti šiems atsakymams yra pateikiama skalė nuo 1 (visiškai sutinkate) iki 4 (visiškai nesutinkate).

Aštuntas kintamasis – dalyvavimas politiniame gyvenime. Atliekant institucinio pasitikėjimo analizę yra siekiama rasti, kaip visuomenės aktyvumas balsavime gali turėti įtakos instituciniam pasitikėjimui. Kerr'as ir Luhrmann (2017) teigė, jog viešosios institucijos skatina atsakingus asmenis teikti rinkimų administravimo kokybės vertinimus, kad būtų užtikrinamas skaidrus ir vientisas rinkimų procesas. EST tyrimuose yra analizuojamas „*Kai kurie žmonės dėl vienokių ar kitokių priežasčių nebalsuoja. Sakykite, ar jūs balsavote paskutiniuose Seimo rinkimuose, vykusiuose 2008 / 2012 / 2020 m. spalio mėn.?*“, į šį klausimą respondentų buvo prašoma į šį klausimą atsakyti taip arba ne.

Devintas – pozicija politinės kairės – dešinės atžvilgiu. Pitlik ir Rode (2021) nagrinėdami politinės kairės – dešinės pozicijų palaikymą pastebėjo, jog žemesnį išsilavinimą turintys asmenys yra labiau linkę mažiau pasitikėti viešosiomis institucijomis ir yra labiau linkę palaikyti dešiniąją poziciją, o tie kurių išsilavinimas yra aukštesnis, labiau linkę palaikyti kairiąją poziciją. Eurobarometro tyrimuose yra keliamas klausimas „*Politikoje kalbama apie „kairiuosius“ ir „dešiniuosius“. Kaip Jūs įvertintumėte savo pažiūras šioje skalėje?*“, o respondentams skalėje nuo 0 iki 0 reikėjo įvardinti ką labiau palaiko, kai 0 reiškia „kairiuosius“, o 10 - „dešiniuosius“. EST tyrimuose yra naudojamas panašus klausimas – „*Politikoje kartais yra išskiriama „kairė“ ir „dešinė“ [...] nurodykite savo poziciją šioje skalėje [...] ?*“, o naudojama skalė yra tokia pati, kaip naudojama Eurobarometro tyrimuose, skalėje nuo 0 iki 0 reikėjo įvardinti ką labiau palaiko, kai 0 reiškia „kairiuosius“, o 10 - „dešiniuosius“.

Dešimtas – visuomenės susidomėjimas veikiančia politika šalyje. Siekiant įvertinti kas veikia visuomenės pasitikėjimą institucijomis yra svarbu žinoti, kiek visuomenė yra įsitraukusi ir domisi bendra politika šalyje.

Stoker ir kt. (2011) teigimus domėjimasis šalies politika yra svarbus, nes taip yra atsižvelgiama į visuomenės nuomonę, kurią jie panaudoja gerinti institucijų veiklą, diegti inovacijas. Analizuojant EST tyrimus, tirti susidomėjimą politika yra pasirinktas klausimas „Kiek Jūs domitės politika?“, o atsakymai yra įvertinti nuo labai domisi iki visiškai nesidomi.

Duomenų analizės metodai

Išanalizavus kintamuosius buvo atliktos trijų tipų analizės: aprašomoji vienmatė, koreliacinė ir regresinė analizės, iš kurių aprašomojoje yra siekiama įvertinti respondentų atsakymų vidurkius, standartinius nuokrypius, koreliacinėje nustatyti kintamųjų tarpusavio ryšį, o regresinėje nustatyti ryšį tarp nepriklausomų kintamųjų ir priklausomo kintamojo.

Baigiamojo darbo tyrime buvo atliekama analizė, kokia buvo pasitikėjimo lygio institucijomis vidinė dinamika (nepriklausomų kintamųjų įtakų pokyčiai), naudojant tiesinę regresinę analizę, kurios pagalba buvo gilinamasi į literatūros apžvalgos dalyje identifikuotus veiksniai, kurie daugiausiai turi įtakos pasitikėjimo lygio kaitai. Darbe yra naudojama tiesinės regresinės analizės IBM SPSS 17 procedūra REGRESSION, žiūrėti naudotą sintaksę 1 priedas.

Atliekant koreliacinę analizę yra naudojami Pirsono, neparametriniai Spirmeno (arba Kendalo) koreliacijos koeficientai (3 lentelė), kurių pagalba yra nustatoma, koks yra ryšys tarp dviejų kintamųjų, kai ryšys svyruoja nuo -1 iki +1, kai -1 reiškia stiprų ryšį, o +1 – labai silpnas ryšys tarp kintamųjų (Bekešienė, 2015).

4 lentelė. Pirsono koreliacijos koeficiento rėžių lentelė (sudaryta autorės, 2024, remiantis Bekešienė, 2015, 145–146 p.)

Labai stiprus	Stiprus	Vidutinis	Silpnas	Labai silpnas	Nėra ryšio	Labai silpnas	Silpnas	Vidutinis	Stiprus	Labai stiprus
nuo -0,9 iki -1	nuo -0,7 iki -0,9	nuo -0,4 iki -0,7	nuo -0,2 iki -0,4	nuo 0 iki -0,2	0	nuo 0 iki 0,2	nuo 0,2 iki 0,4	nuo 0,4 iki 0,7	nuo 0,7 iki 0,9	nuo 0,9 iki 1

Analizėje taip pat daroma prielaida, kad imtys yra paprastosios atsitiktinės (t. y., nėra naudojami dizaino ir post – stratifikaciniai svoriai), trūkstamos reikšmės yra atsitiktinės ir nedaro įtakos bendriesiems rezultatams, duomenys tenkina tiesinės regresijos reikalavimus.

3. Visuomenės pasitikėjimo viešosiomis institucijomis kaitos empirinis tyrimas

Visuomenės pasitikėjimas ir nuomonė yra viešųjų institucijų augimo pagrindas. Pasitikėjimo trūkumas daro neigiamą įtaką tai, kaip visuomenė vėliau bendradarbiaus su šalies Vyriausybe ir kitomis viešosiomis institucijomis (Hitlin, Shutava, 2022). Lietuva taip pat nėra išimtis dėl pasitikėjimo kaitos, todėl siekiant stebėti visuomenės pasitikėjimo lygį bei įvertinti priežastis, lemiančias teigiamą ar neigiamą pasitikėjimą, yra atliekami užsakomieji tyrimai, kurie yra vėliau analizuojami ir naudojami strateginiuose dokumentuose bei darbo efektyvumui, institucijose, gerinti.

3.1. Pasitikėjimo institucijomis veiksnų faktorinė analizė

Tinkamai analizuoti pasitikėjimą institucijomis yra reikalinga įsivertinti veiksnus faktoriais, parodant, ar išpildomos konstrukto validumo sąlygos, kad tolimesnis tyrimo atlikimas būtų atliekamas ne su daug kintamųjų, o su vienu suminiu kintamuoju. Analizės rezultatai parodė, kad du susiję konstruktai – institucinis pasitikėjimas ir pasitenkinimas politinės ir ekonominės sistemos veikimu empiriškai atsiskiria į du faktorius.

5 lentelė. EST bangų faktorinė kintamųjų analizė (sudaryta autorės, 2024)

	EST4		EST7		EST10	
	Faktorius		Faktorius		Faktorius	
	1	2	1	2	1	2
Pasitikėjimas politikais	,841	,329	,776	,225	,837	,326
Pasitikėjimas politinėmis partijomis	,782	,317	,758	,461	,777	,299
Pasitikėjimas Seimu	,771	,400	,718	,412	,696	,460
Pasitikėjimas teisine sistema	,653	,324	,710	,507	,561	,404
Pasitikėjimas policija	,522	,239	,644	,090	,455	,316
Pasitenkinimas dabartine Lietuvos Vyriausybe	,363	,823	,256	,829	,378	,805
Pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,343	,774	,223	,775	,388	,756
Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	,303	,673	,288	,740	,316	,711

Atlikus EST 2008 m., 2014 m. ir 2020 m. faktorinę kintamųjų analizę galima matyti, jog didžiausią svorį pirmojo faktoriaus grupėje turi pasitikėjimas politikais 2008 m. – 0,841, o antrojoje grupėje didžiausias svoris pastebimas pasitenkinimo esama Lietuvos Vyriausybe 2014 m. – 0,829. Politinių partijų didžiausias svoris, 2008 m., buvo 0,782. Pasitikėjimas Seimu taip pat kaip ir pirmieji du iš savo faktoriaus grupės didžiausią svorį turėjo 2008 m. – 0,771, o teisinės sistemos ir policijos pasitikėjimo didžiausi svoriai buvo pastebimi 2014 m. – atitinkamai 0,710 ir 0,644. Pasitenkinimo ekonomika svoriai 2008 m. ir 2014 m. skyrėsi tik 0,001, 2008 m. svoris buvo 0,774, o 2014 m. – 0,775. Visuomenės pasitenkinimas pačia demokratija analizuojamuose tyrimuose piką pasiekė 2014 m. 0,740.

6 lentelė. Eurobarometro faktorinė kintamųjų analizė (sudaryta autorės, 2024)

	Eurobarometras 70.1	Eurobarometras 84.3	Eurobarometras 93.1
...Seimu	,825	,766	,704
...Vyriausybe	,758	,728	,658
...vietos valdžia	,692	,655	,356

...politinėmis partijomis	,551	,549	,338
---------------------------	------	------	------

Eurobarometro tyrimų atveju tiriama faktoriinė analizė buvo taikyta tik vienam konstruktui, siekiant parodyti, kad išpildyta konverguojančio validumo (angl. *convergent validity*) sąlyga, dėl to empiriniai indikatoriai gali būti agreguoti į vieną kintamąjį. Eurobarometro 70.1, 84.3 ir 93.1 atliktose faktoriinėse analizėse labiausiai išsiskiria pasitikėjimo Seimu svoris, ypač analizuojamame Eurobarometro tyrime 70.1 – 0,825. Mažiausias pasitikėjimo svoris yra pastebimas naujausiame Eurobarometro tyrime 93.1, tyrimas buvo atliekamas pandemijos metu, vietos valdžia turėjo tik 0,356 svorį, o politinės partijos dar mažiau – 0,338. Visuose analizuojamuose Eurobarometro tyrimuose pasitikėjimas Vyriausybe užėmė antrąją vietą pagal svorius, atitinkamai pagal metus 0,758 (2008 m.), 0,728 (2015 m.) ir 0,658 (2020 m.). Reikia pažymėti, kad šios analizės ribotumas yra dvireikšmių kintamųjų naudojimas IBM SPSS tiriamosios faktoriinės analizės procedūroje ir žemi pasitikėjimo vietos valdžia ir politinėmis partijomis faktorių krūviai, tačiau šie kintamieji palikti siekiant išlaikyti aukštą konstrukto turinio validumą (angl. *content validity*). Taip pat, agreguotas institucinio pasitikėjimo kintamasis EST ir Eurobarometro tyrimuose nėra identiškas savo turiniu, kadangi respondentams pateikiamas kiek skirtingas institucijų sąrašas

3.2. Pasitikėjimo institucijomis aprašomoji analizė

Analizuojant bendruosius pasitikėjimo veiksnius, Eurobarometro duomenų rinkiniuose galima išskirti procentines dalis, kiek respondentai yra (ne) linkę pasitikėti Lietuvos ir užsienio viešosiomis įstaigomis. Atliekant Europos socialinio tyrimo duomenų analizę galima išskirti tai, jog taip pat galima rasti pasitikėjimo statistinį nuokrypį ir vidurkį.

7 lentelė. EST bangų statistinių vidurkių lyginamoji analizė (sudaryta autorės, 2024)

Tyrimai Pasitikėjimas	EST4 (2008)		EST7 (2014)		EST10 (2020)	
	Vidurkis	St. nuokrypis	Vidurkis	St. nuokrypis	Vidurkis	St. nuokrypis
...Seimu	2,26	2,070	3,17	2,337	3,76	2,602
...teisine sistema	3,28	2,414	4,34	2,582	5,11	2,537
...policija	4,40	2,585	5,54	2,634	6,55	2,621
...politikais	2,08	2,030	3,03	2,247	3,39	2,354
...politinėmis partijomis	2,04	2,027	2,82	2,268	3,20	2,331

Atliekant EST tyrimų pasitikėjimo institucijomis vidurkių lyginimą galima pastebėti, jog 2008 m. EST tyrimuose nors respondentai galėjo vertinti pasitikėjimą Seimu, teisine sistema, policija, politikais ir politinėmis partijomis nuo 0 iki 10, tačiau EST4 galima pastebėti, jog aukščiausias pasitikėjimo vidurkis yra policija – 4,40, o mažiausias politinėmis partijomis – tik 2,04. Panaši vidurkių tendencija išlieka EST7 ir EST10 tyrimuose, o bendrai pasitikėjimas visomis institucijomis nuo 2008 m. iki 2020 m. tyrimų kyla.

8 lentelė. Eurobarometro pasitikėjimo institucijomis dažniai išreikšti procentais (sudaryta autorės, 2024)

Tyrimai Pasitikėjimas	Eurobarometras 70.1 (2008)		Eurobarometras 84.3 (2015)		Eurobarometras 93.1 (2020)		
	Linkę pasitikėti (proc.)	Linkę nepasitikėti (proc.)	Linkę pasitikėti (proc.)	Linkę nepasitikėti (proc.)	Linkę pasitikėti (proc.)	Linkę nepasitikėti (proc.)	Neturi nuomonės (proc.)
...teisine sistema	28,1	71,9	-	-	43,9	46,8	9,3

...politinėmis partijomis	10,2	89,8	12,0	88,0	10,6	82,9	6,5
...vietinė valdžia	34,7	65,3	45,0	55,0	59,2	33,6	7,2
...Vyriausybė	18,0	82,0	34,4	65,6	40,7	52,2	7,1
...Seimu	11,7	88,3	16,3	83,7	17,1	74,1	8,8

Pradedant nuo Eurobarometro tyrimų ir analizuojant ar visuomenė yra labiau linkusi pasitikėti institucijomis buvo pastebėta (žr. 4 lentelė), kad 2008 m. atliktose apklausose didžiausias pasitikėjimas buvo vietinė valdžia – 34,7 proc., o mažiausią visuomenės pasitikėjimo lygį minėtuju laikotarpiu turėjo politinės partijos, todėl nepasitikėjimo procentas yra aukščiausias. Dėl tuometinės politinės ir ekonominės situacijos galima daryti prielaidą, jog mažam teigiamo pasitikėjimo procentui daugiausiai įtakos turėjo visą pasaulį sukrėtusi 2007 – 2008 m. finansų krizė. Eurobarometro 84.3 tyrime taip pat didžiausią pasitikėjimą turėjo vietinė valdžia – 45 proc., apie pusę apklaustųjų buvo linkę pasitikėti, o mažiausi pasitikėjimo procentai yra politinėmis partijomis ir Seimu, atitinkamai 12 proc. ir 16,3 proc. Galima kelti hipotezę, jog tokiems pasitikėjimo procentams įtakos turėjo Lietuvoje nuo 2015 m. sausio 1 d. įvesta nauja valiuta – euras. Paskutiniame nagrinėjamame Eurobarometro tyrime 93.1 mažą pasitikėjimo procentą turi politinės partijos, 10,6 proc., ir Seimas, 17,1 proc. Šio laikotarpio pasitikėjimo procentui įtakos turėjo 2019 m. pasaulyje prasidėjusi COVID – 19 pandemija. Taip pat 5 lentelėje galima matyti tendenciją, jog labiausiai visuomenė yra linkusi pasitikėti vietinė valdžia, kiek mažiau teisine sistema, na, o mažiausiai pasitikėjimo sulaukė jau minėtosios institucijos kaip Seimas ir politinės partijos.

9 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų veiksnių vidurkių lyginimas (sudaryta autorės, 2024)

	Įtaka politikai	Pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybė	Pasitenkinimas demokratija	Kairiosios / dešinėsios pozicijos palaikymas	Pasitenkinimas ekonomine situacija Lietuvoje	Amžius
EST4	-	2,25	3,40	5,26	2,32	43,97
EST7	2,54	3,96	4,42	4,93	4,06	49,73
EST10	1,94	4,15	4,95	5,33	4,85	51,44
Eurobarometras 70.1	1,77	,11	-	5,72	3,02	44,92
Eurobarometras 84.3	2,97	,19	2,83	5,14	2,72	54,39
Eurobarometras 93.1	3,00	,11	2,56	23,72	2,5	55,78

Analizuojant skirtumus ir panašumus tarp EST ir Eurobarometro tyrimų vidurkiai yra pagalbiniė priemonė padedanti įvertinti, kokie kintamieji yra susiję tarpusavyje ir kaip kinta analizuojamuose laikotarpiuose. Galima pastebėti, jog EST tyrimuose pasitenkinimo demokratija, pasitenkinimo Vyriausybė ir pasitenkinimo Lietuvos ekonomine situacija vidurkiai kilo, kas rodo, jog visi šie kintamieji yra susiję ir galima daryti prielaidą, jog vienam iš jų kylant, kils ir kitų dviejų kintamųjų vidurkiai, o tai turės teigiamos įtakos instituciniam pasitikėjimui. Įtakos politikai ir kairė – dešinė pozicijos palaikymo kintamieji EST tyrimuose krito, kas rodo, jog jie yra tarpusavyje susiję, kuomet yra bandoma matuoti institucinio pasitikėjimo lygį. Eurobarometro tyrimuose galima pastebėti, jog pasitenkinimo Vyriausybė, pasitenkinimo demokratija ir pasitenkinimo ekonomine situacija kintamieji yra mažai kintantys ir nėra stipraus kilimo ar

kritimo pokyčio, o įtakos politikai ir kairė – dešinė pozicijos palaikymo kintamieji Eurobarometro tyrimuose yra nesusiję, nes įtakos kintamasis kyla, o pozicijų kintamasis laikosi panašioje pozicijoje išskyrus 93.1 tyrimą, kuomet respondentai neturėjo nuomonės, kurią poziciją labiau palaiko.

3.3. Pasitikėjimo institucijomis koreliacinė ir regresinė analizė

Atlikus EST ir Eurobarometro tyrimų bangų koreliacines analizes buvo atlikta identifikacija, koks ryšys egzistuoja tarp institucinio pasitikėjimo ir respondentų pasitenkinimo esama Lietuvos Vyriausybe, įtakos politikai, pasitenkinimo esama Lietuvos ekonomine situacija, amžiaus ir išsilavinimo lygio. Taip pat buvo tikrinama, kurie kintamieji turi didesnės ar mažesnės įtakos priklausomam kintamajam bei ar kito, jei taip, tuomet kaip, koreliacijos ryšiai nagrinėjamaiais skirtingais laikotarpiais.

10 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas		
	EST4	EST7	EST10
Respondentų domėjimasis politika (atvirksčias kodavimas)	-,102**	-,178**	-,196**
Respondentų įtaka politikai	-	,406**	,453**
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos Vyriausybe	,623**	,554**	,645**
Pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje	,537**	,542**	,648**
Respondentų aktyvumas paskutiniuose rinkimuose	-,155**	-,135**	-,147**
Respondentų kairiųjų / dešiniųjų palaikymas	,120**	,150**	,234**
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,585**	,491**	,553**
Respondentų socialinis pasitikėjimas	,352**	,364**	,410**
Respondentų amžius	,028	-,034	-,063*
Respondentų išsilavinimo lygis	-,112**	,121**	,103**

** p<0,01, *p<0,05

Koreliacinėse analizėse yra svarbu atkreipti dėmesį ar esantis ryšys tarp kintamųjų yra statistiškai reikšmingas, jei $p < 0,05$. Atliekant EST tyrimų koreliaciją galima pastebėti, jog pasitenkinimas esama Vyriausybe yra statistiškai reikšmingas ryšys, EST4 = ,623, EST7 = ,554, EST10 = ,645, tačiau koreliacijos koeficientas tarp pasitenkinimo ir institucinio pasitikėjimo yra vidutinio stiprumo. Taip pat pasitenkinimo dabartine Lietuvos ekonomine situacija (EST4 = ,585, EST7 = ,491, EST10 = ,553) ir įtakos politikai (EST7 = ,406, EST10 = ,453) ryšiai yra statistiškai reikšmingi bei vidutinio stiprumo. Respondentų amžiaus ir institucinio pasitikėjimo ryšys 2008 m. (EST4) ir 2014 m. (EST7), remiantis atlikta koreliacija reiškia, tarp minėtųjų kintamųjų ryšys yra nulinis, t. y., statistiškai reikšmingo ryšio tarp respondentų amžiaus ir institucinio pasitikėjimo nėra, o 2020 m. (EST10) ryšys tarp amžiaus ir pasitikėjimo yra labai silpnas, o koeficientas yra statistiškai reikšmingas – -,063. Išsilavinimo ir institucinio pasitikėjimo koeficientas yra statistiškai reikšmingas visuose EST tyrimuose, tačiau yra labai silpnas EST4 = -,112, EST7 = ,121 ir EST10 = ,103. Taip pat buvo pastebėta, jog socialinis pasitikėjimas aukščiausias buvo EST10 = 410, tai reiškia jog socialinio ir institucinio pasitikėjimų ryšys yra vidutinio stiprumo ir yra statistiškai reikšmingas. Didžiausią, vidutinį, ryšį su instituciniu pasitikėjimu turi pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje. EST10 šis kintamasis turi didžiausią svorį iš visų analizuojamų kintamųjų – ,648. Domėjimasis politika (EST4 = -,102, EST7 = -,178, EST10 = -,196), aktyvumas paskutiniuose rinkimuose (EST4 = -,155, EST7 = -,135, EST10 = -,147) ir kairiosios / dešniosios pozicijos palaikymas (EST4 = ,120, EST7 = ,150, EST10 = ,234)

= ,234) turi silpną ryšį su instituciniu pasitikėjimu, tačiau visi yra statistiškai reikšmingi analizuojant institucinį pasitikėjimą. Taip pat reikia paminėti ir tai, jog didžioji dalis kintamųjų analizuojamose EST tyrimuose yra statistiškai reikšmingi analizuojant institucinį pasitikėjimą.

11 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas		
	EST4	EST7	EST10
Respondentų domėjimasis politika (atvirkščias kodavimas)	-,066**	-,111**	-,093**
Respondentų įtaka politikai	-	,157**	,123**
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos Vyriausybe	,318**	,238**	,259**
Respondentų pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje	,132**	,190**	,262**
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,208**	,094**	,102**
Respondentų socialinis pasitikėjimas	,121**	,151**	,163**
Respondentų amžius	,003	,039	-,025
Respondentų išsilavinimo lygis	-,046	-,005	-,011
R – kvadratu	,440	,427	,541

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

Atliekant institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomųjų kintamųjų tiesinę regresinę analizę galima pastebėti, kad labiausiai išsiskiria pasitenkinimo esama Lietuvos Vyriausybe įtaka: $\beta_{EST4} = ,318$, $\beta_{EST7} = ,238$, $\beta_{EST10} = ,259$. Tarp šių kintamųjų yra randamas silpnas ryšys ir statistiškai reikšmingas regresijos koeficientas. Kita vertus šioje analizėje yra pastebima, jog amžius ir išsilavinimo lygis yra statistiškai nereikšmingi kintamieji. Respondentų įtaka politikai ir pasitenkinimas Lietuvos ekonomine situacija turi labai silpną ryšį su priklausomu kintamuoju, tačiau jie yra statistiškai reikšmingi koeficientai. Toliau analizuojant kintamuosius ir jų ryšį su instituciniu pasitikėjimu, labiausiai išsiskyrė pasitenkinimas demokratija Lietuvoje 2020 m., regresijos koeficientas yra ,262, tai rodo, jog pasaulinės pandemijos metu, Lietuvoje visuomenėje pasitikėjimas demokratija Lietuvoje turėjo didesnę įtaką instituciniam pasitikėjimui nei 2008 m. ($\beta_{EST4} = ,132$) ir 2014 m. ($\beta_{EST7} = ,190$). Įtaka politikai, remiantis gautasi rezultatais, yra statistiškai reikšmingas kintamasis analizuojant institucinį pasitikėjimą, tačiau ryšys tarp šių kintamųjų yra labai silpnas. Taip pat socialinis ir institucinis pasitikėjimai turi tarpusavio reikšmingą įtaką, tačiau ryšys tarp šių kintamųjų yra labai silpnas.

12 lentelė. EST institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai, įtraukiant septintą ir aštuntą kintamuosius (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas		
	EST4	EST7	EST10
Respondentų domėjimasis politika (atvirkščias kodavimas)	-,061*	-,084**	-,085**
Respondentų įtaka politikai	-	,165**	,103**
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos Vyriausybe	,341**	,226**	,232**
Pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje	,120**	,159**	,275**
Respondentų aktyvumas paskutiniuose rinkimuose	-,062**	-,017	-,039
Respondentų kairiųjų / dešiniųjų palaikymas	-,064*	,027	-,003

Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,204**	,129**	,199**
Respondentų socialinis pasitikėjimas	,106**	,162**	,176**
Respondentų amžius	-,018	,022	-,029
Respondentų išsilavinimo lygis	-,025	-,015	-,018
R – kvadratu	,425	,423	,544

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

Atliekant EST tyrimų antrąją regresinę analizę galima pabrėžti, jog yra įtraukiami papildomi kintamieji, respondentų aktyvumas paskutiniuose rinkimuose ir kairiosios / dešinėsios pozicijos palaikymas. Aktyvumas rinkimuose visose EST bangose yra reikšmingas vertinant institucinį pasitikėjimą, tačiau ryšys tarp šių kintamųjų visose bangose yra randamas labai silpnas. Palaikymas kairiosios / dešinėsios pozicijų labiausiai reikšmingas buvo tik EST4 bangoje, $\beta = -,064$, o ryšys tarp institucinio pasitikėjimo ir pozicijų palaikymo ketvirtoje EST bangoje buvo silpnas, tačiau kitose bangose, EST7 ir EST10, šis kintamasis yra statistiškai nereikšmingas, nes ryšio tarp institucinio pasitikėjimo ir pozicijų palaikymo nėra.

Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad daugiausiai įtakos pasitikėjimui turi pasitenkinimas esama Lietuvos Vyriausybe, įtaka politikai (politinis saviefektyvumas), pasitenkinimas esama Lietuvos ekonomine padėtimi, pasitenkinimas demokratija ir socialinis pasitikėjimas. Remiantis šiais rezultatais galima pastebėti, jog kuo geresnė ekonominė situacija Lietuvoje, kuo daugiau visuomenei yra leidžiama dalyvauti Lietuvos politiniame gyvenime ir daryti jam įtaką, kuo geresnis demokratijos veikimas šalyje ir kuo didesnis pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybės veikla, tuo yra didesnė tikimybė, jog visuomenė bus linkusi pasitikėti viešosiomis institucijomis. Apibendrinant gautus EST koreliacijos ir regresijos analizių duomenis galima pastebėti, jog mažiausiai įtakos pasitikėjimui turi amžius ir išsilavinimas, nes analizėse minėtieji kintamieji yra arba statistiškai reikšmingi, tačiau turi labai silpną ryšį su priklausomu kintamuoju, arba ryšys tarp kintamųjų ir priklausomo kintamojo yra nulinis. Labiausiai analizėse išsiskiria pasitenkinimo Lietuvos Vyriausybe ir pasitenkinimo demokratijos veikimu Lietuvoje kintamieji. Jie turi didžiausią ryšį iš visų nagrinėtų kintamųjų. Vertinant pasitenkinimą Vyriausybe galima išskirti tai, jog koreliacinėje analizėje pastebimas pasitenkinimo koreliacijos koeficiento sumažėjimas EST7 bangoje, o EST10 bangoje jis pakyla ir pralenkia buvusią pasitikėjimo koreliacijos koeficiento reikšmę EST4 bangoje. Tačiau regresinės analizės rezultatai rodo, kad pasitenkinimo Vyriausybės darbu įtaka institucinio pasitikėjimo lygiui mažėjo nuo $\beta = ,341$ iki $\beta = ,232$. Pasitenkinimo demokratija kintamojo visose trijose analizuojamose EST bangose įtaka didėja, kas rodo, jog nepriklausomai nuo pasitenkinimo Vyriausybe įtakos, kuri mažėjo, visuomenė vis stipriau grindė pasitikėjimą institucijomis demokratijos veikimu Lietuvoje. Regresinėje analizėje pasitenkinimo Vyriausybe regresijos koeficientas nuo 2008 m. nukrito ir vis dar nėra pasiekęs to pačio lygio, tačiau pasitenkinimo demokratija regresijos koeficientai didėja, kas leidžia daryti prielaidą, jog pasitenkinimas demokratija vis labiau didina pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Remiantis Easton (1965) institucinis pasitikėjimas yra siejamas su difuzinio ir specifinio palaikymo sąvokomis. Difuziniame palaikyme institucinis pasitikėjimas priklauso nuo pasitenkinimo rezultatais, viešųjų institucijų ir jų veiklos, ilguoju vertinimo laikotarpiu. Specifinis palaikymas reiškia, jog pasitikėjimas institucijomis priklausomai nuo pasitenkinimo kasdieniais rezultatais turi trumpalaikį poveikį instituciniam pasitikėjimui.

Pereinant prie Eurobarometro analizės yra būtina pažymėti, jog Eurobarometro tyrimuose yra naudojami analogiški klausimai arba arčiausiai esančios reikšmės analizuoti institucinį pasitikėjimą.

13 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas		
	Eurobarometras 70.1	Eurobarometras 84.3	Eurobarometras 93.1
Respondentų įtaka politikai	,232**	,360**	,271**
Respondentų pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybės darbu	-,004	,071*	,081*
Pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje	-	,318**	,301**
Respondentų kairiųjų / dešiniųjų palaikymas	,005	-,060	,058
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,250**	,318**	,259**
Respondentų amžius	-,070	-,048	-,126**

** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$

Analizuojant Eurobarometro koreliacijos koeficientus galima pastebėti, jog šiuose tyrimuose didžiausią ryšį su instituciniu pasitikėjimu turi įtaka politikai, pasitenkinimas demokratija ir pasitenkinimas esama ekonomine situacija Lietuvoje. Galima pastebėti, jog įtakos politikai kintamasis, analizuojamai laikotarpiams, ne tolygiai krinta / kyla, o pakyla ir nukrinta, 70.1 (2008 m.) = ,232, 84.3 (2015 m.) = ,360, o 93.1 (2020 m.) = ,271. Pagal šiuos skaičius galima daryti prielaidą, kad kai šalių buvo ištikusi ekonominė krizė, tuo metu žmonių įtaka politikai taip pat sumažėjo, 2015 m. atliktame Eurobarometro tyrime išryškėja žymus pakilimas, kas gali lemti didesnę visuomenės pasitikėjimą institucijomis dėl turimos įtakos, na, o 2020 m. įtaka vėl nukrito, kas rodo, jog pandemijos metu visuomenės įtaka sumažėjo. Tačiau remiantis analize, galima pastebėti, jog analizuojamais laikotarpiais šis kintamasis išlieka statistiškai reikšmingas analizuojant institucinį pasitikėjimą. Demokratijos veikimo koeficientas yra matuojamas tik 2015 m. ir 2020 m. Eurobarometro tyrimuose, tačiau abejais laikotarpiais, atitinkamai $\beta = ,318$ ir $\beta = ,301$, koeficientai turi ryšį, silpną, su priklausomu kintamuoju ir yra statistiškai reikšmingi priklausomojo kintamojo atžvilgiu. Pasitenkinimas Lietuvos ekonomika kito lygiai taip pat kaip ir visuomenės įtaka politikai, tik skiriasi tai, kad ekonominės situacijos ir institucinio pasitikėjimo koeficientai skiriasi, 2008 m. = ,250, 2015 m. = ,316, 2020 m. = ,259. Remiantis šiais skaičiais galima pastebėti, jog pasitikėjimo ir ekonomikos ryšys yra silpnas, tačiau reikšmingas analizuojant nepriklausomų kintamųjų įtaką instituciniam pasitikėjimui. Kairiosios / dešinėsios pozicijų palaikymas visuose analizuojamuose Eurobarometro tyrimuose yra nulinis ir neturi jokio ryšio su priklausomu kintamuoju. Respondentų amžius tampa reikšmingu kintamuoju tik 2020 m. atliktame tyrime, $\beta = -,126$, ir taip pat tarp kintamųjų yra randamas silpnas ryšys. Pasitenkinimo Vyriausybės darbu koeficientas pirmajame Eurobarometro tyrime, yra nulinis ir nereikšmingas, o 2015 m. ir 2020 m. tyrimuose ryšys tarp kintamųjų yra labai silpnas, o koeficientas yra statistiškai reikšmingas, 84.3 = ,071 ir 93.1 = ,81.

14 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas		
	Eurobarometras 70.1	Eurobarometras 84.3	Eurobarometras 93.1
Respondentų įtaka politikai	,304**	,294**	,222**
Respondentų pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybės darbu	-,054*	-,017	,045
Respondentų kairiųjų / dešiniųjų palaikymas	,078*	-,024	,007

Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,221**	,224**	,151**
Respondentų amžius	-,152**	,024	-,140**
R – kvadratu	,197	,181	,106

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

Atliekant Eurobarometro regresinę analizę pirmiausia išryškėja tai, kad respondentų amžius ir jų palaikymas kairiosios / dešinėsios pozicijų visiškai neturi jokio ryšio su instituciniu pasitikėjimu ir yra statistiškai nereikšmingi koeficientai. Respondentų įtaka politikai labiausiai turi įtakos instituciniam pasitikėjimui 70.1 Eurobarometro tyrime, jis siekia ,304, kas reiškia jog yra silpnas ryšys su instituciniu pasitikėjimu, tačiau įtaka politikai yra reikšminga matuojant šį pasitikėjimą, analogiška situacija yra su 84.3 ir 93.1 Eurobarometro tyrimais, tačiau regresijos koeficientai yra mažesni – ,294 ir ,222. Lietuvos ekonominė situacija taip pat yra statistiškai reikšminga visuose Eurobarometro tyrimuose, atitinkamai koeficientai yra ,221, ,224 ir ,151, kas rodo, jog ryšį šis kintamasis su instituciniu pasitikėjimu turi. Pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybės darbu 84.3 ir 93,1 Eurobarometro tyrimuose yra statistiškai nereikšmingi dėl nulinės reikšmės ir neturėjimo ryšio su priklausomu kintamuoju. Amžiaus kintamasis yra statistiškai reikšmingas pirmajame ir trečiajame analizuojamuose Eurobarometro tyrimuose, o antrajame, 84.3, tyrime šis kintamasis neturi jokio ryšio su instituciniu pasitikėjimu, todėl yra statistiškai nereikšmingas koeficientas.

15 lentelė. Eurobarometro institucinio pasitikėjimo ir nepriklausomų kintamųjų regresijos koeficientai, įtraukiant demokratijos kintamąjį (sudaryta autorės, 2024)

	Institucinis pasitikėjimas	
	Eurobarometras 84.3	Eurobarometras 93.1
Respondentų įtaka politikai	,232**	,174**
Respondentų pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybės darbu	,023	,043
Pasitenkinimas demokratijos veikimu Lietuvoje	,177**	,170**
Respondentų kairiųjų / dešiniųjų palaikymas	-,012	,003
Respondentų pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	,183*	,124**
Respondentų amžius	-,045	-,146**
R – kvadratu	,203	,131

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$, *** $p \leq 0.001$

Eurobarometro 70.1 tyrimas neturėjo tokio kintamojo kaip pasitenkinimas demokratija, todėl buvo analizuojama, kaip keitėsi koeficientai 84.3 ir 93.1 tyrimuose įtraukus pasitenkinimo demokratija kintamąjį. Lygiai kaip ir pradinėje regresijoje galima pastebėti, jog amžius yra statistiškai reikšmingas tik Eurobarometro 93.1 tyrime, tačiau taip pat ir pasitenkinimas Vyriausybės darbu tampa nereikšmingu koeficientu vertinant įtaką pasitikėjimui. Pasitenkinimo demokratija ir pasitenkinimo Lietuvos ekonomika kintamieji yra reikšmingi kintamieji, analizuojant veiksmų įtaką pasitikėjimui, tačiau ryšys yra randamas labai silpnas. Visuomenės įtakos politikai kintamasis yra randamas statistiškai reikšmingas 84.3 ir 93.1 tyrimuose – atitinkamai ,232 ir ,174.

Apibendrinant gautus rezultatus galima daryti išvadą, jog gautos reikšmės analizėse skiriasi. Tokioje pozicijoje galima daryti prielaidą, jog ši problema iškyla dėl skirtingų Eurobarometro ir EST tyrimuose naudojamų klausimų, imčių sudarymo metodų, skirtingų skalių pateikimo ir pan.

3.4. Pasitikėjimo institucijomis Eurobarometro ir EST tyrimų lyginamoji analizė

Atlikus Eurobarometro ir EST tyrimų koreliacines analizes galima lengviau identifikuoti, kuriais laikotarpiais tyrimų rezultatų reikšmės buvo galimos laikyti lygiomis, o kuriais laikotarpiais gauti rezultatai išsiskyrė labiausiai.

16 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų koreliacijos koeficientų lyginimas (sudaryta autorės, 2024)

	Įtaka politikai	Pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybe	Pasitenkinimas demokratija	Kairiosios / dešinėsios pozicijos palaikymas	Pasitenkinimas ekonomine situacija Lietuvoje	Amžius
EST4	-	,623**	,537**	,120**	,585**	,028
EST7	,406**	,554**	,542**	,150**	,491**	-,034
EST10	,453**	,645**	,648**	,234**	,553**	-,063*
Eurobarometras 70.1	,232**	-,004	-	,005	,250**	-,070
Eurobarometras 84.3	,360**	,071*	,318**	-,060	,318**	-,048
Eurobarometras 93.1	,271**	,081*	,301**	,058	,259**	-,126**

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$

Analizuojant Eurobarometro ir EST tyrimų koreliacines analizes galima pastebėti, jog EST tyrimuose įtakos politikai kintamasis turi stipresnę ryšį nei Eurobarometro tyrimuose, kas reiškia, jog šis kintamasis yra labiau susijęs analizuojant institucinio pasitikėjimo tyrimus. Kadangi dėl klausimų skirtingumo tinkamai nebuvo galimybės Eurobarometro tyrimuose tikrinti pasitenkinimo Vyriausybe kintamojo, galima pastebėti, jog EST tyrimuose pasitenkinimas Vyriausybe yra aukštas, ryšys šio kintamojo su instituciniu pasitikėjimu yra vidutinio stiprumo, kas rodo, jog vertinant institucinį pasitikėjimą į svarbu atkreipti dėmesį į tai, kiek visuomenė yra pasitenkinusi esama Lietuvos Vyriausybe. Lyginant Eurobarometro ir EST tyrimų pasitenkinimą demokratija galima pastebėti, jog abiejuose tyrimuose šis kintamasis yra reikšmingas siekiant išanalizuoti institucinio pasitikėjimo lygį, tačiau skirtumas šio kintamojo tarp tyrimų yra tas, jog Eurobarometro tyrimuose ryšys yra randamas silpnas, o EST tyrimuose – vidutinio stiprumo. Apie kairiosios / dešinėsios pozicijos palaikymą galima išskirti vieną esminį skirtumą tai, kad tik EST tyrimuose šis kintamasis yra reikšmingas ir turi ryšį su instituciniu pasitikėjimu. Pasitikėjimo ekonomine situacija kintamasis tiek EST, tiek Eurobarometro tyrimuose yra reikšmingas analizuojant institucinį pasitikėjimą, tačiau EST tyrimuose ryšys tarp kintamųjų yra didesnis nei Eurobarometro tyrimuose. Amžiaus veiksnys pirmuosiuose dviejuose EST ir Eurobarometro tyrimuose yra nuliniai ir neturi jokios reikšmės analizuojant institucinį pasitikėjimą, EST dešimtoje bangoje amžiaus kintamasis yra reikšmingas tik bendrajame kontekste, o 93.1 tyrime amžius yra statistiškai reikšmingas kintamasis, tačiau jo ryšys su kintamuoju yra labai silpnas. Bendrai lyginant EST ir Eurobarometro gautus koreliacijos koeficientus, galima pastebėti, jog visose EST bangose kintamieji yra stipriau susiję su instituciniu pasitikėjimu, o tai remiantis galima daryti prielaidą, jog ir regresinėje analizėje EST rinkinių kintamieji bus reikšmingesni nei Eurobarometro tyrimuose.

17 lentelė. Eurobarometro ir EST tyrimų regresijos koeficientų lyginimas (sudaryta autorės, 2024)

	Įtaka politikai	Pasitenkinimas Lietuvos Vyriausybe	Pasitenkinimas demokratija	Kairiosios / dešinėsios pozicijos palaikymas	Pasitenkinimas ekonomine situacija Lietuvoje	Amžius
EST4	-	,341**	,120**	-,064**	,204**	-,018
EST7	,165**	,226**	,159**	,027	,129**	,022
EST10	,103**	,232**	,275**	-,003	,199**	-,029
Eurobarometras 70.1	,304**	-,054*	-	,078*	,221**	-,152**
Eurobarometras 84.3	,232**	,023	,177**	-,012	,183**	-,045
Eurobarometras 93.1	,174**	,043	,170**	,003	,124**	-,146**

* $p \leq 0.05$, ** $p \leq 0.01$

Lyginant regresinės analizės koeficientus tarp EST ir Eurobarometro tyrimų, galima pastebėti, jog amžius statistiškai reikšmingas yra analizuojant pasitikėjimą Eurobarometro tyrimuose. Kairiosios / dešinėsios pozicijų palaikymas yra statistiškai reikšmingas tik EST ketvirtojoje bangoje. Įtaka politikai, kaip ir pasitenkinimas Vyriausybe bei pasitenkinimas demokratija EST tyrimuose turi didesnę įtaką ir yra visi statistiškai reikšmingi nei tie patys kintamieji Eurobarometro tyrimuose. Pasitenkinimas Lietuvos ekonomine situacija yra statistiškai reikšmingas kintamasis visuose tyrimuose, tačiau dėl imčių skirtumo statistinis reikšmingumas skiriasi tarp EST ir Eurobarometro tyrimų.

Lyginant atliktą tyrimą ir mokslinėje literatūroje atliktus tyrimus galima pirmiausiai pastebėti, jog 1.4 poskyryje aptartuose tyrimuose ir atliktame darbo tyrime yra naudojami panašūs ar tie patys kintamieji, kaip amžius, išsilavinimas, ekonominė situacija, socialinis aktyvumas, pasitenkinimas demokratija ir Vyriausybe, politinis įsitraukimas, įtakos turėjimas politinių sprendimų priėmimui. Atsakant į darbo išsikelto tikslą galima išskirti tai, jog EST regresijos analizėse tokių kintamųjų kaip įtaka politikai (tik EST atveju), pasitenkinimas demokratija įtaka instituciniam pasitikėjimui kilo, o tai rodo, jog iš dalies pasitikėjimas institucijomis taip pat kilo. Žinoma, galima pastebėti tai, kad kai pastarųjų kintamųjų įtaka kilo, krito pasitenkinimo Vyriausybe įtaka instituciniam pasitikėjimui. Kaip teigė Slomczynski ir Janicka (2014) demokratijai poveikį turi ekonominis šalies vystymasis. Koreliacinėse ir regresinėse analizėse galima pastebėti, jog kylant pasitenkinimo demokratija ar pasitenkinimo ekonomine situacija koeficientui taip pat kyla ir kitas koeficientas, taip pat atliktame EST ir Eurobarometro vidurkių lyginime buvo pastebėta, jog kylant vienam iš minėtųjų veiksnių kyla ir kitas, o iš to galima daryti prielaidą, jog didėjant pasitenkinimu ekonomine šalies situacija, taip pat kilo pasitenkinimas demokratija. Remiantis Mingo ir Faggiano (2020) galima pastebėti, jog palaikymo kairiosios / dešinėsios pozicijų vidurkis analizuojamose EST bangose mažėja laike panašiai kaip ir įtakos politikai veiksnyms, todėl galima daryti prielaidą, jog visuomenės daroma didesnė ar mažesnė įtaka politikai ir neapsisprendimas kurią poziciją palaikyti vis mažiau veikia institucinio pasitikėjimo lygį. Taip pat reikia paminėti ir tai, jog amžiaus kintamasis neturėjo visiškai jokios įtakos EST tyrimuose, analizuojant institucinį pasitikėjimą, o Eurobarometro tyrimuose amžius buvo reikšmingas pirmame ir trečiame tyrimuose. Eurobarometro tyrimuose galima pastebėti, jog lyginant tyrimų regresijos koeficientus įtaka politikai, pasitenkinimas demokratija ir pasitenkinimas ekonomika krenta, kas turi įtakos neigiamą poveikį instituciniam pasitikėjimui, nes 93.1 tyrimas buvo atliktas 2020 m., o tuo laikotarpiu šalyje siautėjo pandemija, todėl ir žiniasklaidoje, ir socialiniuose

tinkluose buvo keliamos diskusijos ir sumaištis. Dėl pandemijos sklidimo ir visuomenės apribojimų keliauti, visuomenė vis mažiau galėjo įsitraukti į šalies politinį gyvenimą ir dalyvauti aktualių sprendimų priėmime, taip pat sparčiai kylančios kainos sumažino perkamąją galią, o tai yra dedamosios, kurios padeda palaikyti pasitenkinimą demokratiją ir turi atitinkamos įtakos pasitikėjimui institucijomis. Tačiau EST tyrimuose kitaip nei Eurobarometro tyrimuose galima pastebėti, jog visuomenės pasitenkinimo demokratija vidurkis (žr. 9 lentelė) ne krenta, o kyla, o taip pat ir pasitenkinimas ekonomine situacija, lyginant EST tyrimų septintąją ir dešimtąją bangas, kyla. Galima daryti prielaidą, kad šis skirtumas išryškėja dėl to, jog atliekamuose tyrimuose buvo naudojamos skirtingos imtys ir apklausiami skirtingi respondentai.

Išvados

1. Dabartinėje visuomenėje ir mokslinės literatūros šaltiniuose yra dažnai kalbama apie visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis. Institucinio pasitikėjimo pagrindinė varomoji jėga yra institucijų darbo rezultatai. Analizuojant skirtingus laikotarpius ir koks tuo metu buvo požiūris į pasitikėjimą ir pasitikėjimo lygio didinimą, buvo rasta, jog dažnas analizuotas autorius institucinį pasitikėjimą apibrėžia skirtingai dėl skirtingų laikotarpių. Daugiausiai nagrinėjami pasitikėjimo tipai literatūroje yra socialinis ir institucinis pasitikėjimai. Socialinio pasitikėjimo literatūroje labiausiai išsiskiria, jog šio tipo pasitikėjimas yra kai vienas asmuo pasitiki kitu, rūpinasi savimi ir kitu individu ir yra sąžiningas kito atžvilgiu. Institucinis pasitikėjimas atsiranda, remiantis moksline literatūra, kai visuomenė įvertina viešųjų institucijų kompetentingumą, nuspėjamumą, atsakingumą, rūpestingumą, kokybiškumą ir sąžiningumą, o tai parodo, kiek visuomenė ir atskiri asmenys pasitikės viešosiomis institucijomis, kas lemia institucijų darbo rezultatyvumą ir ilgalaikį stabilumą. Institucinio pasitikėjimo analizėje išryškėjo pačios institucijos, kurioms yra aktualiausias pasitikėjimo klausimas, tai šalies Vyriausybė, savivaldybės, teisinės sistemos institucijos, nevyriausybinės organizacijos, bei taip pat tai, kad institucinis pasitikėjimas yra vertinamas atsižvelgiant į institucijų ir valstybės tarnautojų elgesį, skaidrumą, atvirumą, sąžiningumą. Taip pat buvo rasta, jog yra daugiau pasitikėjimo tipų, kurie vienaip ar kitaip susiję su socialiniu ir / ar instituciniu pasitikėjimu. Analizuotuose projektuose yra pabrėžiama pasitikėjimo svarba ir pateikiama kokių reikėtų imtis priemonių, jog būtų padidintas pasitikėjimas viešosiomis institucijomis.
2. Išanalizavus mokslinę literatūrą galima išskirti tai, jog labiausiai įtakos instituciniam pasitikėjimui turi šalyje vyraujanti demokratija, šalies ekonominė situacija, valdančioji valdžia ir jos priimami sprendimai, įvairios XXI a. globalios krizės. Mokslinėje literatūroje aprašytuose tyrimuose galima išskirti tai, jog galima rasti pakankamai daug turimų institucinio pasitikėjimo tema, kuriuose yra analizuojama, kokie veiksniai gali turėti ir kokie veiksniai daugiausiai turi įtakos instituciniam pasitikėjimui. Išskiriami pagrindiniai institucinį pasitikėjimą veikiantys veiksniai – demografiniai, tokie kaip amžius ir išsilavinimas, socialinis pasitikėjimas, išitraukimas į politinį gyvenimą, įtaka priimamiems politiniams sprendimams, šalies ekonominė situacija, demokratijos pasitenkinimo vertinimas. Remiantis moksline literatūra minėti veiksniai geriausiai padeda identifikuoti institucinio pasitikėjimo priklausomybę, nes ir su socialinėmis – demografinėmis, ir su politinėmis perspektyvomis yra būtinas ryšys, kadangi yra siekiama parodyti, jog institucijų dalyvavimas yra taip pat labai svarbus analizuojant ir sprendžiant problemas bei bendradarbiaujant su visuomene. ES finansuojamuose projektuose ir valstybės rengiamuose strateginiuose planuose yra pabrėžiama, jog būtų išlaikomas pasitikėjimas viešosiomis institucijomis yra nustatomi tikslai ir uždaviniai, kurie turi būti įgyvendinti, kadangi remiantis jais yra siekiama padidinti institucijų darbo efektyvumą ir sustiprinti ryšius su visuomene, kas lemtų didesnę institucinį pasitikėjimą.
3. Darbo tyrimui atlikti buvo naudojami keli rinkiniai iš Europos socialinio tyrimo (EST) ir Eurobarometro tyrimų, siekiant ištirti kaip kito atriktų kintamųjų ir institucinio pasitikėjimo ryšiai skirtingais laikotarpiais. Remiantis moksline literatūra buvo išskirti dešimt kintamųjų, su kuriais buvo tikrinama, kiek institucinis pasitikėjimas yra priklausomas ir koks yra ryšys analizuojant institucinio pasitikėjimo pokytį, o ryšiui matuoti buvo naudojama tiesinės regresijos analizė. Atlikus empirinį tyrimą galima išskirti tai, jog Europos socialinio tyrimo (EST) ir Eurobarometro tyrimų rezultatai skiriasi dėl skirtingų užduodamų klausimų respondentams, o tai apsunkino tinkamą ir lygiagretų tyrimų rezultatų lyginimą. Pirmiausiai galima pabrėžti, jog EST tyrimuose buvo atliekama vidurkių lyginamoji analizė apie pasitikėjimą institucijomis ir rezultatuose išsiskyrė tai,

jog respondentai buvo linkę labiau pasitikėti Lietuvos policija ir teisine sistema visuose EST nagrinėtose bangose, o mažiausias pasitikėjimo vidurkis buvo pasitikėjimo politikais ir politinėmis partijomis. Eurobarometro tyrimuose buvo rasta, jog respondentai buvo linkę labiau pasitikėti vietos valdžia arba teismine sistema. Tai rodo, jog tiek EST, tiek Eurobarometro respondentai daugiau ar mažiau, priklausomai nuo laikotarpio, yra linkę pasitikėti Lietuvos teisine sistema.

Atliekant koreliacinių ir regresinių analizių lyginimą, buvo pastebėta, kad mažiausiai arba visiškai jokios įtakos instituciniam pasitikėjimui neturėjo amžiaus kintamasis, abiejuose tyrimuose, o pasitenkinimas Vyriausybe ir politinės kairės – dešinės pasirinkimas neturėjo jokios įtakos instituciniam pasitikėjimui Eurobarometro analizuotuose tyrimuose. Analizuojant įtaką politikai, koreliacinėje analizėje šis koeficientas didėjo, o taip pat didėjo ir pasitenkinimo demokratija, politinės kairės – dešinės skalės koreliacijos koeficientai, kas rodo, jog šie veiksniai vėlesniuose analizuojamuose laikotarpiuose vis daugiau turėjo įtakos instituciniam pasitikėjimui. Daugiausiai įtakos ir stipriausią ryšį su instituciniu pasitikėjimu turėjo pasitenkinimo Vyriausybe ir pasitenkinimo demokratija veiksniai, kurių vidurkiai taip pat kilo, o tai rodo, jog pasitikėjimas institucijomis taip pat pakilo. Regresinių analizių lyginyje pastebima, kad politinis saviveiksmingumo koeficientas mažėja abiejuose tyrimuose, nors lyginant vidurkius, Eurobarometro tyrimuose politinio saviveiksmingumo kintamojo vidurkis kilo, o EST tyrimuose – krito. Tai rodo, jog politinis saviveiksmingumas veikia institucinį pasitikėjimą, tačiau pati įtaka ir ryšys su instituciniu pasitikėjimu krenta, kadangi mažėja visuomenės įtakos vidurkis ($EST7 = 2,54$, $EST10 = 1,94$), taip pat mažėja ir regresijos koeficientas ($\beta_{EST7} = ,165$, $\beta_{EST10} = ,103$), ir visuomenės dalyvavimas politiniame gyvenime turi vis mažiau įtakos instituciniam pasitikėjimui. Pasitenkinimo demokratija regresijos koeficientai išsiskiria tuo, kad viename tyrime jis krinta, o kitame kyla, o vidurkių atžvilgiu šis kintamasis taip pat kyla EST tyrimuose, o krenta – Eurobarometro.

Palyginus atliktas analizes su literatūroje aprašytais tyrimais pastebėta, jog atliktame tyrime yra naudojami tokie patys arba artimi kintamieji, turintys įtakos instituciniam pasitikėjimui. Taip pat yra pastebima, kad demokratija yra iš dalies priklausoma nuo ekonominės situacijos, nes kylant / krentant ekonomikos regresijos koeficientui, taip pat pastebint kad taip pat kinta ir pasitenkinimo ekonomika vidurkis, ir stebint ryšį su instituciniu pasitikėjimui, paraleliai kinta pasitenkinimo demokratija regresijos koeficientas ir vidurkis. Taip pat buvo pastebėta, jog pasitenkinimas Vyriausybe yra priklausomas nuo pasirinkimo palaikyti kairiąją / dešiniąją pozicijas, o ši priklausomybė iš vienos ar kitos pusės turi atitinkamą įtaką institucinio pasitikėjimo lygio kaitai.

Rekomendacijos

1. Viešosioms institucijoms siekiant išlaikyti ir didinti institucinį pasitikėjimą, yra būtina įsivertinti, kad institucinį pasitikėjimą veikia atskirų institucijų nekontroliuojamos aplinkybės, pavyzdžiui, kokia yra ekonominė šalies situacija, kiek žmonės yra patenkinti demokratijos veikimu. Taip pat yra svarbu įvertinti, kokių priemonių galima imtis siekiant išlaikyti ar padidinti pasitikėjimą viešosiomis institucijomis bei išmatuoti tokių priemonių poveikė instituciniam pasitikėjimui.
2. Remiantis atliktais projektais ir rengiamais strateginiais planais turi būti nustatomos ir įvedamos priemonės, padedančios didinti visuomenės pasitikėjimą. Taip pat turi būti randami sprendimai sumažinti ir / ar padidinti veiksnių įtaką, kaip visuomenės skatinimas labiau įsitraukti į šalies politinį gyvenimą, skatinti labiau domėtis Lietuvoje vykdoma politika, taip pat iš pačių institucijų pusės mažinti korupcijos lygį, didinti skaidrumą, veiklos rezultatų prieinamumą, institucijų bendradarbiavimą su visuomene siekiant naudoti abiejoms šalims. Siekiant pagerinti institucinio pasitikėjimo ir jam darančių įtaką veiksnių koreliacijų bei regresijų koeficientus, būtų siūloma taip pat analizuoti, kas taip pat institucijos viduje ar kokie kiti nepriklausomi kintamieji gali paveikti institucinio pasitikėjimo lygį

Literatūros sąrašas

1. Ali, A. (2021). Quantitative Data Analysis. *University of Sindh*, 1–10.
2. Almenarez, F., Marin, A., Diaz, D. & Sanchez, J. (2006). Developing a model for trust management in pervasive devices. In *Fourth Annual IEEE International Conference on Pervasive Computing and Communications Workshops, 13 – 17 March 2006, Pisa, Italy*. The Printing House.
3. Arnold, C., Sapir, E. & Zapryanova, G. Trust in the institutions of the European Union: a cross-country examination. *Beyond Euro-Skepticism: Understanding Attitudes Towards the EU*, 16 (2), 1–39.
4. Bagozzi, R., P., Mari, S., Oklevik, O. & Xie, C. (2022). Responses of the public towards the government in times of crisis. *British Journal of Social Psychology*, 62 (1), 359–392.
5. Bakutis, R., Dranseika, D., Gudžinskas, L., Kuokštis, V., Malūkaitė, K. & Nakrošis, V. (2017). *Pasitikėjimas valstybe: prielaidos, iššūkiai, sprendimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
6. Barrech, S., Din., M & Allauddin (2019). Gender differences in political participation and political trust of youth. *New Horizons*, 13 (2), 153.
7. Boda, Z. & Balint, G., M. (2020). *Taiwan Journal of Democracy*, 16 (1), 27–49.
8. Bodo, B. (2021). Mediated trust: a theoretical framework to address the trustworthiness of technological trust mediators. *New Media & Society*, 23 (9), 2668–2690.
9. Bouckaert, G. (2011). Reforming for performance and trust: some reflections. *NISPAcee conference Journal of Public Administration and Policy*, 5 (1), 9–20.
10. Cheikhrouhou, N., Pouly, M. & Madinabeitia, G. (2012). Trust categories and their impacts on information exchange processes in vertical collaborative networked organisations. *International Journal of Computer Integrated Manufacturing*, 26 (1-2), 87–100.
11. Chen, X., Lee, W. & Lin, F. (2022). Infodemic, institutional trust, and COVID-19 vaccine hesitancy: a cross-national survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (13).
12. Chevalier, T. (2019). Political trust, young people and institutions in Europe. A multilevel analysis. *International Journal of Social Welfare*, 28 (4), 418–430.
13. Coyle, D. (2013). The cost of mistrust. *OECD Yearbook 2013 Better Policies of Better Lives*, 73–74.
14. Cook, K. (Ed.). (2001). *Trust in Society*. New York: Russell Sage Foundation.
15. Čepeliauskaitė, G. & Petrauskienė, R. (2017). Pasitikėjimą valstybės tarnyba sąlygojantys veiksniai Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 16 (3), 405–423.
16. Funahashi, H. & Zheng, J. (2022). Modeling public trust in elite sport institutions: a theoretical synthesis and empirical test. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 15 (4), 671–686.
17. Gordon, M., T. (2000). Public trust in government: The US media as an agent of accountability? *International Review of Administrative Sciences*, 285–296.
18. Gronlund, K. & Setala, M. (2011). In honest officials we trust: institutional confidence in Europe. *American Review of Public Administration*, 42 (5), 523–542.
19. Hitlin, P. & Shutava, N. (2022). Trust in Government. *Partnership for Public Service and Freedman Consulting*.
20. Homster, L., T. (1995). Trust: The connecting link between organizational theory and philosophical ethics. *The Academy of Management Review*, 20 (2), 379–403.

21. Hwang, M. (2017). Ethnicity and political trust in Canada: is there a deepening divide? *The Canadian Journal of Sociology*, 42 (1), 23–54.
22. Inglehart, R. (2003). How solid is mass support for Democracy – and how can we measure it? *PS, Political Science & Politics*, 36 (1), 51–57.
23. Johnson, D. & Grayson, K. (2005). Cognitive and affective trust in service relationships. *Journal of Business Research*, 58 (4), 500–507.
24. Karacaoglu, G., Krawczyk, J., B. & King., A. (2019). *International wellbeing and public policy*. Springer Nature Singapore.
25. Kavanagh, J., Carman, K., G., DeYoreo, M., Chandler, N. & Davis, L. E. (2020). *The drivers of institutional trust and distrust*. Santa Monica: RAND Corporation.
26. Kerr, N. & Luhrmann, A. (2017). Public trust in manipulated elections: the role of election administration and media freedom. *Electoral studies*, 50, 50–67.
27. Khosravi, M. (2020). Perceived risk of COVID-19 pandemic: the role of public worry and trust. *Electronic Journal of General Medicine*, 17 (4).
28. Kwak, J., Tomescu – Dubrow, I., Slomczynski, K., M. & Dubrow, J., K. (2020). Youth, Institutional Trust, and Democratic Backsliding. *American Behavioral Scientist*, 64 (9), 1366–1390.
29. Lee, D. Chang, C., Y., & Hur, H. (2020). Economic Performance, income inequality and political trust: new evidence from a cross-national study of 14 Asian countries. *Asia Pacific Journal of Public Administration = Ya tai gong gong xing zheng xue*, 42 (2), 66–88.
30. Leland, S., Chattopadhyay, J., Maestas, C. & Piatak, J. (2021). Policy venue preference and relative trust in government in federal systems. *Governance (Oxford)*, 34 (2), 373–393.
31. Lewis, D., J. & Weigert, A. (1985). Trust as a social reality. *Social Forces*, 63 (4), 967–985.
32. Lombardini, S. (2019). Understanding Survey Sampling. *Oxfam GB*, 1–7.
33. Mayer, R., C., Davis, J., H. & Schoorman, D., F. (1995). An integrative model of organizational trust. *The Academy of Management Review*, 20 (3), 709–734.
34. Marozzi, M. (2015). Measuring trust in European public institutions. *Social Indicators Research*, 123 (3), 879–895.
35. Matonytė, I., Morkevičius, V., Lašas, A. & Jankauskaitė, V. (2017). Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka. *Politologija*, 85 (1), 3–55.
36. Mauk, M. (2020). Rebuilding Trust in Broken Systems? Populist Party Success and Citizens' Trust in Democratic Institutions. *Politics and government*, 8 (3), 45–58.
37. Meer, T. & Hakhverdian, A. (2017). Political trust as the evaluation of process and performance: a cross-national study of 472 European countries. *Political Studies*, 65 (1), 81–102.
38. Mingo, I. & Faggiano, M., P. (2020). Trust in institutions between objective and subjective determinants: a multilevel analysis in European countries. *Social Indicators Research*, 151, 815–839.
39. Mishler, W. & Rose, R. (2001). What are the origins of political trust?: Testing institutional and cultural theories in post – communist societies. *Comparative Political Studies*, 34 (1), 30–62.
40. Mohajan, H., K. (2020). Quantitative research: a successful investigation in natural and social sciences. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 9 (4), 50–79.
41. Onyango, G. (2019). Inter-institutional trust and multi-agency networks in anti-corruption efforts in public administration in Kenya. *African Studies Quarterly*, 19 (2), 17–36.

42. Onyango, G. (2019). Organizational trust and accountability reforms in public management: analysis of inter-agency implementation relations in Kenya. *International Journal of Public Administration*, 42 (14), 1159–1174.
43. Palmisano, F. & Sacchi, A. (2023). Trust in public institutions, inequality, and digital interaction: empirical evidence from European Union countries. *Journal of Macroeconomics*, 79.
44. Pitlik, H. & Rode, M. (2021). Radical distrust: are economic policy attitudes tempered by social trust? *Social Indicators Research*, 158 (2) 485–506.
45. Power, S. A., Schaeffer, M., Heisig, J., P., Udsen, R. & Morton, T. (2023). Why trust? A mixed-method investigation of the origins and meaning of trust during the COVID-19 lockdown in Denmark. *British Journal of Social Psychology*, 62 (3), 1376–1394.
46. Robbins, B., G. (2016). From the general to the specific: how social trust motivates relational trust. *Social Science Research*, 55, 16–30.
47. Scartascini, C. & Valle Luna, J. (2020). *The elusive quest for growth in Latin American and the Caribbean: the role of trust*. Inter-American Development Bank.
48. Schmidhuber, L., Ingrams, A. & Hilgers, D. (2020). Government openness and public trust: The mediating role of democratic capacity. *Public Administration Review*, 81 (1), 91–109.
49. Searle, H., Nienaber, A., I. & Sitkin, S., B. (2018) *The Routledge Companion to Trust*. New York: Routledge.
50. Shi, J., Bochmann, G., V. & Adams, C. (2004). A trust model with statistical foundation. In *IFIP World Computer Congress, TC 1, 22 – 27 August 2004, Toulouse, France* (pp. 145-158). Springer, Boston, MA.
51. Slomczynski, K., M. & Janicka, K. (2014). Structural determinants of trust in public institutions: cross-national differentiation. *International Journal of Sociology*, 39 (1), 8–29.
52. Soderstrom, E. (2009). Trust types: an overview. *Discourses in Security Assurance & Privacy*, 15 (15), 1–12.
53. Stoker, G., Mason, A., McGrew, A., Armstrong, C., Owen, D., Smith, G., Banya, M., McGhee, D. & Saunders, C. (2011). *Prospects for Citizenship*. London: Bloomsbury Academic.
54. Stonkė, E. (2023). Pasitikėjimu grįstas viešasis valdymas: Skandinavijos regiono modelio dekonstrukcija. *Regional Formation and Development Studies*, 40 (2), 146–156.
55. Sztompka, P. (2000). *Trust: a sociological theory*. Cambridge University Press.
56. Taylor, P., Funk, C. & Clark, A. (2007). Americans and social trust: wh, where and why. *A Social Trends Report*, 1–10.
57. Thomas, C., W. (1998). Maintaining and restoring public trust in government agencies and their employees. *Administration & Society*, 30 (2), 166–193.
58. Tobin, T., W. (2011). The relevance of trust for moral justification. *Social Theory & Practice*, 37 (4), 599–628.
59. Tubutienė, V. & Norvaišaitė, G. (2020). Pasitikėjimo vietos savivaldos institucijomis veiksmų raiška: Šiaulių rajono savivaldybės atvejis. In *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka (23)* (pp. 119–143). Kaunas: Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademija.
60. Ugur – Cinar, M., Cinar, K. & Kose, T. (2020). How Does Education Affect Political Trust?: An Analysis of Moderating Factors. *Social Indicators Research*, 152 (2), 779–808.
61. Urbanikova, M. & Smejkal, K. (2023), Trust and distrust in public service media: a case study from the Czech Republic. *Trust, Social Cohesion, and Information Quality in Digital Journalism*, 11 (4), 297–307.

62. Uslaner, E., M. (Ed.). (2018). *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. New York: Oxford University Press.
63. Van de Walle, S. & Migchelbrink, K. (2022). Institutional quality, corruption, and impartiality: the role of process and outcome for citizen trust in public administration in 173 European regions. *Journal of economic policy reform*, 25 (1), 9–27.
64. Verboord, M., Janssen, S., Kristesen, N., N. & Marquart, F. (2023). Institutional trust and media use in times of cultural backlash: a cross-national study in nine European countries. *The international Journal of Press/ Politics*, 0 (0).
65. Wang, J., Yan, Z., Wang, H., Li, T. & Pedrycz, W. (2022). A survey on trust models in heterogeneous networks. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 24 (4), 2127–2162.
66. Warren, M., E. (1999). *Democracy and trust*. Cambridge, University Press.
67. Weiping, L. (2023). *Social Trust. Informal finance and economic transformation: China Renmin University press*.
68. Wesley, J., J. & Ribero, S. (2024). The public, the pandemic, and the public service: the case of Alberta. *Canadian Public Administration*, 1–17.
69. Zhou, G., Pan, F., Zhang, W. & Gou, J. (2008). Research of trust evaluation model. *Wuhan University Journal of Natural Sciences*, 13, 391–395.
70. Žiliukaitė, R. (2006). Pasitikėjimas: nuo teorinių išvalgų empirinės analizės link. *Kultūrologija*, 13, 205–252.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Bekešienė, S. (2015). Duomenų analizės SPSS pagrindai: mokomoji knyga.
2. *Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo*, 2023 m. gruodžio 23 d. Nr. XIV-2466. (2023) [žiūrėta 2024-05-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a8b03ef0a55511ee8172b53a675305ab?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=a04ba1d3-d70b-4b18-9ef1-c00ec52d959e>
3. *Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo*, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015. (2012) [žiūrėta 2024-04-13]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ad80db5-0abc-4e48-85d9-e3d24d85ed58>
4. *Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 metų programos patvirtinimo*, 2012 m. vasario 07 d. Nr. 171. (2012) [žiūrėta 2024-03-24]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.418407>
5. EnTrust – Enlightened trust in governance (2020). First Manuscript on Trust and Distrust in Governance [žiūrėta 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://entrust-project.eu/files/2020/06/D1.2-First-Manuscript-on-Trust-and-Distrust-in-Governance.pdf>
6. EnTrust – Enlightened trust in governance (2023). Report on practices of enhanced trust in governance [žiūrėta 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://entrust-project.eu/files/2023/10/Report-on-practices-of-enhanced-trust-in-governance.pdf>
7. EnTrust – Enlightened trust in governance (n.d.). Project – Objectives [žiūrėta 2024-03-23]. Prieiga per internetą: <https://entrust-project.eu/project/objectives/>
8. EU Debates, News & Opinions (2021). Eurobarometer: Trust in the European Union has increased since last summer [žiūrėta 2024-02-25]. Prieiga per internetą: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/eurobarometer-trust-in-the-european-union-has-increased-since-last-summer/>
9. Eurofund (2022). Trust in institutions continues to fall in EU, despite declining unemployment and phasing out of pandemic restrictions [žiūrėta 2024-02-25]. Prieiga per internetą: <https://www.eurofound.europa.eu/en/news/2022/trust-institutions-continues-fall-eu-despite-declining-unemployment-and-phasing-out>
10. European Commission – CORDIS EU research results (2024). Enlightened trust: An examination of trust and distrust in governance – conditions, effects and remedies [žiūrėta 2024-03-24]. Prieiga per internetą: <https://cordis.europa.eu/article/id/448714-enlightened-trust-could-be-the-key-to-healthy-democracies>
11. European Commission (2012). Eurobarometer 70.1 (Oct-Nov 2008). *GESIS Data Archive, Cologne. ZA4819 Data file Version 3.0.2*, https://search.gesis.org/research_data/ZA4819
12. European Commission, Brussels (2019). Eurobarometer 84.3 (2015). *GESIS Data Archive, Cologne. ZA6643 Data file Version 4.0.0*, https://search.gesis.org/research_data/ZA6643
13. European Commission, Brussels (2022). Eurobarometer 93.1 (2020). *GESIS, Cologne. ZA7649 Data file Version 2.0.0*, https://search.gesis.org/research_data/ZA7649
14. European Social Survey (n.d.). Home – Methodology – ESS Methodology – Source Questionnaire [žiūrėta 2024-04-07]. Prieiga per internetą: <https://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess-methodology/source-questionnaire>
15. Gesis – Leibniz Institute for the Social Sciences (n.d.). Eurobarometer Data Service – Survey Series – Standard & Special EB – Sampling and fieldwork [žiūrėta 2024-04-04]. Prieiga per internetą:

<https://www.gesis.org/en/eurobarometer-data-service/survey-series/standard-special-eb/sampling-and-fieldwork>

16. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*, 2011 m. lapkričio mėn. 23 d. (2011) [žiūrėta 2024-03-11]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.412512>
17. OECD (2019). Trust in government [žiūrėta 2024-02-25]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7c8e6ca7-en/index.html?itemId=/content/component/7c8e6ca7-en>
18. OECD (2023). Public governance – Trust in Government [žiūrėta 2024-02-25]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/governance/trust-in-government/>
19. TiGRE – Trust in Governance and Regulation in Europe (n.d.). TiGRE for better Trust in Governance and Regulation in Europe [žiūrėta 2024-03-24]. Prieiga per internetą: <https://www.tigre-project.eu/>
20. TiGRE – Trust in Governance and Regulation in Europe (n.d.). TiGRE final results [žiūrėta 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.tigre-project.eu/final-results/#policybrief>

Priedai

1 priedas. ESS regresijas sintaksē

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT inst_pasitik

/METHOD=ENTER polintr stfgov yrbrn edlvlt stfdem sfeco soc_pasitik

/METHOD=ENTER vote lrscale gndr.

2 priedas. Eurobarometro regresijas sintaksē

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT inst_pasitik

/METHOD=ENTER d72_1 qa3a_4 d1 qa1a_1 d11

/METHOD=ENTER qa17a.

3 priedas. EST4 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Domėjimasis politika	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	Respondento amžius	Aukščiausias respondento pasiektas išsilavinimo lygis, Lietuva	Socialinis pasitikėjimas	
Spearman's rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	-,102**	,623**	,537**	-,155**	,120**	,585**	,028	-,112**	,352**	
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,216	,000	,000
		N	1993	1988	1956	1920	1840	1332	1979	1993	1993	1990	
	Domėjimasis politika	Correlation Coefficient	-,102**	1,000	-,062**	-,017	,386**	-,037	-,042	,359**	-,242**	-,028	
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,006	,460	,000	,178	,060	,000	,000	,209	
		N	1988	1996	1959	1924	1840	1333	1983	1996	1996	1994	
	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Correlation Coefficient	,623**	-,062**	1,000	,680**	-,137**	,249**	,765**	,038	-,118**	,346**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,006	.	,000	,000	,000	,000	,088	,000	,000	
		N	1956	1959	1964	1904	1820	1328	1955	1964	1964	1961	
	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Correlation Coefficient	,537**	-,017	,680**	1,000	-,102**	,214**	,650**	,079**	-,133**	,366**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,460	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
		N	1920	1924	1904	1929	1783	1313	1920	1929	1929	1926	
	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Correlation Coefficient	-,155**	,386**	-,137**	-,102**	1,000	-,067*	-,122**	,283**	-,157**	-,074**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	.	,016	,000	,000	,000	,001	
		N	1840	1840	1820	1783	1846	1267	1834	1846	1846	1842	
	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Correlation Coefficient	,120**	-,037	,249**	,214**	-,067*	1,000	,175**	-,048	,054*	,079**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,178	,000	,000	,016	.	,000	,083	,048	,004	
		N	1332	1333	1328	1313	1267	1335	1333	1335	1335	1335	
	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	Correlation Coefficient	,585**	-,042	,765**	,650**	-,122**	,175**	1,000	,048*	-,130**	,345**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,060	,000	,000	,000	,000	.	,031	,000	,000	
		N	1979	1983	1955	1920	1834	1333	1988	1988	1988	1985	
Respondento amžius	Correlation Coefficient	,028	,359**	,038	,079**	,283**	-,048	,048*	1,000	-,038	,131**		
	Sig. (2-tailed)	,216	,000	,088	,000	,000	,083	,031	.	,093	,000		
	N	1993	1996	1964	1929	1846	1335	1988	2002	2002	1998		
Aukščiausias respondento	Correlation Coefficient	-,112**	-,242**	-,118**	-,133**	-,157**	,054*	-,130**	-,038	1,000	-,032		

	pasiektas išsilavinimo lygis, Lietuva	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,048	,000	,093	.	,153
		N	1993	1996	1964	1929	1846	1335	1988	2002	2002	1998
	Socialinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	,352**	-,028	,346**	,366**	-,074**	,079**	,345**	,131**	-,032	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,209	,000	,000	,001	,004	,000	,000	,153	.
		N	1990	1994	1961	1926	1842	1335	1985	1998	1998	1998

4 priedas. EST7 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Domėjimasis politika	Kiek Lietuvos politinė sistema leidžia daryti įtaką politikai	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	Socialinis pasitikėjimas	Respondento amžius	Auksčiausias respondento išsilavinimo lygis, Lietuva	
Spearman's rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	-,178**	,406**	,554**	,542**	-,135**	,150**	,491**	,364**	-,034	,121**	
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,106	,000
		N	2237	2211	2157	2177	2140	2203	1556	2195	2236	2237	2226	
	Domėjimasis politika	Correlation Coefficient	-,178**	1,000	-,203**	-,103**	-,024	,490**	-,012	-,057**	,040	-,282**	-,234**	
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,268	,000	,635	,007	,061	,000	,000	
		N	2211	2224	2145	2160	2128	2191	1546	2181	2222	2223	2214	
	Kiek Lietuvos politinė sistema leidžia daryti įtaką politikai	Correlation Coefficient	,406**	-,203**	1,000	,391**	,399**	-,104**	,236**	,354**	,306**	-,125**	,223**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
		N	2157	2145	2164	2119	2083	2133	1528	2134	2163	2163	2154	
	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Correlation Coefficient	,554**	-,103**	,391**	1,000	,685**	-,076**	,112**	,696**	,295**	-,103**	,158**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
		N	2177	2160	2119	2184	2109	2154	1542	2156	2183	2184	2173	
	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Correlation Coefficient	,542**	-,024	,399**	,685**	1,000	,016	,178**	,666**	,373**	-,160**	,107**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,268	,000	,000	.	,454	,000	,000	,000	,000	,000	
		N	2140	2128	2083	2109	2149	2117	1522	2120	2147	2149	2138	
	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Correlation Coefficient	-,135**	,490**	-,104**	-,076**	,016	1,000	,040	-,020	,069**	-,429**	-,330**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,454	.	,116	,363	,001	,000	,000	
		N	2203	2191	2133	2154	2117	2215	1541	2170	2214	2214	2205	
	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Correlation Coefficient	,150**	-,012	,236**	,112**	,178**	,040	1,000	,173**	,162**	-,064*	,038	
		Sig. (2-tailed)	,000	,635	,000	,000	,000	,116	.	,000	,000	,011	,138	
		N	1556	1546	1528	1542	1522	1541	1560	1546	1559	1560	1554	
	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos	Correlation Coefficient	,491**	-,057**	,354**	,696**	,666**	-,020	,173**	1,000	,355**	-,163**	,155**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,007	,000	,000	,000	,363	,000	.	,000	,000	,000	

ekonominė situacija	N	2195	2181	2134	2156	2120	2170	1546	2205	2203	2205	2194
Socialinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	,364**	,040	,306**	,295**	,373**	,069**	,162**	,355**	1,000	-,180**	,059**
	Sig. (2-tailed)	,000	,061	,000	,000	,000	,001	,000	,000	.	,000	,005
	N	2236	2222	2163	2183	2147	2214	1559	2203	2248	2247	2237
Respondento amžius	Correlation Coefficient	-,034	-,282**	-,125**	-,103**	-,160**	-,429**	-,064*	-,163**	-,180**	1,000	-,037
	Sig. (2-tailed)	,106	,000	,000	,000	,000	,000	,011	,000	,000	.	,081
	N	2237	2223	2163	2184	2149	2214	1560	2205	2247	2249	2238
Aukščiausias respondento pasiektas išsilavinimo lygis, Lietuva	Correlation Coefficient	,121**	-,234**	,223**	,158**	,107**	-,330**	,038	,155**	,059**	-,037	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,138	,000	,005	,081	.
	N	2226	2214	2154	2173	2138	2205	1554	2194	2237	2238	2239

5 priedas. EST10 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Domėjimasis politika	Kiek Lietuvos politinė sistema leidžia daryti įtaką politikai	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos ekonomine situacija	Socialinis pasitikėjimas	Respondento amžius	Aukščiausias respondento pasiektas išsilavinimo lygis, Lietuva	
Spearman' s rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	-,196**	,453**	,645**	,648**	-,147**	,234**	,553**	,410**	-,063*	,103**	
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,010	,000
		N	1657	1652	1605	1601	1557	1646	1211	1612	1657	1657	1641	1641
	Domėjimasis politika	Correlation Coefficient	-,196**	1,000	-,258**	-,114**	-,110**	,293**	-,083**	-,122**	-,133**	-,207**	-,266**	
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,000	,000	,004	,000	,000	,000	,000	
		N	1652	1653	1602	1597	1553	1642	1209	1608	1653	1653	1637	
	Kiek Lietuvos politinė sistema leidžia daryti įtaką politikai	Correlation Coefficient	,453**	-,258**	1,000	,403**	,440**	-,179**	,161**	,350**	,287**	-,143**	,224**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
		N	1605	1602	1606	1558	1521	1596	1189	1564	1606	1606	1590	
	Pasitenkinimas dabartine Lietuvos vyriausybe	Correlation Coefficient	,645**	-,114**	,403**	1,000	,756**	-,125**	,330**	,704**	,297**	-,032	,108**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,197	,000	
		N	1601	1597	1558	1601	1534	1592	1200	1576	1601	1601	1585	
	Pasitenkinimas tuo, kaip demokratija veikia Lietuvoje	Correlation Coefficient	,648**	-,110**	,440**	,756**	1,000	-,104**	,250**	,646**	,343**	-,065**	,157**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,010	,000	
		N	1557	1553	1521	1534	1557	1550	1189	1537	1557	1557	1544	
	Ar balsavo paskutiniuose Seimo rinkimuose	Correlation Coefficient	-,147**	,293**	-,179**	-,125**	-,104**	1,000	-,063*	-,105**	-,061*	-,199**	-,270**	
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	.	,029	,000	,013	,000	,000	
		N	1646	1642	1596	1592	1550	1647	1203	1601	1647	1647	1631	
	Pozicija kairės-dešinės skalėje	Correlation Coefficient	,234**	-,083**	,161**	,330**	,250**	-,063*	1,000	,257**	,157**	-,035	,073*	

		Sig. (2-tailed)	,000	,004	,000	,000	,000	,029	.	,000	,000	,228	,011
		N	1211	1209	1189	1200	1189	1203	1211	1198	1211	1211	1200
Pasitenkinimas dabartinė Lietuvos ekonominė situacija		Correlation Coefficient	,553**	-,122**	,350**	,704**	,646**	-,105**	,257**	1,000	,352**	-,066**	,130**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,008	,000
		N	1612	1608	1564	1576	1537	1601	1198	1612	1612	1612	1596
Socialinis pasitikėjimas		Correlation Coefficient	,410**	-,133**	,287**	,297**	,343**	-,061*	,157**	,352**	1,000	-,053*	,165**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,013	,000	,000	.	,031	,000
		N	1657	1653	1606	1601	1557	1647	1211	1612	1658	1658	1642
Respondento amžius		Correlation Coefficient	-,063*	-,207**	-,143**	-,032	-,065**	-,199**	-,035	-,066**	-,053*	1,000	-,069**
		Sig. (2-tailed)	,010	,000	,000	,197	,010	,000	,228	,008	,031	.	,005
		N	1657	1653	1606	1601	1557	1647	1211	1612	1658	1658	1642
Aukščiausias respondento pasiektas išsilavinimo lygis, Lietuva		Correlation Coefficient	,103**	-,266**	,224**	,108**	,157**	-,270**	,073*	,130**	,165**	-,069**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,011	,000	,000	,005	.
		N	1641	1637	1590	1585	1544	1631	1200	1596	1642	1642	1642

6 priedas. Eurobarometro 70.1 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Lietuvos ekonomikos padėtis	Amžius
Spearman's rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	,232**	-,004	,005	,250**	-,070*
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,893	,905	,000	,028
		N	986	860	986	621	968	986
	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Correlation Coefficient	,232**	1,000	,004	-,047	,167**	,133**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,895	,263	,000	,000
		N	860	872	872	560	854	872
	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Correlation Coefficient	-,004	,004	1,000	-,038	-,014	-,008
		Sig. (2-tailed)	,893	,895	.	,348	,670	,789
		N	986	872	1011	627	983	1011
	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Correlation Coefficient	,005	-,047	-,038	1,000	-,009	,155**
		Sig. (2-tailed)	,905	,263	,348	.	,821	,000
		N	621	560	627	627	619	627
	Lietuvos ekonomikos padėtis	Correlation Coefficient	,250**	,167**	-,014	-,009	1,000	-,035
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,670	,821	.	,274
		N	968	854	983	619	983	983
	Amžius	Correlation Coefficient	-,070*	,133**	-,008	,155**	-,035	1,000
		Sig. (2-tailed)	,028	,000	,789	,000	,274	.
		N	986	872	1011	627	983	1011

7 priedas. Eurobarometro 84.3 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Kaip demokratija veikia Lietuvoje?	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Lietuvos ekonomikos padėtis	Amžius
Spearman's rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	,360**	,071*	,318**	-,060	,318**	-,048
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,026	,000	,112	,000	,133
		N	990	918	990	969	703	965	990
	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Correlation Coefficient	,360**	1,000	,022	,440**	-,063	,334**	,168**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,509	,000	,106	,000	,000
		N	918	930	930	912	660	911	930
	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Correlation Coefficient	,071*	,022	1,000	,020	,042	,083**	-,150**
		Sig. (2-tailed)	,026	,509	.	,533	,267	,010	,000
		N	990	930	1005	981	710	979	1005
	Kaip demokratija veikia Lietuvoje?	Correlation Coefficient	,318**	,440**	,020	1,000	-,103**	,339**	,171**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,533	.	,007	,000	,000
		N	969	912	981	981	700	958	981
	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Correlation Coefficient	-,060	-,063	,042	-,103**	1,000	-,067	,081*
		Sig. (2-tailed)	,112	,106	,267	,007	.	,076	,030
		N	703	660	710	700	710	695	710
	Lietuvos ekonomikos padėtis	Correlation Coefficient	,318**	,334**	,083**	,339**	-,067	1,000	,047
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,010	,000	,076	.	,142
		N	965	911	979	958	695	979	979
	Amžius	Correlation Coefficient	-,048	,168**	-,150**	,171**	,081*	,047	1,000
		Sig. (2-tailed)	,133	,000	,000	,000	,030	,142	.
		N	990	930	1005	981	710	979	1005

8 priedas. Eurobarometro 93.1 koreliacinė analizė

			Institucinis pasitikėjimas	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Kaip demokratija veikia Lietuvoje?	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Lietuvos ekonomikos padėtis	Amžius
Spearman's rho	Institucinis pasitikėjimas	Correlation Coefficient	1,000	,271**	,081*	,301**	,058	,259**	-,126**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,010	,000	,069	,000	,000
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Lietuvoje atsižvelgiama į mano nuomonę	Correlation Coefficient	,271**	1,000	,060	,371**	,068*	,264**	,117**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,061	,000	,033	,000	,000
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Svarbiausios problemos: mokesčiai	Correlation Coefficient	,081*	,060	1,000	,041	,022	,081*	-,092**
		Sig. (2-tailed)	,010	,061	.	,196	,493	,011	,004
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Kaip demokratija veikia Lietuvoje?	Correlation Coefficient	,301**	,371**	,041	1,000	-,012	,281**	,042
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,196	.	,717	,000	,182
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Kairiosios - dešinėsios pažiūros	Correlation Coefficient	,058	,068*	,022	-,012	1,000	,036	-,048
		Sig. (2-tailed)	,069	,033	,493	,717	.	,263	,128
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Lietuvos ekonomikos padėtis	Correlation Coefficient	,259**	,264**	,081*	,281**	,036	1,000	-,027
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,011	,000	,263	.	,392
		N	990	990	990	990	990	990	990
	Amžius	Correlation Coefficient	-,126**	,117**	-,092**	,042	-,048	-,027	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,004	,182	,128	,392	.
		N	990	990	990	990	990	990	990